

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİ ÇOCUKLARININ ERKEN LİDERLİK
ÖZELLİKLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
HÜLYA DİRLİK**

GAZİANTEP-2022

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİ ÇOCUKLARININ ERKEN LİDERLİK
ÖZELLİKLERİ İLE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
HÜLYA DİRLİK**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YAŞARE AKTAŞ ARNAS**

GAZİANTEP-2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YÜKSEKLİSANS KABUL VE ONAY FORMU

Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hülya Dirlik tarafından hazırlanan “ Okul Öncesi Eğitim Dönemi Çocuklarının Erken Liderlik Özellikleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez,/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> <u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Prof.Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi İmray NUR Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Raziye Günay BİLALOĞLU Çukurova Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mahmut Serhat YENİCE
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Eğitim Dönemi Çocuklarının Erken Liderlik Özellikleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım./...../.....

Hülya Dirlik

ÖNSÖZ

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının erken liderlik özellikleri ile sosyal beceri düzeyleri ve aralarındaki ilişki incelenmiştir.

Lisansüstü eğitimimde çalışmalarını ve başarısını hayranlıkla takip ettiğim, desteğiyle bana yol gösteren, bilgi ve tecrübeleriyle çalışmamda bana destek olan, çalışmam boyunca bana göstermiş olduğu olağanüstü sabrı, yol göstericiliği, merhameti ve hoşgörüsü ile her daim yanımda olduğu için çok değerli danışmanım Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS'a çok teşekkür ederim. Tez jüri üyeleri olarak tezimin son halini almasında, bilgi ve deneyimleriyle bana destek olup yol gösteren, bir abla şefkati gösteren Dr. Öğretim Üyesi İmray Nur ve Dr. Öğretim Üyesi Raziye Günay Bilaloğlu hocalarıma çok teşekkür ederim.

Lisansüstü ders döneminde yeni tecrübeler edinmemizi, birikimleriyle bilgi ve becerilerimizi geliştirip, alanımızda eşsiz tecrübeler kazanmamızı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS, Prof. Dr. Nilüfer DARICA, Prof. Dr. Fatma Çağlayan DİNÇER, Doç. Dr. Şermin METİN ve emeği geçen tüm hocalarıma minnettarım. Ayrıca her sorunumuzda yanımda olan sorularımıza bıkmadan cevap veren Arş. Gör. Mihriban ÖZCAN ve Arş. Gör. Büşra BİLİR hocalarıma teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca yanımda olmaya çalışan aileme, yılmadan çalışmayı tercih eden kendime, bugünlere gelmemde verdiği emekler ile anneme, beni destekleyen, beni motive eden ablama ve dostlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bu tezi, iyi günde kötü günde birlikte olduğum, daima “sen yaparsın, sen başarısın” diyerek yanımda olan, her zaman doğru yolda ilerlememi sağlayan, başarılarımın arkasında durarak bana destek veren, akademisyen olmamı isteyen ve erken kaybettiğim canım kardeşim Öğretmen Aslı DİRLİK KAYA'ya ithaf etmek istiyorum.

Hülya DİRLİK
Gaziantep, 2022

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 5 yaş çocuklarının erken liderlik özellikleri ile sosyal beceri düzeyleri ve aralarındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada korelasyonel (ilişkisel) tarama modeli kullanılmaktadır. 5 yaş grubu 250 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmada 'Demografik Bilgi Formu, Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği (EÇDLÖ), Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Öğretmen Formu" kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmada öğretmen algılarına göre; çocukların liderlik düzeyleri yüksek, çocukların az bir kısmının sosyal becerileri yaşlarına göre normal ve yeterli düzeyde olarak belirlenmiştir. Çocukların başlangıç, akademik destek, arkadaşlık becerileri ile liderlik özellikleri arasında yüksek düzeyde pozitif yönde; duygularını yönetme becerileri ile liderlik özellikleri arasında orta seviyede ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Regresyon analiz sonuçlarına göre çocukların sosyal becerileri ile çocukların liderlik özellikleri arasında pozitif yönde orta seviyede anlamlı bir ilişkinin olduğu, başlangıç ve arkadaşlık becerilerinin, çocukların liderlik özelliklerinin anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür. Toplam varyansın %61'inin sosyal beceriler tarafından açıklandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Erken Çocukluk Dönemi, Liderlik, Sosyal Beceri

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between early leadership characteristics and social skill levels of 5-year-old children. Correlational screening model is used in the study. 250 children aged 5 years constitute the study group of the research. 'Demographic Information Form, Early Childhood Leadership Scale (ECDLÖ), Preschool Social Skills Assessment Scale (OSBED) Teacher Form' were used in the study. In this study, according to teacher perceptions, children's leadership levels were found to be high, and a small number of children's social skills were found to be normal and adequate compared to their peers. A significant relationship was found between children's initiation, academic support, friendship skills and leadership characteristics at a high level and positively; and a significant relationship was found between children's ability to manage their emotions and leadership characteristics at a moderate level and positively. According to the results of the regression analysis, there was a positive and moderately significant relationship between children's social skills and children's leadership traits, and initial and friendship skills were found to be significant predictors of children's leadership traits. It was determined that 61% of the total variance was explained by social skills.

Keywords : Early Childhood, Leadership, Social Skills

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	5
1.1.2. Alt Problemler.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı.....	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.7. Tanımlar.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE ALAN YAZIN	10
2.1. Lider ve Liderlik Kavramları.....	10
2.1.1. Lider.....	10
2.1.2.Liderlik.....	11
2.2. Liderlik Kuramları.....	12
2.2.1. Özellik ve Nitelik Teorileri Dönemi (1940 Öncesi).....	12
2.2.2. Davranış Teorileri Dönemi (1940–1960 Yılları Arası).....	12
2.2.3.Durumsallık Teorileri Dönemi (1960-1980).....	14
2.2.4.Modern Liderlik Yaklaşımları (1980'lerden Günümüze Kadar Olan Dönem)....	15
2.3. Liderin Özellikleri.....	16

2.4. Lider Çocukların Özellikleri.....	17
2.4.1.Okul Öncesi Dönem ve Liderlik.....	17
2.5. Sosyal Beceri.....	21
2.5.1. Sosyal Becerinin Tanımı.....	21
2.6.Sosyal Becerilerin Kazanılması İle İlgili Kuramlar.....	22
2.6.1.Bağlama Kuramı.....	22
2.6.2.Psikanalitik Kuram.....	23
2.6.3.Psikososyal Gelişim Kuramı.....	24
2.6.4.Bilişsel Gelişim Kuramı.....	26
2.6.5.Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı.....	27
2.6.6.Ekolojik Sistem Kuramı.....	28
2.7.Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması ve Boyutları.....	29
2.7.1.Tarihsel Sürece Göre Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması.....	30
2.8. Sosyal Becerilerin Önemi.....	33
2.8.1. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimi.....	33
2.9. İlgili Araştırmalar.....	35
2.9.1. Liderlik İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	35
2.9.2. Liderlik İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	38
2.9.3. Sosyal Beceri İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	41
2.9.4. Sosyal Beceri İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	43
2.9.5. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli.....	47
3.2. Çalışma Grubu.....	47
3.3. Veri Toplama Süreci.....	49
3.4. Veri Toplama Araçları.....	49
3.4.1. Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği.....	50
3.4.2. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği.....	50
3.5. Verilerin Analizi.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM.....	53
4.1.Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Betimsel Bulgular.....	53
4.2.Çocukların Liderlik Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	54
4.3.Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular Ve Yorum.....	57
4.4.Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular Ve Yorum	61
4.5.Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları İle Liderlik Özelliklerini Yordamasına İlişkin Bulgular Ve Yorum.....	64

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
5.1.Sonuçlar.....	69
5.2.Öneriler.....	70
5.2.1.Araştırmacılara Yönelik Öneriler	70
5.2.2.Uygulamaya Yönelik Öneriler	71
KAYNAKÇA.....	74

EKLER.....	87
Ek 1: Etik Kurul İzin Formu.....	88
Ek 2: Kişisel Bilgiler Formu.....	88
Ek 3: Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği Kullanım İzni.....	88
Ek 4: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni.....	89
Ek 5: MEB Araştırma, Uygulama ve Anket İzni.....	90

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Yaygın Olarak Çocukların Liderlik Özellikleri	18
Tablo 2. Çalışma Grubundaki Çocukların Demografik Özellikleri.....	48
Tablo 3. EDÇLÖ ve OSBED'nin Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel Bulgular	53
Tablo 4. Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları.....	54
Tablo 5. OSBED Ölçeği Alt Boyutları Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları.....	57
Tablo 6. OSBED Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları.....	58
Tablo 7. Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları ile Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi.....	62
Tablo 8. Sosyal Beceri Alt Boyutlarının Liderlik Özelliklerini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	64

KISALTMALAR LİSTESİ

EDÇLÖ	: Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği
OSBED	: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NAEYC	: Erken Çocukluk Eğitimi Ulusal Birliği
\bar{X}	: Aritmetik ortalama

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Liderlik kavramı birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Eski çağlardan bu yana “liderlik” spor, siyaset, eğitim, sanat vb. birçok alanda toplumların gelişmesini etkileyen bir unsur olarak görülmektedir İyi bir lider; etkili iletişim kurabilen, sosyal, ileriye dönük, yaratıcı ve eleştirel düşünceye sahip, kararlı, sorumlu ve güvenilir bir birey olmasının yanı sıra motivasyonu ve beklentisi yüksek, tehlikelere hazırlıklı olabilen kişi (Black, 1984; Mariotti, 1999) olarak görülmektedir. Bununla beraber liderlik kavramı, toplumlara yön veren sosyal bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Gordon’a (2013) göre liderler, sosyal çevrelerinde etkileşim yaratan bireyler olarak görülmektedir. Liderliğin doğuştan mı oluştuğu yoksa öğrenilebilen bir olgu mu olduğu hala tartışılmaktadır. Belirtilen görüşler, eğitimle geliştirilebilecek ve öğrenilebilecek bir beceri olduğu (Clapp, 2011; Hensel, 1991; Karnes ve Chauvin, 1985; akt. Sacks, 2009, Solmaz, 2017) ve erken çocukluk döneminde belirlenerek desteklenmesi gerektiği yönündedir (Fox, 2012; Hensel, 1991; Mawson, 2011; Trawick ve Smith, 1988). Liderlik erken çocukluk döneminde ortaya çıkmakta (Mawson, 2011) fakat çocuk liderliği ile ilgili yeterli düzeyde çalışma bulunmamaktadır (Fox, 2012). Çocuklarda liderlik kavramının geleneksel kavramlarla ilişkilendirilmesi, çocuk liderliğini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çocuk liderlik özellikleri davranışlar veya kişilik özellikleri olarak çocuğun sergilediği tutum ve tercihleri olabilmektedir (Fox, Flynn ve Austin, 2015). Çocuk liderlerde görülen en yaygın özelliklerin sosyal ve bilişsel gelişim alanındaki becerilerle ilgili olduğuna dikkat edilirse bu konuda var olan sosyal becerilerin liderlik özellikleri ile olan ilişkisinin incelenmesi gerekli görülmektedir. .

Literatür incelendiğinde, araştırmaların genellikle okul yöneticilerinin liderlik özellikleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Mızrak-Karcı, 2020; Soba, Akman ve Eroğlu, 2018; Üredi ve Göl, 2020). Bununla beraber öğretmenlerin liderlik özellikleri ile ilgili çalışmalar da mevcuttur (Dikmen-Ada, 2018; Harris, 2005). Liderlikle ilgili yapılan çalışmalarda en çok başarılı liderlik ve yetişkin bireyin liderlik özellikleri konuları ele alınmaktadır (Bohoris ve Voria, 2007; Yörük, 2020). Erken çocukluk dönemini kapsayan

çalışmalar incelendiğinde ise çocuk liderlerin bireysel özellikleri (yaş, kişilik vb), sınıf ortamında gösterdiği liderlik davranışları ile ilgili konuların araştırıldığı (French, 1987; Hensel, 1991; Kemple, 1992; Parten, 1933; Perez, Chassin, Ellington ve Smith, 1982) görülmektedir. Yurt dışında erken çocukluk döneminde çocukların liderlik özellikleri ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen (Fox, 2012; Fox, 2015; Hensel, 1991; Heikka, 2013; Strehmel, Heikka, Hujala, Rodd ve Waniganayake, 2019) ülkemizde daha sınırlı sayıda çalışma (Duran, 2014; Duran, 2019; Polat ve Özbek-Ayaz, 2021; Solmaz, 2017) olduğu görülmektedir.

Liderlik becerileri ilerleyen yaşlarda daha belirgin olarak ortaya çıksa da erken çocukluk döneminde bu beceri ve yetenekler şekillenmektedir (Murphy ve Reichard, 2011; akt. Kudo, Longhofer ve Floersch, 2012). Gelişmiş ülkelerde, lider çocukların erken yaşlarda belirlendiği, erken çocukluk döneminden başlayıp okul dönemini boyunca eğitimle desteklendiği ve çocuklardaki liderlik özelliklerinin toplumsal yaşamda farklı uygulamalarla pekiştirildiği görülmektedir (Chen, 2021). Okul öncesi dönemde uygulanan liderlik becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programının çocukların liderlik becerilerini arttırdığı belirtilmektedir (Duran, 2014). Ancak çocuklardaki liderlik özelliklerinin toplumsal yaşamda gerekli olan sosyal beceriler ile ilişkisi tam olarak bilinmemektedir.

Sosyal gelişim, bireyin çocukluğundan başlayarak tüm hayatı boyunca her yönden sağlıklı ve huzurlu olabilmesini etkileyen önemli unsurlardandır (Nur ve Kale, 2020). Hızla ilerleyen sosyal gelişim sürecinde çocuk, birçok sosyal beceriyi öğrenip geliştirebilmektedir. Sosyal gelişimde sosyal yeterlilik ve sosyal becerilerin bilinmesi gereklidir. Sosyal yeterlilik; bireyin sosyal olarak gerekli sosyal becerilere sahip olmasıdır (Gresham, 1998). Sosyal yeterliliğin temelinde çocuğun; kişilerarası ilişkiler kurmayı, ilişkilerini geliştirmeyi ve sürdürmeyi öğrenmesi yer almaktadır. Sosyal beceriler, bireyin tüm yaşamında etkili olan; akranları tarafından kabul görmesini sağlayan, diğer bireyler tarafından (öğretmenler, ebeveynler, topluluk liderleri vb) olumlu olarak değerlendirilen davranışlardır (Gresham, 1998). Çocuklar öğretmen ve ebeveynler tarafından akademik olarak başarılı olmaları amacıyla desteklenirken çocukların sosyal beceri gelişimi göz ardı edilebilmektedir (Hensel, 1991). Bu anlamda sosyal becerilerde zorluk yaşayan çocukların bir grubu yönlendirme, ortak hedefler oluşturma, bir arada hareket etme gibi liderlik özelliklerinin gerçek yaşam deneyimlerinin engellenmesiyle gelişemeyeceği bir gerçektir. Sosyal ilişkilerde çocuğun liderlik davranışlarını sergilemesi için sosyal becerilere sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Mullarkey, Recchia, Lee, Shin ve Lee (2005), çocuklarda liderlik özelliklerinin bağlamsal olarak diğer alanlardaki gelişimlerle birlikte incelenmesi gerektiğini belirtmiş ve liderliği sosyal ilişkilerle birlikte incelemiştir. Çocuk liderler yakın çevresiyle (akranları ve öğretmenleri) iletişim kurmak için

sosyal becerilerini arttırmakta ve yaş alıp geliştikçe liderlik gücü de gelişmektedir (Shin, Recchia, Lee, Lee ve Mullarkey, 2004).

Liderlik becerisi erken dönemde çocuğun gelişimine sunulan fırsatlarla edinilen bir beceridir (Fox vd. , 2015; Zembat ve Dağal, 2021). Çocuk liderlerin; farklı sosyal davranışlar sergilediği ve akranlarından etkilendiği ve arkadaşlarını etkileyebildiği sosyal yeterlilik, sosyal iletişim, sosyal etkileşim gibi sosyal becerilere sahip olduğu görülmektedir (Lee, Recchia ve Shin, 2005). Erken çocukluk döneminde sosyal becerilerin gelişimine paralel olarak bu dönemdeki çocukların bireysel ve kişilerarası becerilerinin (Özyürek ve Ceylan, 2014; Zembat ve Dağal, 2021) ve başkalarını etkileme, isteklerini iletme, başkalarının hoşnutluğunu sağlama gibi birtakım liderlik davranışları (Murphy ve Johnson, 2011) da geliştiği görülmektedir. Liderlik özelliğine sahip çocuklarda, çevresindeki bireylerin gereksinimlerini önemseme, güçlü sözel yeteneklere sahip olma, kendi fikirlerini ifade ederek akranları arasında popüler olma, arkadaşlarıyla rahat iletişim kurabilme, ortama kolay uyum sağlama ve sorun çözme becerisine sahip olma gibi unsurlar bulunmaktadır (Hensel, 1991). Aynı zamanda lider çocuklar diğer çocuklara göre sosyal beceri, dil ve bilişsel alanda daha fazla gelişim göstermektedirler (Chen, 2021; Lee, Rechia, Shin, 2005). Bu bağlamda liderlik özellikleri ile sosyal beceriler arasında bir etkileşim olduğu düşünülmektedir. Araştırmacılar, sosyal becerileri yüksek olan çocukların liderlik ile ilgili davranışlar sergilediğini ifade etmiştir (Dinçer, Baş, Teke, Aydın, İpek ve Göktaş, 2019). Çalışmalar, çocuk liderliğinin kişisel niteliklerden daha çok sosyal yeterliliğin gerekli olduğu ilgili sosyal beceri davranışlarını içerdiğini ve çocuk liderliğinin çok yönlü değişken bir yapı olarak incelenmesi gereken bütünsel bir konu olduğunu göstermektedir (Chen, 2021). Bu süreçte çocuklarda liderlik becerisi ile sosyal beceriler arasındaki ilişki dikkatle incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlgili alan yazında, etkili bir liderlik için pek çok faktör gösterilse de başarılı bir lider olmanın anahtarının kişinin yüksek sosyal becerilere sahip olması olarak ifade edilebilir. Öyle ki araştırmacılar erken çocukluk döneminde sosyal becerilerin geliştirilerek liderlik becerisinin desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır (Lee, Rechia, Shin, 2005). Sosyalleşme sürecini iyi yöneten çocukların bireysel anlamda kendine güven duydukları ve sosyal yönden doyuma ulaştıkları vurgulanmaktadır (McGinnis, 2016; akt. Cesur ve Köksal- Akyol, 2020). Bu bağlamda sosyalleşen, iletişime girebilen, kendini ifade edebilen, sosyal becerilere sahip olan bireylerin liderlik yönelimlerinin olduğu bilinmektedir (Çiriş, 2018). Ancak ülkemizde çocukların sosyal beceri (Özyürek ve Ceylan, 2014; Özyürek, 2015) ve çocuk liderliği (Polat ve Ayaz, 2021; Duran, 2019; Solmaz, 2017) ile ilgili araştırmalar genel olarak yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim durumu, kardeş sayısı vb demografik özellikler veya ebeveynler, aile tutumu,

dil becerisi vb üzerine yoğunlaşmıştır. Çocuklarla yapılan bu araştırmalar incelendiğinde sosyal beceriler ile liderlik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır.

Çocuk liderin akranlarıyla ve çevreleriyle ilişkilerine (akran kabulü, sosyal statü, popülerlik, saldırganlık, yeterlilik ve uyum gibi) diğer sosyal becerileri içeren çalışmalarda (Fukada, Fukada, ve Hicks, 1997; Mize ve Ladd, 1990; Kemple, 1992) da rastlanmaktadır. Sosyal beceri ile ilgili yapılan çalışmalarda sosyal beceri programlarının uygulandığı ve etkili olduğu görülmüştür (Çetin, Alpa-Bilbay ve Albayrak-Kaymak, 2003). Okul öncesi dönemde çocukların sosyal beceriler sergilediği fakat bazı çocukların sosyal becerilerinde yeterli olmadığı, akranlarıyla ve çevresiyle sorun yaşadığı bilinmektedir. Ayrıca birtakım liderlik becerileri sosyal beceri yetersizliği olarak algılanmaktadır. Liderlik özelliği gösteren çocukların davranışları aileleri ve öğretmenleri tarafından sorun davranış olarak algılanabilmektedir. Yapılan erken müdahale çalışmalarda aile ve öğretmen desteği ile verilen sosyal beceri eğitiminin erken yaşlardaki çocukların okulda ve evde sorun davranışlarının azalmasına katkı sağlarken, sosyal becerilerinin ise arttırdığı tespit edilmiştir (Anlıak ve Dinçer, 2005; Ekinci - Vural, 2006; Kramer ve Radey, 1997; Mize ve Ladd, 1990; Stewart ve McKay, 1995; akt. Durualp ve Aral, 2010; Önalın- Akfırat, 2006; Özbey ve Alisinanoğlu, 2010; Webster-Stratton ve Lindsay, 1999). Liderlik becerisi ve sosyal becerilerin öğretmen tarafından desteklenmesi ile geliştirilebilir olduğu görülmektedir. Bu nedenle erken liderlik özelliklerinin bilinmesi, lider özellikleri gösteren çocukların liderlik düzeyinin belirlenmesi ve çocuklarda sosyal beceriler ile birlikte desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca çocukların sosyal becerileri ve liderlik özelliği gelişimini desteklenmesi amacıyla çocuklara bu becerilerini deneyimleme fırsatı sunulması için sosyal alanların gerekli olduğu görülmektedir. Ancak erken çocukluk dönemi liderlik özelliklerinin araştırıldığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür.

Okul öncesi dönemde çocuk liderliği ile ilgili yapılan araştırmalarda çoğunlukla çocukların bireysel özellikleri ve davranışları dikkate alınmakta veya gelişim alanları ile ilişkilendirilmektedir (Fukada vd., 1994; Mawson, 2011; Shin vd., 2004). Çocuklar aileden sonra zamanlarının büyük kısmını okulda geçirmektedirler. Çocuk liderlerin arkadaşlarına güven verdiği, gruptakileri etkilemek için sosyal, bilişsel beceriler sergilediği görülmektedir (Lee vd., 2005). Okul öncesi dönemde liderliğin oluşması ve çocuğun sosyalleşmesi sürecinin sınıf ortamında nasıl gerçekteştiğine ilişkin yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber okul öncesi dönem de çocukların aileden sonra en çok zaman geçirdiği ve sosyalleştiği sınıf ortamında lider çocukların incelendiği birkaç çalışma bulunmaktadır (Trawick-Smith, 1988; Fox vd., 2015; Lee vd., 2005). Öğretmenlerin küçük çocuklarda liderliği tanınması ve lider

özelliği gösteren çocukları desteklemesi önemlidir. Sosyal gelişim alanında çocuklarda görülen liderlik özelliklerini öğretmenlerin %52'sinin tanımlayabildiği görülmektedir (Fox, 2015). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklarda liderlik davranışlarını bilmesi ve liderlik davranışı gösteren çocukları desteklemesi, liderlik becerisinin gelişimini etkilemektedir. Liderliği tanımlayamayan öğretmenlerin liderlik davranışını destekleyemedikleri ve çocuk liderliğini olumsuz yönde caydırıcı olarak etkileyebildiği görülmektedir (Fox, 2015).

Liderlik özelliği ile sosyal becerilerin birbirine paralel gelişim gösteren beceriler olduğu bilinmekle birlikte, liderlik özelliğinin sosyal becerilerin alt boyutlarıyla (ilişkiyi başlatma, akademik, arkadaşlık ve duygu yönetimi becerileri) olan ilişkisi bilinmemektedir. Bununla birlikte çocuklarda liderlik özellikleriyle, sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışma görülmemiştir. Mevcut çalışmada çocukların liderlik özellikleri ile sosyal becerilerinin alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ülkemizde erken çocukluk döneminde çocuğun gösterdiği liderlik becerileri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmaması ve literatürdeki bir eksikliği doldurarak alan yazına önemli bir katkı sunacağı düşünüldüğünden mevcut çalışma planlanmıştır. Bu nedenle araştırmada okul öncesi dönem erken çocukluk liderlik özellikleriyle sosyal becerileri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmış ve çocukların sosyal becerilerinin liderlik özelliklerini yordama durumu araştırılmıştır.

1.1.1 Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi, "Okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş çocuklarının sosyal becerileri erken liderlik özelliklerini ne derecede yordamaktadır?" olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.1.2. Alt Problemler

1. Araştırmaya katılan çocukların liderlik özellikleri ne düzeydedir?
2. Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerileri ne düzeydedir?
 - a) Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri alt boyutlarından başlangıç becerileri ne düzeydedir?
 - b) Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri alt boyutlarından akademik destek becerileri ne düzeydedir?
 - c) Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri alt boyutlarından arkadaşlık becerileri ne düzeydedir?

- d)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerilerin alt boyutlarından duygularını yönetme becerileri ne düzeydedir?
- e)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerileri yüzdelik dilimlere göre ne düzeydedir?
- 3.** Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerileri ile liderlik becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- a)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri alt boyutlarından başlangıç becerileri ile liderlik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- b)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyinin akademik destek becerileri ile liderlik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- c)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyinin arkadaşlık becerileri ile liderlik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- d)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyinin duygularını yönetme destek becerileri ile liderlik özellikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- e)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyi toplam puanı ile liderlik becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 4.** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyi liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
- a)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri başlangıç becerileri liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
- b)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri akademik destek becerileri liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
- c)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri arkadaşlık becerileri liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
- d)** Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri duygularını yönetme destek becerileri liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 5 yaş çocuklarının erken liderlik özellikleri ile sosyal beceri düzeyleri ve aralarındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmada çocukların sosyal becerilerinin erken liderlik özelliklerini yordaması ve aralarındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda ‘Okul Öncesi Eğitim Dönemi 5 Yaş Çocuklarının Erken Liderlik Özellikleri İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’ ile ilgili literatürde önemli bir eksiklik söz konusu olup mevcut çalışma alandaki bu eksikliği gidermeyi hedeflemektedir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Liderlik araştırmaları uzun yıllar süre gelen ve toplumların gelişimi için önemsenen bir konu olmuştur. Liderlik çalışmalarında kişisel özellikler ve grup içi etkileşimlere dikkat edilmektedir. Liderlik ile ilgili birçok araştırmada çocukların oyunları gözlemlenerek seçimleri ve davranışları incelenmektedir (Fukada vd., 1994; Fukada vd., 1997; Mawson, 2011). Liderlik davranışlarının sorun davranış olarak görülmemesi, çocuk liderlerin tanınması açısından önemlidir.

Erken çocukluk döneminde liderlik özelliklerini gösteren çocuklarda liderlik bilgi ve becerilerinin öğrenilebileceği görülmektedir (Clapp, 2011; Solmaz, 2017). Okul öncesi öğretmenlerinin lider özelliği gösteren öğrencileri tanınması, liderlik davranışlarını bilmesi önemlidir (Fox vd., 2015). Öğretmenlerin çocuk liderliği davranışını anlamlandırabilmesi ve lider çocukları desteklemesi gerekmektedir. Sınıflarındaki liderlik özelliklerine sahip çocukların belirlenmesi ve bu özelliklerinin erken dönemde gerekli eğitim yöntem ve teknikleri ile gelişimi, çocuklarla çalışan öğretmenler için önemlidir.

Sosyal beceriler bireyin tüm yaşamını etkilemektedir. Maag'a (2006) göre sosyal beceri eğitimi aslında bir müdahale değil, daha çok gelişmiş sosyal yeterlilik ve sosyal becerilerin bir sonucu olacaktır. Çocuğun hangi sosyal becerilere sahip olduğu ve hangi sosyal beceri yönünde hangi eksikliklerinin olduğu belirlenerek duruma göre sosyal beceri müdahale programları geliştirilebilir ve uygulanabilir. Bu anlamda öncelikli olarak çocukların sosyal beceri eksikliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda erken çocukluk döneminde sosyal beceri eksikliği ve davranış problemi yaşama, uyum sorununa sahip olma, akranlarıyla iletişimde güçlüklerle karşılaşma vb. sosyal beceri sorunu olan çocukların durumu belirlenebilir ve erken müdahale yapılabilir. Bu çalışma, çocukların sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi

ve sosyal beceri yetersizliği yaşayan çocukların gerçek yaşam deneyimleriyle sosyal becerilerinin geliştirilmesi için gerekli sosyal alanların sağlanması açısından önemlidir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal beceriler ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen toplumları yöneten, toplumlara şekil veren, yönlendiren, iletişim ve ikna gibi becerilere sahip olan bireylerin yani liderlerin, erken çocukluk döneminde sahip oldukları liderlik becerilerinin belirlenmesi veya becerilerinin geliştirilmesiyle ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Fox, 2012). Bu amaçla liderliğin öğretilbilir olduğu ve ilk yıllardan başlanması gerektiği ve liderliğin sosyal yönü giderek önem kazandığı alan yazında bildirilmektedir (Hensel, 1991). Liderlik davranışı gösteren çocukların davranışı olumsuz davranışlar olarak algılanabilmektedir. Bu bağlamda çalışma erken çocukluk döneminde liderlik özellikleri gösteren çocukların belirlenmesi ve liderlik özellikleri ile sorun davranışın ayırt edilmesi bakımından önemlidir.

Literatüre katkıda bulunulması ve erken çocukluk dönemi liderlik özellikleri ve sosyal becerileri ile ilgili farklı çalışmalara zemin hazırlaması açısından bu çalışma önemlidir. Mevcut çalışma, okul öncesindeki çocukların sosyal becerileri ile liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenerek hazırlanacak programlara ışık tutması açısından önemlidir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada kullanılan “Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği” ve “Okul Öncesi Dönem Sosyal Beceri Ölçeği- Öğretmen Formu” nun çocukların liderlik özelliklerini ve sosyal becerilerini ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çocukların liderlik özellikleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkisinin incelendiği bu çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır.

Araştırmada ilk sınırlılık araştırmanın sadece öğretmen görüşlerine dayalı olmasıdır. Çocukların davranışları ve çevresiyle etkileşimi, aile yapıları göz ardı edilmiştir.

Araştırmada verilerin sadece öğretmen algılarına dayalı olarak nicel yöntemlerle toplanması sınırlılık olarak görülmektedir.

Diğer sınırlılık ise araştırmanın kesitsel olmasıdır. Okul öncesi dönem çocukların becerilerinin deneyimlerle süreç içerisinde geliştiği bir dönemdir. Ancak bu araştırma

çocukların liderlik özellikleri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin ileriki zamanlarda oluşacak değişimini görmemiz mümkün olmamaktadır.

1.7. Tanımlar

Erken çocukluk dönemi; Tüm gelişim alanlarının (bilişsel, fiziksel, dil, sosyal ve duygusal) en hızlı ilerlediği, çocuğun doğumuyla başlayıp 0-8 yaş arasını kapsayan bir süreçtir (MEB, 2011).

Lider: Önder, şef; partide veya bir kurumda en yüksek düzeyde yönetim ile ilgili görevli bireydir (Türk Dil Kurumu) .

Sosyal Beceri: Olumlu sosyal ilişkileri (iletişim, sorun çözme, karar verme, bireysel yönetim ve akran ilişkileri vb.) başlatma ve devam ettirme becerileridir (Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006: 21).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE ALAN YAZIN

Alan yazında liderlik, sosyal beceriler, çocukların liderlik özellikleri ile sosyal becerilerine ilişkin temel kavramlar ve bu çerçevedeki çalışmalar incelenecektir.

2.1. Lider ve Liderlik Kavramları

Lider ve liderlik kavramları insanlarla birlikte var olan kavramlardır. Liderlik geçmişten günümüze kadar gelen ve araştırılan bir özelliktir. Topluluk halinde yaşayan insanlara bakıldığında süreç içerisinde kimin sözünün geçeceği, kimin topluluğu yöneteceği, kimin kararlar vereceği ve topluluğu yönlendireceği insanları düşündüren ve yön veren olgular olmuştur. Bütün grupların iyi ya da kötü, gerçek bir lidere ihtiyacı olmakta ve liderin tutumu ile davranışları grubun performansını ve gruptakilerin memnuniyetini etkilemektedir (Gordon, 2013).

2.1.1.Lider

Liderin; anlama, bildikleriyle başkalarını yönlendirme, ikna etme, takdir etme ve yönetme becerilerinin olduğu düşünülmektedir (Hensel, 1991). Liderin kişisel özellikleri olarak kişiliği, ahlaki norm ve değerleri, becerileri, uzmanlık alanı, inançları, gruba güven vermesi ve olumlu düşünce beslemesi olarak görülmektedir (Yukl, 1991, s.10). Ortak amaç etrafında grubu birleştiren ve etkileyen, grubu bu amaçlar için harekete geçirme bilgi ve becerisi olan rehber lider denilmektedir (Ünal, 2012). Lider, bir topluluğu hedefine yönlendirmekte ve yönlendirilen grup severek istekle, inanarak lideri takip etmektedir. Lider tanımlarına bakıldığında birçok tanım bulunmakla birlikte genel olarak belirli ilkeler ve yaklaşımlar ile toplulukları yönetme anlamına gelmektedir.

2.1.2.Liderlik

Liderliğin tanımlanması oldukça zordur. Bu durum liderliğin tanımlanması yapılan çalışmaların az veya yetersiz oluşundan değil kavram olarak çok geniş bir perspektife sahip olmasından kaynaklanmaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde liderlik ile ilgili araştırma ve inceleme konularında 19.yy başlarına doğru çalışmaların hız kazandığı görülmektedir (Kırmaz, 2010). Liderlik tanımları, lideri takip eden kişilere göre değişmektedir. Liderlik tanımlarında genelde, birey olarak lidere, liderin davranışlarına, liderin birey ve grup üzerindeki eğilimine ve lider ile yönettiği kişiler arasındaki etkileşim konusuna bakılmaktadır (Bass ve Bass, 2008). Liderlik ile ilgili farklı alanlarda birçok tanımlamaların yapıldığı görülmekte fakat ortak özelliklere baktığımızda liderlik; belirli bir grup olan kişilerle ortak hedefe yönelik birleşme ve hedefi gerçekleştirmek için yapılan bilgi, beceriler ve davranışlar bütünüdür (Bakan, Büyükbeşe, Erşahan ve Kefe, 2013). Tanımlarda bilgi ve yetenek unsurları vurgulanmakta ancak kişisel özelliklerin de etkili olduğu görülmektedir. Liderlik, kişilik, iradeyi kullanma, amaç doğrultusunda ilerleme, başkasından yardım almadan karar verme gibi beceriler (Bass ve Bass, 1990) olarak ifade edilmektedir. Liderlik süreci ile ilgili birtakım unsurlardan söz edilmektedir (Özalp, Eren ve Öcal, 1992). Bu unsurlara baktığımızda; izleyenler olarak belirtilen bir grubun olması, grup üyelerinin motive olması, karşılıklı etkileşim ve iletişim halinde olması, ortak hedeflerin belirlenmesi, ortak hedefler doğrultusunda koordinasyon ve yönlendirme ile liderin kabul edilmesi olarak gösterilmektedir. Liderlikle ilgili araştırmalar incelendiğinde hedef, lider, takipçiler ve ortam olarak dört kavram üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Duran, 2014);

- Hedef: Çözülmesi gereken ortak problem, ihtiyaç ve sorun için kişilerin bir araya gelmesi,
- Lider: Amaç için bir araya gelen kişileri toplayan ve hedefe yönlendiren, rehberlik eden kişi,
- Takipçiler: Liderin etki bıraktığı kişiler,
- Ortam: İzleyen grubun hazır olduğu, etkilenme seviyesi, liderin istek, yetkinlik, özellikleri ve liderin ortaya çıkması için gereken koşullar.

Liderlik tanımlarına bakıldığında liderlerin nasıl başarılı olabilecekleri ve izleyen grubun üyelerini nasıl etkileyebileceği üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Liderliğin temel taşları; liderin gücü, liderin etkisi ve liderin otoritesi ile bir grubu etkileyerek yönetebilmesi

olarak görülmektedir (Alkın, 2006). Zaman içerisinde liderlikle ilgili çeşitli kuramlar ortaya çıkmıştır.

2.2. Liderlik Kuramları

Liderlik kuramları incelendiğinde liderlik kuramlarının belli dönemlerde belirli noktalar dikkate alınarak dört kadegoride oluşturulduğu görülmektedir.

1940 ve öncesinde Özellik ve Kapsam Kuramı, 1940-1960 arasında Davranış Kuramları, 1960-1980 arasında Durumsallık Kuramları ve 1980'den günümüze kadar Modern Liderlik Kuramları şeklinde sınıflandığı görülmektedir.

2.2.1. Özellik ve Kapsam Kuramı (1940 Öncesi)

Özellikler ve kapsam kuramı liderlik ile ilgili ilk kuram olup bu kurama göre; insanın doğuştan var olan potansiyelle lider olduğu ve bu potansiyele sahip liderlerin kendine özgü fiziksel özellikleri ve yetenekleri olduğu düşünülmektedir (Yukl, 1991, s.178). Bu yaklaşıma göre başarılı liderlerin sahip olduğu bazı nitelikler; kişiliği, güdüler ve değerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yukl, 1991, s.12). Özellikler ve kapsam kuramında, iyi bir lider olmak için fiziksel olarak aktif olmak, akıl ve beceri olarak bilgi sahibi, iletişim becerisi güçlü ve muhakeme yeteneğine sahip olmak, kişilik olarak yaratıcı, dürüst, açık sözlü olmak, iş yaşamında başarıya odaklanabilen, motivasyonu yüksek, sorumluluk sahibi olmak, sosyal olarak popüler, itibar sahibi, kişilerarası iletişim becerisi güçlü olmak gibi bazı özellikler belirlenmeye çalışılmıştır (Daft, 1999, s.373; akt. Yeşil, 2016). Ancak özellikler yaklaşımı, bu özelliklere sahip olanların neden her durumda liderlik sergilemediğini açıklayamamakta (Pavitt, 1998) ve iyi bir lider olmanın tam anlamıyla ifade edilemediği düşünülerek araştırılmaya devam edilmiştir.

2.2.2. Davranış Kuramları Dönemi (1940–1960 yılları arası)

Davranış kuramları liderin özellikleri ile değil; liderin gruptaki kişilere ve lideri izleyen ve lidere güvenen kişilere, liderin nasıl davrandığı, etkin lider olmak için neler yapılması gerektiği konularıyla ilgilidir (Alkın, 2006; Koçel, 2010). Liderin davranışı önemlidir. Bu yaklaşıma göre liderlik, bir kişinin gruptaki diğer kişilerin istek ve beklentilerine yönelik oluşturduğu etkileşimdir (Yeşil, 2016). Lider, davranış teorisine göre kişileri desteklemeli,

kişisel değerlerini korumalı, örgütsel bir şekilde davranmalıdır. Lider bu teoride davranışlarına önem göstermektedir. Bu teoride liderin davranış şekline göre grup üyelerinin davranışları incelenmektedir (Alkın, 2006). Davranışsal kuramla ilgili önemli bazı çalışmalar yapılmış ve liderlerin davranışlarındaki farklılıklar incelenmiştir. Bu çalışmalara göre birtakım davranışsal liderlik kuramları olduğu görülmektedir.

Çocuklarla gerçekleştirilen çalışmada Kurt Lewin vd., "otoriter" , "demokratik " ve "müdahalesiz" olarak lider davranışlarını belirlemiştir. Araştırmacı 'otoriter lider' rolü ile çocukların etkinliklerde belirli kuralları olduğunu, çocukların eş seçimini kendisi yapan, kararları çocuklara danışmadan kendi alan ve uygulayan şekilde liderlik davranışı sergilemiştir. Demokratik lider rolünde ise çocukların eş seçimini kendilerine bırakan, kuralları çocuklarla birlikte alan ve uygulayan bir lider rolü uygulamıştır. Müdahalesiz lider rolünde ise çocuklara herhangi bir biçimde müdahale etmemiştir. Demokratik davranış sergileyen grubun üyelerinin üretimi ve ilişkisi olumlu etkilenmektedir. Kurt Lewin'in bu sosyal araştırması davranış kuramcılara liderlikte davranış şekilleri konusunda yeni bir görüş getirmektedir (Alganer, 2002, s.6-7; akt. Alkın, 2006). Ohio State Devlet Üniversitesi araştırmalarında, bireyin bir grupla nasıl etkileşim kurduğuna bağlı olarak, liderlik tarzı ilişki odaklı davranış (anlayış) ve görev odaklı davranış (insiyatif) olmak üzere iki davranış modeli üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlişki odaklı davranış modelinde, lider ve üyelerin sevgi, saygı, güven, samimiyet vb. sosyal becerileri içeren davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Görev odaklı davranış modelinde ise amaca yönelik önder çevresine görev bitimi için talimatlar vermektedir (Alkın, 2006). Michigan Üniversitesi araştırmalarında liderin davranışları "işe yönelik" ve "bireye yönelik" (Stoner ve Freeman, 1992) olarak sınıflandırılmaktadır. İşe yönelik (üretimle yönelik) liderler için sonuç yani ürün ve performans önemlidir. Çalışana yönelik liderler için ise, çalışanların ihtiyaçları, istekleri önemlidir. Blake ve Mouton'un kuramında, üretimle yönelik ve işe yönelik iki faktör (Dubrin, 1997) incelenmektedir. Lider, çalışanlara müdahale etmeden, çalışanların işlerini planlamalarına ve düzenlemeler yapmalarına duygusal destek sağlayarak moral vermektedir (Zel, 2001). McGregor' un X ve Y teorisine göre; X teorisinde insanların edilgen yani pasif olduklarını, grubun ihtiyacına direndiklerini, Y teorisinde ise insanların aktif ve sorumluluk alabildiğini, motivasyonu yüksek ve istekli olduğunu belirtmektedir (McGregor, 1970; Baysal ve Tekarslan, 1996). Üyeler, liderin davranışlarına yön vermektedir (Bakan, 2008). X kuramında; lider, otoriter ve müdahale edicidir. Y kuramında; lider doğuştan çalışkan, demokratik olarak nitelendirilir. Yukl davranış modeline göre; kişilerin beklentisi ve liderin gerçekleştirdikleri arasındaki alan lider ile çalışanın memnuniyetini ortaya koymaktadır. Kişiler, liderden yüksek seviyede insancıl tepkiler bekler ve olumlu yönde memnuniyet oluşur.

Çalışanın motivasyonu, yetenek düzeyi, görevi ve uygunluğu grup verimini etkilemektedir (Tekarslan, Kılınc, Şencan ve Baysala, 2000). Sistem 4 modeline göre ise, istismarcı, yardımsever, katılımcı ve demokratik (sistem 4 model) (Alganer, 2002; akt. Alkın, 2006) olarak liderin davranışı açıklanmaktadır

2.2.3. Durumsallık Teorileri Dönemi (1960-1980)

Durumsallık teorileri dönemi, önceki teorileri temel alarak (Özellik ve Davranışsal) gelişen yeni bir yaklaşımdır (Zel, 2001). Bu teoride lider iki şekilde davranır; yönlendirir ve destekler. Durumsallık kuramında, tüm koşullarda iyi sonuç veren bir liderlik tarzı yerine her koşul için farklı bir yönetim tarzının liderlik anlayışının gerektiğini göstermektedir (Tekarslan, Kılınc, Şencan, Baysala, 2000, s. 135). Davranışsal kuramın sonrasında durumsallık kuramı geliştirilmiştir. Durumsallık kuramının liderin içinde bulunduğu duruma göre değişen farklı durumsallık kuramı modelleri bulunmaktadır. Fred Fiedler (1964) durumsallık kuramına bakıldığında, liderin hangi durumda hangi liderlik tarzını sergileyeceği önemlidir. Sergilenecek liderlik tarzında liderin özellikleri, davranışı değil; liderin bulunduğu durum belirleyicidir (akt. Solmaz, 2017). Fiedler modeli; göreve yönelik ve ilişkiye yönelik olarak, liderliğin duruma göre değişebileceğini belirtmiştir. Fred Fiedler, çocuk liderliğini belirlemek için ‘En Az Tercih Edilen Oyun Arkadaşı Ölçeği’ni geliştirmiştir (Hardy, Hunt ve Lehr, 1978; akt. Fox, 2012). Yol amaç kuramında ise genel olarak, liderin gösterdiği davranış kişilerin motivasyonunu, iş tatminini ve başarı seviyesini etkilemektedir. Bu kurama göre lider duruma göre; otoriter, başarı odaklı, destekleyici ve katılımcı olma davranışlardan birini seçmektedir (Northcraft 1994, s.365; akt. Alkın, 2006). Vroom ve Yetton durumsallık kuramında ise; liderin karar verme sürecinde duruma uygun liderlik davranış biçimi ve kararı etkileyen durumsallık değişkenleri (kararın kabul edilmesi ve kalitesi) bulunmaktadır. Lider karar verirken seçtiği liderlik davranış biçimine göre liderlik stilleri ortaya çıkmaktadır (Vecchio,1995, s.319; akt. Alkın, 2006). Bu liderlik stilleri; otokratik, danışmacı, grup lideri ve yetki devreden olarak belirtilmektedir. Hersey ve Blanchard durumsal liderlik kuramında, liderlik stillerini ‘yaşam döngüsü teorisi’ olarak isimlendirmekte ve liderlik stillerinin gruptakilerin gelişim düzeyine göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir (Fox, 2012). Lider etkili olmak için görev odaklı veya iş odaklı olma arasında tercihini yaparken kişilerin olgunluk derecesine göre liderlik şekilleri değişmektedir (Northouse, 2001; akt. Fox, 2015). Reddin Liderlik (Etkili ve Etkisiz Lider) kuramında ise, her

koşulda etkin olabilecek bir lider bulunmamaktadır. Lider duruma uygun davranırsa etkili, duruma uygun davranmazsa etkisiz olarak tanımlanmaktadır (Aysel, 2006).

2.2.4. Modern Liderlik Yaklaşımları (1980'lerden Günümüze Kadar Olan Dönem)

Küreselleşme ile beraber çevresel, örgütsel ve kişisel boyutlardaki değişimlerin sonucunda liderlik konusunda farklı bakış açıları gelişmekte ve çağdaş bir bakış açısıyla yeni liderlik kuramları ortaya çıkmaktadır. Yeni liderlik kuramları olarak karizmatik liderlik, işlemci-etkileşimci liderlik, tam serbesti tanıyan liderlik, dönüşümcü liderlik ve vizyoner liderlik kuramları olduğu görülmektedir. Karizmatik liderlik teorisine göre karizmatik liderler, bireylerde istek uyandırmakta ve çalışanları ilerlemeye motive etmektedir. Çalışanlarda oluşan heyecan, bağlılık ve üretkenlik ile amaçlanan başarı desteklenmektedir. Karizmatik liderliğin olumsuz tarafı, çalışanlardan çok lidere güven duyulmasıdır. Liderin görevi bırakması durumunda bir projenin hatta tüm organizasyonun çökme riski söz konusu olabilir. Ayrıca, karizmatik bir lider yanlış yapamayacağına, yenilmeyeceğine inanmaya başlayabilir (Ololube, 2015). İşlemci-Etkileşimci (Transactional/Management) Liderlik kuramında ise, kişilerin geçmişten gelen etkinliklerini daha etkili ve verimli yapmaya ve iyileştirmeye yönelik çalışma ve araştırma yöntemini uygulayan liderler olarak tanımlanmaktadır (Alkın, 2006). Bu teoriye göre; lider ve izleyenler arasında geçen denetim, organizasyon ve grup performansına odaklanır. Çalışanlar başarılı olduklarında ödüllendirilir; başarısız olduklarında azarlanma veya ceza alma durumu oluşur (Charry, 2012; akt. Ololube, 2015). Tam serbesti tanıyan (Laissez-Faire) kuramına göre; liderler sorumluluklardan feragat eder ve karar vermekten kaçınır, gruplara işlerini yapma ve kendi son tarihlerini belirleme konusunda tam bir özgürlük verebilirler. Tam serbesti tanıyan liderliğin faydası, çalışanlara çok fazla özerklik verilmesinin yüksek iş tatmini ve artan üretkenliğe yol açabilmesi olarak görülebilir. Çalışanlar zamanlarını iyi yönetemezlerse veya işlerini etkili bir şekilde yapacak bilgi, beceri ve motivasyondan yoksunlarsa bu durum zararlı olabilir (Ololube, 2015). Vizyoner liderlik kuramına göre; vizyoner liderler, yenilikçi bakış açısına sahip, yeni bilgiyi almaya hazır, vizyon sahibi kişilerdir. Bu liderler ısrarcı, planlarından kolayca vazgeçmeyen, ikna etme becerileri yüksek, yeni bilgi ile yeni bakış açılarını geliştiren vizyon sahibi bireyler olarak görülmektedir (Gedikoğlu, 2015, s.54; akt. Yeşil, 2016). Dönüşümcü (Transformasyonel) liderlik kuramında ise liderler “grupta amaç ve görev olarak farkındalık yaratan, çalışanların gelişimini

destekleyen, ilgisini arttıran, yüksek düzeyde liderlik performansı gösteren kişiler” olarak ifade edilmektedir (Şahin, 2009, s.102; akt. Yeşil, 2016).

2.3. Liderin Özellikleri

Lider özellikleri olarak lideri lider yapan ve diğer bireylerden ayıran bazı özellikler olarak ifade edilmektedir. Fakat liderlik özellikleri tek başına yeterli olmayabilir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde lider kişilerin özellikleri araştırılmış ve tam bir fikir birliğine varılmasa da her araştırmada liderlerin birtakım ortak özellikleri bulunmuştur.

Liderin Entelektüel Özellikleri: Görevlerini organize ederek planlar yapan, bilgili, kararlı ve belirsiz durumlarda soğukkanlı davranabilen ve değişimlere ayak uydurabilen kişidir.

Liderin Sosyal Duygusal Özellikleri: Davranışlarının diğer insanları nasıl etkilediğini bilen, diğerlerinin ilgi ve ihtiyacına önem veren, karmaşık durumlarda pozitif düşünerek güvenilir ve tutarlı olabilen kişidir.

Liderin Kurumsal Boyutta Özellikleri: Diğer kişilerle birlikte çalışarak üretim odaklı olan, ikna kabiliyeti güçlü, destek ve kaynak gerektiğinde sorunu çözebilen standartlarını normalin üzerine çıkarabilen kişidir.

Liderlerin Empatik Düşünme, Problem Çözme, Önsözlerin güçlü olması: Farklılıkları fark ederek yarar sağlama, duygusal zekâ gibi sağ beynin daha çok çalıştığı özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Bennis, 1990; akt. Ünal, 2012).

Liderin bir veya birkaçına sahip olması gereken genel nitelikler olarak: güven verici olmak, kendine güvenen, cesaretli, yaratıcı ve yönetme yeteneği olan, yeni çözümler bulabilen, yeniliklere uyan, geniş görüşlülük sahibi, etkili iletişim becerisi olan, örgüte uyarak birlikte hareket edebilen ve karizmatik kişiler şeklinde sıralanmıştır (Çetin ve Beceren, 2007). Liderler, grup üzerinde etki yaratan kişilerdir. Etkili liderler yenilikler karşısında kendini de yenilemektedirler.

Liderlik özelliklerine bakıldığında, liderin sosyal ve işlevsel bir takım özelliklere sahip olduğu belirtilmektedir.

a) Bütünlük İçinde Olmak; tutarlı ve adaletli davranabilmek.

b) Vizyon Sahibi Olmak: Entelektüel olmak, analitik ve kavramsal düşünceye sahip

c) Yeterlilik: Becerikli ve yaptığı işten sonuç almak

d) Karar ve Kararlılık: Baskı altında doğruya yakın karar vermek (Baltaş, 2011:27; akt. Ünal, 2012).

2.4. Lider Çocukların Özellikleri

2.4.1. Okul Öncesi Dönem ve Liderlik

Lider çocuklar; akranlarını ortak bir amaç, ortak bir fikirde çalışmaya teşvik ederek lideri takip etmesini sağlar. Eğer öğretmenler liderlik davranışlarını problem davranışlarla karıştırırlarsa, enerjik olmayı problem olarak görürlerse veya anlamazlarsa, lider davranışlarının gelişmesi engellenirse, çocukların liderlik yetenekleri de engellenebilmektedir (Fox, 2012). Çocuk liderliği, bireyi veya grupları ortak bir karar veya eylem için etkileme yeteneğidir. Lider çocuklar; etkinlik başlatma girişiminde bulunmak, yeni fikirler sunmak, bir çocuğu veya grubu yönlendirmek, komuta etmek gibi davranışları gösterir (Fu, 1970). Çocuklarda liderlik özellikleri erken çocukluk döneminde önemli bir beceri olarak ortaya çıkmakta ve alan yazın incelendiğinde liderlik eğitimleri üzerinde ve çocuk liderlerin özellikleri ile ilgili pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir.

Okul öncesi dönemde görülen liderlik özelliklerine bakıldığında (Hensel, 1991):

- Güçlü sözel becerilere sahip,
- Akranlarının ihtiyaç ve ilgilerine duyarlı olan,
- Arkadaş ortamında fikirleri önemsenen ve popüler olan,
- Akranları ve yetişkinlerle kolay etkileşim içine girebilen,
- Yeni duruma veya ortama adaptasyon sağlayabilen,
- Problem çözme becerisi ve sorunları ortadan kaldırabilme becerisi olan çocuklar olarak görülmektedir.

Tablo 1. Yaygın olarak çocukların liderlik özellikleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Karakteristik Özellikler	Kaynak
-Problem Çözerler /Problemlere yaratıcı çözüm yolları bularak çözerler (bilişsel)	Karnes ve Bean (1990, 1995, 1996); Karnes ve Meriweather (1989); Roets (2000); Sisk ve Rosselli (1996)
-Sözel becerileri iyi kullanırlar/ Akranlarıyla sözlü olarak iyi iletişim kurar (bilişsel, sosyal)	Adcock ve Segal (1983); Karnes ve Bean (1996); Karnes ve Meriweather (1989); Roets (2000); Shin, Recchia, Lee, Lee, ve Mullarkey (2004); Sisk ve Rosselli (1996)
-Empatik düşünme becerileri yüksektir (sosyal-duygusal)	Karnes ve Bean (1996); Manning (2005); Perez et al. (1982); Sisk ve Rosselli (1996)
-Akranları tarafından ihtiyaç duyulur	Adcock ve Segal (1983); Harrison Observation Student Form (2004); Kitano (1982)
-Özgüveni yüksek (sosyal-duygusal)	Adcock ve Segal (1983); CEC ve ERIC Clearinghouse (1990); Galbraith (1983); Karnes ve Meriweather (1989); Sisk ve Rosselli (1996)
-Fizksel enerjisi yüksek (fiziksel)	Karnes ve Meriweather (1989); Manning (2005); Roets (2000); Shin et al. (2004); Sisk ve Rosselli (1996)
-Esnek düşünebilir (bilişsel)	Harrison Observation Student Form (2004); Karnes ve Bean (1990, 1995, 1996); Karnes ve Meriweather (1989); Kitano (1982); Manning (2005); Roets (2000); Sisk ve Rosselli (1996)
-Özgür (eğilim-zeka)	EBY Checklist (1989); Perez et al. (1982); Sisk ve Rosselli (1996)

-Sorumlu/sorumlulukları kabul eder ve yerine getirir (eğilim – akıl alışkanlığı)	Harrison Observation Student Form (2004); Karnes ve Bean (1996); Karnes ve Meriweather (1989); Karnes ve Zimmerman (2001); Roets (2000); Sisk ve Rosselli (1996)
-Materyalleri ve etkinlikleri organize eder/düzenler (eğilim – akıl alışkanlığı)	Faurie, Vianey-Liaud, ve Raymond (2006); Harrison Observation Student Form (2004); Karnes ve Meriweather (1989); Manning (2005); Roets (2000); Shin et al. (2004)

Kaynak: Fox, vd., 2015.

Eğitimciler lider çocuklar yetiştirirken yukarıdaki tabloda yer alan lider çocukların özelliklerini tanımalı ve yetişkinler, çocukların liderlik özelliklerinin gelişmesine destek olmalıdır. Çocukların liderlik özelliklerini tanıyan ve gelişim alanlarını dikkate alan öğretmenler, çocukların liderlik özelliklerinin gelişimini desteklemekte (Fox, 2012) ve çocukların liderlik davranışlarını geliştirme olasılığı artmaktadır. Öğretmen davranışlarının çocuk liderliği üzerinde etkisini inceleyen pek çok araştırma bulunmaktadır (Fox, 2012; Trawick-Smith, 1988 ; Mullarkey vd., 2005).

İlk araştırmalardan birini yapan Trawick-Smith (1988) , çocuklarda liderlik ve takip etme davranışları arasındaki bağlantı durumunu merak etmiş ve araştırmıştır. Serbest oyun ortamında bu çocukların; liderlik ve takip etme davranışı gösterdiğini, diğer çocukların oyunlarını nazik bir şekilde redederek orta yolu bulma ve barışma yolunu kullandıklarını belirlemiştir. Bu anlamda oyun ortamında çocuklara seçim yapmaları için yeterli fırsatlar verilmesi ve sınıf arkadaşları arasında oyun ve etkileşim için fırsatlar sağlanması liderlik becerilerini destekleyerek geliştirmektedir (Hensel,1991).

Başka bir çalışmada; (Mullarkey vd., 2005) öğretmenlerin çocuk liderlik becerisini desteklediği gibi aynı zamanda çocukların cesaretini kırabildiği, liderlik davranışlarını sergilemelerinde engel oluşturabildikleri belirtilmiştir. Mullarkey ve arkadaşları (2005), öğretmenlerin okul öncesi dönemde çocukların liderlik becerisini nasıl desteklediğini ve lider çocukların cesaretlerini nasıl kırdığını araştırmışlar ve lider çocukların öğretmenlerin izin

verdiği derecede liderliğinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin sınıfta içe dönük çocukları kazanmak için liderliğe teşvik ettikleri; dışa dönük, iddialı çocuklara ise baskı kurarak liderlik özelliklerini göstermelerini engelleyebildikleri görülmektedir. Çalışmada, öğretmenlerin çocuk liderlerin cesaretini kırabildikleri ve lider çocuğun eyleme geçmesini zorlaştırabildikleri belirtilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin liderlik davranışı gösteren çocukların gruba liderlik yapmasına izin verdiği de görülmektedir. Genellikle öğretmenler, çocukların liderlik becerilerini geliştirici uygulamalar yapmamakta, var olan ‘çocuk lideri’ desteklemektedir (Mullarkey vd., 2005). Bu anlamda öğretmenlerin önemsemesi gereken konular; öğretmen rollerini ve sorumluluklarını güçlendirmeye yönelik çalışmalara yer vermek ve sınıf ortamındaki değerleri desteklemek olmalıdır (Fox, 2015; Mullarkey vd., 2005).

Hensel (1991) , çocukların liderlik ve sosyal özelliklerinin gelişmesi için öğretmenlere birtakım tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlar;

- Çocuklara her gün farklı bakış açıları geliştirmelerini destekleyici etkinlikler sunmak.
- Çocukların duygularını ve düşüncelerini ifade etmesine yönelik etkinlikler sunmak.
- Çocukların akranlarına, yetişkinlere ve sınıftaki evcil hayvanlara karşı olumlu davranış modellerini göstermek (Doescher ve Sugawara, 1989; akt. Hensel, 1991).
- Örnek olay yöntemi ile gerçek yaşam sorunlarını konuşmak ve problemlere alternatif çözüm yollarını ele almak.
- Çocukların sınıf içinde seçim yapmalarına, oyun materyalleri kullanımına ve karar almalarına izin verici olmak.
- Çocukların diğer arkadaşlarıyla etkileşim kurmalarını desteklemek (Kim ve Stevens, 1987; akt. Hensel,1991).
- Çocukların duyguları hakkında konuşmalarını ve fikirlerini sunmalarını desteklemek.

2.5. Sosyal Beceri

2.5.1. Sosyal Becerinin Tanımı

Okul öncesi dönem, sosyal becerilerin temelini atıldığı dönem olup kişinin tüm yaşamını etkilemektedir. Sosyal gelişim sürecindeki çocuk, diğer beceriler gibi birçok sosyal beceriyi de bu dönemde öğrenip geliştirebilmektedir. Sosyal gelişimde sosyal yeterlilik ve sosyal becerilerin bilinmesi gerekli olup sosyal yeterliliğin temelinde çocuğun, kişilerarası ilişkiler kurmayı, ilişkilerini geliştirmeyi ve sürdürmeyi öğrenmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda sosyal yeterlilik, sosyal uyum ve sosyal becerilerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Sosyal yeterlilik kavramı, sosyal beceri ve sosyal uyum davranışlarını kapsamaktadır (Elksnin ve Elksnin, 1995; akt. Eti, 2010). Sosyal olarak yeterli olan bir kişi sosyal etkileşim ile pozitif sonuçlar ortaya çıkaran sosyal becerisi olan kişidir (Eti, 2010). Sosyal yeterlilik; bireyin sosyal olarak gerekli sosyal becerilere sahip olmasıdır (Gresham, 1998).

Sosyal yeterlilik ve sosyal uyum kavramlarının (Rubin ve Rose-Krasnor, 1992), akran kabulü, okul başarısı ve duygusal yeterlilik gibi uyum becerileri ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Sosyal yeterlilik, "bir organizmanın çevresiyle etkili bir şekilde etkileşime girme kapasitesi" (White, 1959; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992), "bir bireyin karşılaştığı çeşitli sorunlu durumlara yanıt verme becerisi ve yeterliliği" (Goldfried ve D'zurilla, 1969; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992); "bir bireyin çevresiyle başa çıkamadaki günlük etkinliği" (Zigler, 1972; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992). "Bir bireyin etkili bir şekilde davrandığına dair bir başkasının yargısı" (McFall, 1982; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992); "belirtilmiş sosyal bağlamlarda, uygun araçları kullanarak ve olumlu gelişimsel sonuçlarla sonuçlanan ilgili sosyal hedeflere ulaşma" (Ford, 1982; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992), "çevresel ve kişisel kaynakları kullanarak gelişimin desteklenmesi" (Waters ve Sroufe, 1983; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992); ve "karmaşık kişilerarası etkileşime etkin bir şekilde katılma ve insanları etkili bir şekilde kullanma ve anlama yeteneği" (Oppenheimer, 1989; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımların ortak noktasına bakarsak sosyal yeterlilik, sosyal hayatta kişisel hedeflere ulaşma yeteneği olarak tanımlanabilir (Dodge,1982; akt. Rubin ve Rose-Krasnor, 1992).

Psikolojik olarak sağlıklı, sosyal ve akademik yönden başarılı performans gösteren çocukların; sosyal olarak iddialı, işbirlikçi ve arkadaş canlısı çocuklar olması beklenmektedir. Sosyal beceri ve sosyal yetkinlik kavramlarının temelini bakıldığında; sosyal becerisi olan kişi

sosyal olarak yeterli bulunmaktadır (Eti, 2010). İnsan yaşadığı ortam ile etkileşim kuran toplumsal bir varlıktır. Çocuk, birlikte yaşamının kurallarını ilk olarak ailede keşfetmekte ve bu kuralları arkadaş çevresi ile birlikte okulda içselleştirmeye başlamaktadır. Bu bağlamda sosyal yeterliliği gelişen çocuğun sosyal becerileri de paralel şekilde ilerlemektedir. Sosyal beceriler çocuğun akranlarıyla davranışlarını kapsamaktadır (Çetin vd., 2003, s.18). Sosyal beceri kavramı kişilik, akıl, dil, tutum, değer, çevreyle etkileşim ve davranışlar gibi birçok farklı yapı özellikleri ve psikolojik özellikler barındırdığı için değişik şekillerde tanımlamaları da görmek mümkün olmaktadır (Merrel ve Gimpell, 1998; akt. Eti, 2010).

2.6. Sosyal Becerilerin Kazanılması İle İlgili Kuramlar

Bu araştırmada çocukların sosyal gelişim dönemlerinde sosyal becerileri kazanması ile ilgili kuramlar sosyal bağlamlar ile açıklanmaktadır. Sosyal beceri literatürüne baktığımızda sosyal davranışlar birçok farklı değişkenle ilişkilidir. Bu değişkenlerden bağlanma stili, sosyal yeterlilik (arkadaşça beceriler ve akran ilişkisi), cinsiyet ve ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi değişkenler farklı teoriler ve modellerle ilişkilendirilmiştir. Sosyal becerilerin kazanılması, bağlanma kuramı, psikanalitik kuram, psikososyal kuram, bilişsel kuram, sosyal bilişsel kuram ve ekolojik sistem kuramı ile ifade edilmektedir (Koçak, 2012)

2.6.1.Bağlanma Kuramı:

Bağlanma kuramı sosyal becerilerin edinimiyle ilgili bir kuramdır. Bowlby'nin öncü olduğu bu kuramda; çocuk ile bakım veren (anne ya da yerine geçen kalıcı kişi) arasında gelişen bağlanma ve kaybolma durumunda yakın ilişkinin bir sonucu olarak bağlanma ortaya çıkmaktadır (Olçay ve Sayar 2006). Bağlanma kuramının temelini; bebeğin ilk ilişki kurduğu kişi bu genellikle anne olsa da, bakıcı veya annenin yerini alabilecek yeni doğana temel bakım veren kişi ile kurulan duygusal olumlu bağ ve yakın ilişki oluşturmaktadır (Santrock, 2016; akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Bebeklik döneminde bakım kişi tarafından ihtiyaçları karşılanan, sevilen, duyarlı bir ortamda yaşayan bebekler ileride kendilerini sevmeye değer ve başkalarını güvenli görürken; ilgiden yoksun ve güvenli bağlanma gerçekleştiremeyen bebekler ileride öfkeli, karamsar, yalnız bireyler olabilir (Küçükturan ve Keleş, 2017) ve sosyal becerilerinde yetersizlik yaşayabilirler. Buna göre ihtiyaçları karşılanan, kendini güvende

hisseden, olumlu ilişkiler içinde olan bebekler güvenli bağlanma davranışı göstermekte (Ainsworth, Blehar, Waters ve Sally, 1978) ve bakan kişi ile sosyal beceri davranışlarını sergileyebilmektedir. Yetişkinlik döneminde görülen sosyal duygusal davranışların tümü bebeklikte oluşan bağlanma ilişkisine göre biçimlenmektedir (Nur ve Kale, 2020). Çocuklar bağlanma modelinde edindiği kazanımlar ile sosyal ilişkilerinde olumlu veya olumsuz sosyal beceri davranışı gösterebilmektedir. Denham (2003), 3-5 yaş çocukların duygularını ifade etme, duygularını fark etme, duygularını düzenleme ve duyguların sosyal yeterlilikle olan ilişkisini incelemiştir. Çocukların duygularını ifade edebilmelerinin sosyal becerilerle ilişkili olduğunu ifade etmiştir.

2.6.2.Psikanalitik (Psikoseksüel) Kuram:

Bu kuram, sosyal becerilerin gelişmesi yönünde dikkat edilmesi gereken kişilik kuramıdır (Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Modern gelişim kuramını ortaya çıkaran, bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini vurgulayan, psikanalitik kuramın öncüsü olan Freud ilk yılların özellikle 0-6 yaşın kişiliğin gelişiminde etkili olduğunu belirtmiştir. Sosyal becerilerin gelişiminde kişilik kazanımı önemlidir. Psikanalitik kurama göre, her dönemde bireyin temel ihtiyaçlarının giderilmesi gerekli olmakta ve bu temel ihtiyaçlar karşılanmazsa; birey o döneme takılı kalmakta ve sonraki aşamada oluşacak kişilik gelişimi engellenmektedir (Çetin vd., 2003, s:14). Freud psikoseksüel gelişimi oral, anal, fallik, gizil ve genital olmak üzere beş dönem olarak açıklamakta (Bacanlı, 2017; Senemoğlu, 1997; Şişman, 2020) ve her dönem psikososyal gelişimi yeni bir sosyalleşme sorunuyla nitelendirilmektedir. Freud ilk dönemlerde ihtiyaçlarının karşılanması engeliyle karşılaşan bireyin sonraki yaşlarda anormal davranış biçimleri gösterebileceğini ifade eder. Bireyin tüm dönemlerdeki ihtiyaçları karşılanırsa birey sağlıklı bir kişilik gelişimi gösterir (Şişman, 2020). Çocukların ebeveyn ve öğretmenleri ile etkileşimlerinin kalitesi, onların gelişim dönemi gereksinimlerinin karşılanmasına destek olmakla beraber gelişim dönemlerinin ilerlemesini sağlar, yakın çevre ile etkileşiminde önemlidir (Cesur ve Köksal-Akyol 2020; Senemoğlu, 1997). Oral dönemde annesiyle ilk sosyalleşmesi olan emme ile birlikte bu ihtiyacının doyurulması ileri dönem kişilik gelişimine sağlıklı bir şekilde geçmesini sağlamaktadır. Anal ve oral dönemi sağlıklı atlatamayan bireylerde özdenetim becerileri ve bağlanma sorunları görülebilir. Anal dönemde çocuğun aldığı tuvalet eğitimi ileriki dönemlerde kişilik gelişimini etkilemektedir, ailenin tutumu davranışları etkileyebilmektedir. Baskıcı, hoşgörüsüz, cezalandırma yoluyla tuvalet eğitimi verilen tuvalet eğitimi çocuğun anal dönemde bağımlı kalmasına neden olmakta ve anormal

davranışlara yol açabilmektedir. Bu döneme bağımlı olmanın sonucunda aşırı düzen anlayışı veya düzensizlik ile karşılaşmaktadır (Bacanlı, 2017). Çocukların normal davranışlar sergilemesi ve akranlarıyla sosyal ilişkilerde olumlu davranışlar göstermesi bu dönemin sağlıklı geçirilmesi ile desteklenmektedir. Fallik dönemde çocuğun haz kaynağı genital organıdır. Çocuk genital farklılıklara odaklanır ve onları anlamlandırma çabası içine girer. Cinsel kimliğin kazanılması bu dönemde başlar. Çocuklar model aldığı yetişkinlerin değer algılarını benimsemektedir (Bacanlı, 2017). Sonraki süreçte çocuğun ihtiyacını gideren ebeveynin yerini akranlar almaktadır (Çetin vd., 2003). Özyürek (2015), çalışmalarında anne tutumunun sosyal beceri ile olan ilişkisini incelemiştir. Bu araştırma sonucunda demokratik tutum sergileyen annelere sahip çocukların sosyal beceri düzeylerinin arttığı görülmüştür. Anne tutumları çocukların sosyal beceri gelişimini etkileyebilmektedir. Erken yaşlarda edinilen deneyimler çocuğun ileriki dönemlerde oluşturduğu şema ve modeller ile duygu ve davranışlarını etkileyebilir.

2.6.3 Psikososyal Gelişim Kuramı

Çocuğun sosyal duygusal becerilerinin gelişmesinde etkili olan psikososyal gelişim Erikson tarafından sekiz dönem ile açıklanmaktadır. Bu kuramda psikanalitik yaklaşımdan farklı olarak ergenlik ve yaşlılık dönemleri bulunmaktadır. Psikososyal gelişim kuramında kültürel, çevresel ve sosyal etkileşimlerin insan gelişimini nasıl etkilediği ve sosyal beceriler üzerindeki etkileri incelenmektedir. Erikson; kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü ve çevresel koşullar yeterliyse önceki yaşantılara bağlı kalınmadan sağlıklı evreler geçirildiğini vurgulamıştır. Freud kişilik gelişimindeki anormal durumları belirtirken, Erikson normal ve sağlıklı olma durumunu belirtmektedir (Selçuk, 2005). Psikososyal gelişim kuramında her dönemde bir kriz veya psikososyal problem yer almaktadır. Bireyin her dönemde yer alan kriz ya da çatışmayı atlatmayı başarması önem taşır ve kriz yâda çatışma dönemi başarıyla çözümlenmezse sonraki dönemlerde süregelir ve çözülene kadar sorun teşkil eder (Senemoğlu, 1997). Erikson'un psikososyal gelişim evrelerinde güven duygusuyla başlayan ve benlik bütünlüğü ile devam eden bu dönemleri sağlıklı atlatan bireyler uygun sosyal davranış sergilemektedir (Çetin vd. , 2003, s.18). Erken çocukluk dönemi psikososyal kuramın ilk üç dönemini kapsamaktadır. Kuramın ilk döneminde (0-18 ay) bireyin sağlıklı bir dönem geçirmesi için 'temel güven duygusu'' önemlidir. Temel güven duygusu bireyin bebeklik döneminde dünya ve çevresindeki kişilere yönelik deneyimlediği olumlu tutumlardır. Yaşantıda aynılık, süreklilik ve tutarlılık güven için önemlidir. Doğumdan sonraki ilk yıllarda

bebeklerin anne veya babasının, bakımını sağlayan kişinin her ihtiyaç hissettiğinde yanında olması, temel ihtiyaçlarını gidermesi guveni geliştirmekte ve temel guven duygusunu desteklemekte iken, ihtiyaçların giderilmemesi guvensizlik duygularının gelişmesine neden olmaktadır. Burada önemli olan kişiliğin oluşması için diğer kişilere karşı olumlu duygu ve davranışlar oluşturarak guven içinde kimlik duygusunun oluşmasıdır. (Selçuk, 2005; Senemoğlu, 1997).

Çocuklarda sosyal beceri gelişimi ebeveynler veya bakım veren kişi ile başlar sürece akranların, kardeşlerin ve yakın çevredeki bireylerin eklenmesiyle devam eder. Özerkliğe karşı utanç ve tereddüt (18 ay-3 yaş) döneminde çocuklar beslenme ve giyinme gibi konularda kendi kararları doğrultusunda seçim yapmak isteyebilir. Ebeveynler, ocukların tercihine yönelik rehberlik yaparsa, çocuklar bu dönemi başarıyla atlatabilir ve sağlıklı bir özerklik duygusu geliştirebilir (Bacanlı, 2017). Böylece ocuklar, kendine guvenen, kendine yetebilen ve öz değerleri olan sosyal becerileri yüksek bireyler olabilir

Erken ocuklukta yer alan son evrede (3-6 yaş) ‘girişimciliğe karşı suçlu olma duygusu’ ile çocuklar; amaç belirleme, girişimcilik, serbestçe hareket etme ve amaçlarını gerçekleştirme yönünde davranırlar (Bacanlı, 2017). Bu dönemde merak duygusuyla birlikte ocuk çevresini keşfederek yetişkin rollerini benimser ve oyunlarında bu rolleri sergileyerek yeni denemelere girişir. Çocuklara zgr hareket etmeleri (koşma, atlama, oynama, fırlatma vb.) için fırsatlar ve ortamlar hazırlanmalı ve çocukların girişimci duyguları beslenmelidir (Ahmetoğlu, 2009). Çocukların zgven sahibi olarak etkileşim gerçekleştirmesi ve sosyal becerilerini geliştirmesi için girişimciliğe karşı suçluluk dönemini başarıyla atlaması gerekmektedir.

Erikson’a göre okul öncesi dönemde çocuklar kendilerini kanıtlamak isterler. Bunun için risk alması, icat etmesi ve arkadaşlarıyla iletişim başlatabilmesi önemlidir (Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Sosyal beceri gelişimini etkileyen etmenlerden biri olan akran ilişkileri bu evrede girişimcilik ile birlikte görülebilmektedir. Buna göre girişimci çocukların sosyal ilişkileri başlatma, sürdürme ve sonlandırma becerileri olduğu görülmektedir (Ulutaş, 2007). Bu evrelerde yaşanan olumlu ya da olumsuz duygular çocuğun davranışlarını belirlemekte, sosyo-duygusal gelişimini etkilemekte (Kkturan ve Keleş, 2017; akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020) ve çocuğun sosyal becerilerini şekillendirebilmektedir.

2.6.4.Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramcılarında Piaget ve Vygotsky, bireyin çocukluk yaşantısında çevresinden edindiği deneyimleri; farklı yaşlarda nasıl ve niçin bu şekilde gördüğünü ve nasıl algıladığını sosyal beceri edinimini nasıl etkilediğini incelemektedir.

Bilişsel gelişim; bireyin doğumdan, yetişkinliğe kadar dünyayı algılamasının karmaşık hale gelmesi sürecidir (Senemoğlu, 1997). Piaget, çocukların ne kadar bildiğinden ziyade nasıl öğrendiğini önemsemektedir. Piaget akran iletişimini önemsemiş ve akran çocuk etkileşimi ile sosyal becerilerin kazanımına dikkat çekmiştir. Bilişsel gelişimin dönemleri incelendiğinde; çocuk bilinçsiz refleks davranışlardan bilinçli davranışlara geçtiği duyuşsal motor dönemde yeni şemalar oluşturmaktadır. Duyusal-motor döneminde çocuklar, deneme yanılma ile problem çözme davranışını düşünmekte, çözüm yolu bulmaya ve tasarlayıp zihinsel süreçle birlikte problemi çözmeye çalışmaktadır (Senemoğlu, 1997). İşlem öncesi dönemde çocuklar sezgilerine göre akıl yürütürler ve problemleri sezgisel çözmeye çalışırlar. Somut işlemler dönemi ile çocuklar mantıksal düşünmeye başlar problemleri somutlaştırma ile çözmeye çalışır ve mantıksal düşünme yeteneğinde gelişme görülür. Benmerkezci davranışlar azalmakta ve sosyalleşme başlamaktadır. Birey yaşantıları sonucu deneyimlerini arttırmakta çevresiyle etkileşimi sonucu sosyal becerilerle ilgili gerekli soyut kavramlar şemalarla oluşabilmektedir. Piaget, yeterli çevre koşullarının sağlanamadığı durumlarda bazı yetişkinlerin soyut işlemlerde yeterli olmadığını görülebildiğini belirtmektedir (Senemoğlu, 1997).

Çocuklar, sosyal çevre ve kültürün etkilediği bir süreçte yer almaktadır (Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Vygotsky, bilişsel gelişimde sosyal çevrenin önemli olduğunu belirterek, çocuğun yakın çevresinden edindiği kazanımların, kavramların, fikir ve olguların önemine değinmiştir. Bu bağlamda psikolojik süreçlerin sosyal süreçler ile başladığını belirtilmektedir. Bu kuramda iki önemli nokta görülmektedir; ilki çocuğun yetişkin yardımı almadan, bağımsız olarak edindiği deneyimlerle ulaştığı mevcut gelişim düzeyi, ikincisi yetişkinin veya daha deneyimli akranlarının rehberliği ile ulaştığı potansiyel gelişim düzeyidir. Bu iki gelişim düzeyi arasında kalan alan çocuğun yakınsak gelişim alanı olarak adlandırılmaktadır. Bilişsel kuramların temelinde yeni bilişsel beceriler edinerek sosyal becerilerin gelişimi desteklenmesi yer almaktadır. Bireyin sahip olduğu empati kurma, bellek ve dikkat gelişimi, sorun çözme davranışı gibi becerileri; akranlarla iletişim kurmasında ve yakın çevresine karşı hassas olmasına (Fogel ve Menson, 1988; akt. Çetin vd., 2003), sosyal becerilerinin gelişmesine destek olabilmektedir. Sosyal etkileşimler sosyal becerilerin gelişimini destekleyebilmektedir.

2.6.5. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Bandura taklit ve gözlem yoluyla öğrenmeye ilişkin bilgiler vermiştir. Bandura; pekiştirme, cezalandırma, güdüleme ve model alma davranışlarının çocuklarda öğrenmeyi etkilediğini belirtmektedir. Birey ve çevre karşılıklı bir etkileşim içerisinde. Sosyal beceri gelişiminde birey, çevre ile etkileşime girerek davranışlarını şekillendirmektedir. Bandura gözlem yoluyla öğrenme ve model alma yoluyla öğrenme konularına dikkat çekmiş ve sosyal öğrenmede bu iki öğrenme sürecinin önemli olduğunu belirtmiştir. Birey her yaşantısını veya düşüncesini sembolleştirmekte ve sonraki davranışları bu sembolleştirme kapasitesi tarafından etkilenmektedir. Dikkat, hatırlama, yeniden üretme ve isteklendirme aşamalarıyla sosyal öğrenme oluşmaktadır. Bu bağlamda çocuklar ilk olarak sosyal çevrelerindeki ebeveyn, arkadaş vb. kişilere dikkat eder, gözlemleyerek belleğinde sözel ve görsel ipuçları oluşturur ve öğrenilen davranışı yeniden üreterek uygular (Çetin vd. ,2003). İsteklendirme ile davranış pekişmektedir (Gage ve Berlier, 1998; akt. Çetin vd., 2003). Öngörü kapasitesi ve başkalarıyla etkileşimden oluşan dolaylı öğrenme kapasitesi, bireyin kendi davranışlarını kontrol etme yetisi (öz düzenleme kapasitesi) ve bireyin kendini eleştirmesini sağlayan (öz yargılama kapasitesi) gibi sosyal bilişsel öğrenme kuramı ilkelerinin birtakım sosyal becerileri içerdiği görülmektedir.

Bandura dikkat, hatırlama, uygulama ve güdüleme süreçleriyle gündelik hayatta model olarak, gözlem yaparak ve taklit yoluyla sosyal davranışın öğrenilebileceğini belirtmektedir (Bacanlı, 2017, s.218-228). Çocuklar gözlemleme yoluyla duygular, düşünce ve davranışlar geliştirmekte (Santrock, 2016; akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020) genellikle anne baba ve öğretmenlerini gözlemlemekte ve bu kişileri model olarak sosyal öğrenmelerini düzenlemektedir. Bu nedenle yetişkinlerden çocuklara örnek olacak davranış modelleri sergilemeleri ve çocuğu doğru davranışa yönlendirerek çocukların sosyal becerilerini desteklemeleri beklenmektedir (Küçükturan ve Keleş, 2017; akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Öğretmen çocuk için etkin bir model olmaktadır. Bu durumda çocuk sosyal öğrenme ile öğretmeni taklit etmekte ve öğretmeni model olarak sosyal beceri davranışını geliştirebilmektedir.

2.6.6. Ekolojik Sistem Kuramı

Bu yaklaşımda çocukların sosyal beceri edinimi ile insanın etkileşimde olduğu çevredeki kurum ve ortamlar ile oluşan ilişkisi, gelişimine etki eden farklı ekolojilerin insan etrafında oluşturduğu ekolojik sistemler ve katmanlarla etkileşimi incelenmektedir. Bronfenbrenner'ın öncü olduğu bu kuramda; çocuğun içinde yaşadığı çevrenin (okul, toplum, politik sistemler, kurum vb.) çocuğun sosyal gelişimini etkilediği vurgulanmaktadır (Trawick-Smith, 2014). Bu kuramda gelişim sosyokültürel bir bağlamda ele alınmakta ve mikrosistem, mezosistem, eksosistem, makrosistem ve kronosistem olarak yer almaktadır.

Ekolojik sistem kuramında her sistem diğer sistemle bağlantı içindedir ve çocuğun gelişimine odaklanmıştır. Sistemdeki öğeler insan davranışını birebir veya farklı şekilde etkilemektedir (Akman ve Gülay, 2009). İlk olarak aile, öğretmen, akranlar, sağlık merkezleri ve oyun çevresinin olduğu küçük sistemler (mikrosistemler) yer almakta ve çocuğun kişisel yaşam alanını yakından etkilemektedir. Akranlarla etkileşim çocuğun sosyal uyum sürecini etkileyerek sosyal becerileri kazanmasını desteklemektedir (Mussen ve Conger, 1956; akt Çetin vd.,2003). Aile ortamları çocuğun sosyal becerilerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Özyürek, 2015). Mezosistemler ise bu bağlantıların yer aldığı kısımdır ve bağlantıların güçlü ve destekleyici olması çocuk ve ergen gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Trawick-Smith,2014). Eksositem de yer alan çocuğun birebir rol almadığı tecrübeler ve öğrenmeler dolaylı olarak çocuğu etkilemektedir. Ebeveynin çalışma ortamı, akrabalar, komşular, okul yönetimi vb. bu sistem öğelerine örnektir (Muss, 1996). Makrosistem katmanı ise; kültürel öğelerin yer aldığı, tutum ve davranışları içeren sistemdir. Toplumda yer alan kültürel yapılara ait (gelenek, örf, adetler, değerler, ideolojiler gibi) faktörlerin bulunduğu belirtilmektedir (Akman ve Gülay, 2009). Kronosistem ise en son katman olmakla beraber sosyal süreçte tarih olaylarını, çevresel olayları ve yaşam boyu geçirilen örüntüleri içermektedir (Akman ve Gülay 2009). Geçmişte okula gönderilmeyen kız çocuklarının günümüzde meslek sahibi olmasının desteklenmesi örnek olarak gösterilebilir. Bu kuramda, tabakalı bir yaklaşım sergilenmiş ve her sistem diğer sistemi desteklemekte ve büyük sistemi oluşturmaktadır.

Bireyin sosyal gelişiminin; çevresi ile olan sosyal ilişkileri ve bu ilişkileri etkileyen kişisel, çevresel etkenler, zaman ve mekân gibi faktörlerle birlikte ele alınması gerekmektedir (Bronfenbenner ve Morris, 1998; akt. Eti, 2010). Sosyal beceriler; sosyal çevre ile olan etkileşimler sonucu gelişebilmektedir. Bu bağlamda sistemler birbirini tamamlamakta ve sosyal becerilerin kazanılmasını bu sistemler etkilemektedir.

2.7. Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması ve Boyutları

Carderalle ve Merrel (1997) , sosyal becerilerin sınıflandırılmasıyla ilgili olarak on yedi araştırmayı incelemiş ve sosyal becerileri beş alt boyut olarak sınıflandırmışlardır (Akt. Eti, 2010).

Akranlarla ilgili beceriler: Bireyin akranlarıyla veya başkalarıyla yardımlaşması, akranlarını takdir etmesi, başkalarına yardım etmesi, akranlarını oyuna eklemesi, arkadaşlık ilişkilerini kurabilmesi ve iletişimi başlatabilmesi gibi arkadaşlık ilişkilerini kapsayan birtakım becerilerdir.

Kendini kontrol etme becerileri (Özdenetim): Kişinin kurallara uyarak, öfkesine hâkim olması, problemlere çözüm yolları oluşturarak duygusal olarak kendini denetleyebilmesi gibi becerilerden oluşur.

Akademik beceriler: Üretkenlik ve bireysel olarak çalışabilmek gibi bireyin akademik başarısını destekleyen becerilerdir.

Uyum becerileri: Dışa yönelik oluşturulan, kurallara uyma, paylaşma ve başkalarının beklentisine uygun davranma gibi davranışlardır.

Atılganlık becerileri: Dışadönük olma, diğer kişilere kendini tanıtmaya ve ifade etme gibi becerilerdir.

Ömeroğlu vd., (2014a) Sosyal becerileri dört alt boyutta sınıflandıran ve sosyal beceri düzeyini belirleyen ölçek geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan sosyal beceri alt boyutları ve açıklamaları şunlardır:

1. Başlangıç Becerileri

Başlangıç becerileri; selam verme, arkadaşlarını ismiyle çağırma, kendini ve yanındakileri tanıtmaya ve konuşurken ses tonuna dikkat etme, gerektiğinde takdir ve teşekkür

etme, izin alma, özür dileme, gerektiğinde yardım isteyebilme, merak ettikleri hakkında bilgi almak için soru sorma, ortamdan ayrılırken nezaket sözcükleri (merhaba, iyi geceler vb) kullanma gibi becerilerdir.

2. Akademik Destek Becerileri

Akademik destek becerileri; aktif dinleme, sorulara uygun cevaplar verebilme, verilen yönergeye uyma, probleme uygun çözüm yolları önerebilme, başladığı işi bitirebilme, boş zamanlarını değerlendirme, hedefe yönelik çabalama, uygun zamanda söz alma, nezaket sözcükleriyle izin isteme, düşüncelerini sözel olarak belirtme ve eleştirileri dinleyerek uygun bir dille eleştirebilme gibi becerilerdir.

3. Arkadaşlık Becerileri

Arkadaşlık becerileri; akranlarıyla olan iletişim süreci ile ilgilidir. Arkadaşlarının sevinçli, üzüntülü durumlarını anlayabilme, haklara saygı gösterme, akranlarını gerektiğinde takdir etme, iş birliği yapma, farklı düşüncelere saygı gösterme, arkadaş gruplarına katılabilmek, oyun oynarken arkadaşlarını oyuna çağırma, oyunda belirtilen kurallara uyabilme, kendine ait materyalleri paylaşabilme ve yardımlaşma gibi becerilerdir.

4. Duygularını Yönetme Becerileri

Duygularını yönetme becerileri ise duygularını fiziksel veya sözel olarak çevresini gözeterek belirtebilme, hata yaptığı zaman hatasını kabul ederek uygun çözümler belirleyebilme, zor durumlarda (baskı ve engellenme) duygularını kontrol edebilme, haklarını bilme ve çözümü olan konularda sabır gösterme gibi becerilerdir.

2.7.1.Tarihsel Sürece Göre Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması

Tarihsel sürece bakıldığında sosyal beceriler farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Stephens'ın 1978'de yapmış olduğu çalışmada sosyal beceriler bireyle ilgili, görevle ilgili, kişiler arası, çevresel davranışlar olarak dört farklı başlık altında sınıflandırılmaktadır (akt. Bacanlı, 2008: ss.60).

Rinn ve Markle'in 1979'da gerçekleştirdiği çalışmada sosyal becerileri dört farklı grupta sınıflandırmaktadır. Bunlar; çevresini genişletme becerileri, atılganlık becerileri, kendini ifade etme becerileri ve iletişim becerileridir (akt. Cartledge ve Milburn, 1986).

Goldstein, Sprafkin, Gershaw ve Klein (1980) ise sosyal becerileri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- Belli başlı sosyal beceriler,
- Gelişmiş sosyal beceriler
- Duygularla baş edebilme becerileri,
- Salgınlanlığa karşı alternatif beceri geliştirme
- Psikolojik sorunlar ile başa çıkma çözümleyebilme becerileri
- Planlama becerileri olarak ayırmıştır.

Riggio (1986), duygusal ifade, duygusal olarak duyarlı olmak, duygusal kontrol, sosyal ifade, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal güdüleme olarak sosyal becerileri boyutlara ayırarak incelemiştir (Yazıcı ve Çetin, 2020). Elliot ve Busse (1991) sosyal becerileri öz yeterlilik, empati, işbirliği, sorumluluk ve atılganlık olarak beş ana grupta sınıflandırılmaktadır. Çocuklarda sosyal davranışların edinimi ve sosyal davranış sorunları üzerine odaklanan araştırmacı Gresham (1998) farklı olarak çocuklarda sosyal beceri eksikliği ile ilgili sınıflandırma yapmıştır. Gresham bu modelde sosyal beceri zorluklarını bireyin davranışlarındaki anormalliklere göre edinim eksiklikleri (beceri eksikliği/ sosyal beceri yetersizliği) (Elliott ve Gresham, 1987), performans eksikliği (performans yetersizliği), özdenetim (kendini kontrol) yetersizliği, akıcılık açıkları (özdenetim sorunlarından kaynaklı edinilmiş becerilerde sergilenen yetersizlik) olarak sınıflandırmıştır.

Çocuklar ve ergenlerde sosyal davranış sorunlarına yönelik müdahalenin temelini, gelişimsel tarama ve değerlendirmenin oluşturduğunu savunan Merrel (2001), çocuklarda sosyal becerilerin ya da sosyal davranış sorunlarının tanımlamasında ve etkili bir müdahalenin uygulanabilmesinde, öz bildirimlerin önemli olduğunu ifade etmekte ve sosyal becerilen üç grupta toplanabileceğini belirtmektedir. Bunlar: İfade etme, işbirliği yapma ve oyun oynama gibi becerileri içeren kişilerarası davranışlar; duyguları belli etme, ahlaki davranış ve kendine yönelik olumlu tutum sergileme gibi becerileri içeren kendisiyle ilgili olan davranışlar ve

görevini yapma, işe yönelik uygulamaları takip etme, işini bitirme vb. görevle ilişkili davranışlardır (akt. Merrel ve Gimpel, 2014). Akkök (1996) sosyal becerileri altı kategoride gruplandırarak incelemiştir (akt. Önalın-Akfırat, 2006, s.44). Bu beceriler; ilişkiyi başlatarak devam ettirme becerisi, takımla bir işi yürütme becerileri, duygular ile ilgili beceriler, agresif davranışları kontrol etme becerileri, gerginlik ile baskı durumuyla başa çıkma becerileri ve plan yapma ve sorun çözme becerileridir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal beceriler sınıflandırılırken benzer boyutların ve farklı boyutların olduğu görülmektedir. Sosyal becerilerin bireylerin gözlemleri ve deneyimleri ile kazanıldığı ve her dönemde farklılaştığı ve farklı sosyal beceri boyutlarının daha önemli olduğu düşünülmektedir. Sosyal becerilere yönelik olarak duygularını kontrol altına alma ve arkadaşlık ilişkileri geliştirme becerileri, akademik başarıya yönelik beceriler ve gruplarda gösterilen beceriler yapılan araştırmalarda bulunmuştur. Bunlardan farklı olarak sözlü ve sözsüz beceriler şeklinde farklı sınıflandırılmalar bulunmaktadır. Sözsüz olan sosyal becerilere bakıldığında; konuşma ve dinleme esnasında karşımızdaki kişinin yüzüne bakarak göz kontağı kurma, yeri geldiğinde gülümseme, uygun ses tonu, akıcı bir konuşma ve konuşmada ses tonlaması olarak gösterilmektedir (Bacanlı, 1999). Karşıdaki kişiyle açık bir beden duruşu sergilemek, el kol hareketleri kullanarak uygun dinleme ve konuşmayı sürdürülebilir, iletişimi jest ve mimiklerle zenginleştirmek Sözel olmayan sosyal beceriler olarak gösterilmektedir (Bacanlı, 1999).

Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Beceri Destek Projesi (OSBEP) kapsamında 36-72 aylık çocukların sosyal becerileri incelenmiş ve dört grup olarak sınıflandırılmıştır (Ömeroğlu vd., 2014a):

- Başlangıç becerileri; merhabalaşma, tanışma, teşekkür etme, izin alma ve özür dileme gibi kazanımları kapsamaktadır.
- Akademik beceriler; Merak etme ve soru sorma, yönergeye uygun davranışlar sergileyerek eleştiri, izin alma vb. kazanımları kapsamaktadır.
- Akran becerileri; birlikte iş yapma, yardımlaşma ve paylaşma, ödüllendirme, kurallara uyma vb. kazanımları kapsamaktadır.
- Duygusal beceriler; duygularını ifade etme, gereksinimlerini öteleme, haklarını koruma, çözülecek problemleri görmezden gelme vb. kazanımları kapsamaktadır (Ömeroğlu vd., 2014a).

2.8. Sosyal Becerilerin Önemi

2.8.1. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Becerilerin Gelişimi

Çocuklarda sosyal beceri kavramı birçok çalışmacı tarafından araştırılmıştır. Gresham (1986) sosyal beceri kavramını sosyal yeterlilik ile bütünleştirerek açıklamaya çalışmaktadır. Gresham sosyal becerileri akranlarının kabul derecesi, davranışa sosyal çevrenin tepkisi ve sosyal geçerlilik olarak ele almaktadır (akt. Yazıcı ve Çetin, 2020).

Çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi; çocuk dünyaya ilk geldiği andan itibaren sosyal çevresiyle karşılaşması ve sosyal etkileşimlerde bulunmasıyla başlamaktadır. Doğumla başlayan bu süreç yaşam boyu devam etmektedir. Anne ile başlayan güven ve bağlılık duyguları ile sosyal gelişimin temelleri atılmaktadır. Ancak çocuk bağımsızlaşmaya ve kendi ihtiyaçlarını gidermeye başladığı zaman sosyal çevresi genişlemeye başlamaktadır. Sosyal gelişim çocukların; yakın çevresi (ailesi, arkadaşları vd.) ile etkileşimi aracılığıyla liderlik, sorumluluk alma, paylaşma vb becerilerin kazanılması sonucunda gerçekleşmektedir (Kandır, 2003; Ulutaş, 2007). Okul öncesi dönem çocuklarında tüm gelişim alanlarında büyük değişimler meydana gelmektedir. Sosyal beceriler okul öncesi dönemde daha çok önem kazanarak çocukların bağımsız ve kişilerarası becerilerde yetkinlik göstermesini sağlamaktadır (Özyürek ve Ceylan, 2014). Ekolojik sisteme göre çocuk yakın çevresinden ve yaşadığı ortamdan etkilenmektedir (Fox, 2012). Ayrıca çocuğun okula başlamasıyla birlikte sosyal ilişkiler daha fazla önem kazanmaktadır. Çocuklar sosyal ilişkiler içerisinde farklı düşünme, duygularını anlama ve ifade edebilme, ahlaki akıl yürütme, eleştirel düşünme gibi becerileri kazanabilmektedir.

Çocuk oyun yoluyla aileden başka kişilerle iletişime geçerek sosyal çevresini geliştirir ve sosyal çevresinin gelişmesiyle olumlu ve olumsuz birçok durumla karşılaşır. Çocuğun akranları ile oyun oynarken olumlu ve olumsuz hangi kavramları benimseyeceği kendine aldığı modele göre değişmektedir (Selçuk, 2005). Çocuklar akranlarıyla oyun oynarken bir takım sosyal etkileşimleri başlatmaktadır. Bu artan sosyal etkileşimler çocukların, iletişimi başlatma ve sürdürme, işbirliği yapma ve başa çıkma gibi birçok yeni sosyal beceriyi öğrenmelerini gerektirir. Çocukların sosyal gelişimlerdeki bu ilerlemelerle birlikte, yetişkinlerin kendileriyle ilgili beklentileri çok daha büyük ve daha karmaşık hale gelebilir (Cesur ve Köksal-

Akyol, 2020). Çocuğun keşfetme ve merak duygusu ebeveynler ve öğretmenleri tarafından desteklenmeli, çocuk cesaretlendirilmelidir. Çocuk; saldırganlık, şiddet, öfke, zarar verme, alay etme, uyumsuz davranışlar vb. olumsuz davranışlar veya iş birliği, yardımseverlik, empatik düşünerek davranma, dinleme, hedefe yönelik davranışlar gibi olumlu davranışları aldığı modele göre sergilemektedir. Davranışlar örnek alınan modele göre değişebilmektedir. Çocuk ailede şiddete maruz kalmışsa arkadaş ortamında da şiddete yönelik davranışlar sergileyebilmektedir. Çocukların olumlu sosyal becerileri kazanması için ebeveynler olumlu davranışlar sergilemelidir. Başkalarıyla iyi etkileşim kurmakta, stresli günlük olaylara uygun şekilde tepki vermekte ve duygularını kontrol etmekte zorlanan bazı çocuklar, yüksek aktivite ve saldırgan davranışlar sergileme eğilimindedir (McGinnis, 2016; akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020). Sosyal becerileri zayıf olan çocukların, ergenlik ve yetişkinlik döneminde sorunlar yaşadıkları ve davranışsal sorunlar sergiledikleri bilinmektedir (Caselmanand Self, 2008, akt. Cesur ve Köksal-Akyol, 2020).

Bireyin sağlıklı bir yaşam elde etmesi için ilk altı yılda kazandığı deneyimler, fırsatlar ve ihtiyaçlarının giderilmesi, fizyolojik ve psikolojik açıdan gelişiminin önemsenmesi ileriki yıllara bir yatırım olarak görülmektedir. Bireyin sağlıklı bir kişilik kazanmasına, olumlu iletişim kurmasına zemin oluşacaktır. Kişinin fiziksel ve sosyal çevreye uyum sağlamasının sağlıklı bir sosyalleşme süreci geçirmesine bağlı olduğu görülmektedir. Bu süreçte çocukların sosyal beceri düzeyleri dikkatle gözlemlenmeli sosyal beceri yetersizliği yaşayan çocuklar belirlenmelidir. Okul öncesi dönemde sosyal becerileri düşük olarak belirlenen çocuklarda sunulan deneyim ve eğitimlerle sosyal becerilerinin geliştirilebileceği görülmektedir (Yılmaz, 2020). Sosyal beceriler okul öncesi dönemde kazanılmadığı takdirde ileriki yaşlarda sosyal beceri kazanımı zor olabilir ve çocuk sosyal ortamlardan olumsuz etkilenebilir. (Ömeroğlu vd., 2014b) Sosyal beceriler okul öncesi dönemde belirlenerek gerekli programlarla kazandırılmaya çalışılmalıdır (Eti ve Ördek, 2020).

2.9. İlgili Araştırmalar

2.9.1. Liderlik İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Duran (2019), okul öncesi dönemde liderlik özelliklerini belirlemek için ölçek geliştirilmiş ve liderlik ile dil becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma grubunda yaşları 48-66 aylık 514 çocuk yer almıştır. Öğretmenler geliştirilen ölçeği kullanarak çocukların liderlik özelliklerini değerlendirmiştir. Ölçeğin tek boyut ve 48 maddeden oluştuğu kabul edilmiştir. Sonuç olarak “Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği” oluşmuştur. Liderlik ve dil becerilerinin karşılaştırıldığı kısma 92 çocuk katılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği öğretmen tarafından doldurulmuş, Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL) ise araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Çocukların liderlik özelliklerinin (yaş, cinsiyet, anne baba eğitimi, ekonomik durum, okula devam süresi) değişkenlerine göre farklılaştığı; TEDİL puanlarının ise yaş dışında aynı demografik özelliklere göre farklılaştığı bulunmuştur. İlişkisel incelemede liderlik özellikleri ile dil becerisi arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur. İfade edici dil yeteneğinin liderliğin anlamlı yordayıcısı olduğu regreasyon analizi ile bulunmuştur. Çocuklarının liderlik özellikleri ortalama puanları yüksek bulunmuştur (Duran,2019).

Solmaz'ın (2017), deneysel çalışmasında; okul öncesi dönemdeki çocukların liderlik özellikleri belirlenmiş ve erken dönemde liderlik becerilerinin geliştirilmesi için çocuklara etkinlikler uygulanmıştır. Çalışma grubunu 296 çocuk oluşturmaktadır. Çalışmada araştırmacının geliştirdiği ‘Okul Öncesi Çocuklarının Liderlik Becerileri Ölçeği’ kullanılmıştır. Çalışmaya bakıldığında deney ve kontrol grubu sonuçlarına göre, okul öncesi çocuklarına liderlik becerilerini ve liderlik boyutlarını geliştirmeye yönelik uygulanan etkinlikler ile liderlik becerisinin gelişebildiği görülmektedir. Çocukların yakın çevresini oluşturan aile ile öğretmenleri tarafınan desteklenmesi önemli görülmüştür. (Solmaz, 2017).

Polat ve Özbek-Ayaz (2021), tarafından gerçekleştirilen ve ilişkisel tarama modeli kullanılan bu araştırmada anne babaların bilinçli farkındalık seviyeleri ile çocukların liderlik becerileri arasındaki ilişki ve yordama durumu incelenmiştir. 5-6 yaş grubu 313 çocuk, ebeveynleri ve öğretmenleri çalışma grubunda yer almaktadır. Ebeveynlerin bilinçli farkındalık seviyelerine ilişkin veriler Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Ölçeği ile çocukların liderlik

becerilerine ilişkin veriler ise öğretmenler tarafından doldurulan Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında ebeveynlerin farkındalık düzeyinin çocukların liderlik beceri düzeyini pozitif yönde etkilediği, çocukların liderlik becerilerinin yordayıcısı olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının liderlik düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu bulunmuştur (Polat ve Özbek-Ayaz, 2021).

Beykozlu (2021), öğretmenlerin tercih ettikleri liderlik stilleri ve bu tercihlerin bazı değişkenlere göre karşılaştırılması konusunu incelemiştir. Araştırma 208 öğretmenle yapılmıştır. Bu çalışmada nitel ve nicel yöntem kullanılmıştır. Öğretmenlere nitel yöntem olarak; belirli durumlarda dönüştürücü, etkileşimci, serbest bırakıcı ve klasik liderlerin olası bir durum karşısındaki davranışlarını içeren metinler sunulmuş ve tercihleri istenmiştir. Okul müdürünün liderlik bilgisi verilmemiş fakat okullar harflerle nitelendirilmiş, metinler iletilmiştir. Nicel yöntem olarak ise; öğretmenlere 41 ifadeden oluşan liderlik stili ölçeği uygulanmıştır. Öğretmenlerin en çok dönüştürücü liderle çalışmak istediği belirlenmiştir serbest bırakıcı lider özelliğine sahip okul yöneticisi ile çalışmak isteyen sayısı en az olmuştur. Öğretmenler; klasik lider olarak çözüm odaklı yaklaşımı, dönüştürücü liderde iş birliği sağlamayı, etkileşimci liderde ödül ve takdir sunmayı ve serbest bırakıcı liderde problem karşısında çözüm üretmemesi halinde lideri sorumlu bulmama görüşünü benimsemişlerdir (Beykozlu, 2021).

Özkan (2016); literatür incelemesi olarak yaptığı araştırma örneğinde 2002-2014 arasında liderlik konulu 410 makale incelenmiştir. Liderlik kavramı ile liderliği nitelendiren başka kavramla birlikte çalışma ölçütünü sağlayan 117 makale araştırmanın örneğinde yer almıştır. Nitel araştırma kapsamında durum çalışması deseninde gerçekleştirilen çalışmada, ULAKBİM veri tabanındaki liderlikle ilgili makaleler taranmış ve incelenmiştir. Liderliğin en çok eğitim alanında araştırıldığı, işletme, sağlık, politika, iletişim ve savunma sanayi alanlarında yapılan çalışmaların olduğu görülmektedir. Liderlik konusunun %75 nicel yöntemlerle araştırıldığı, ilişkisel çalışmalarda liderlik konusunun tüm nicel çalışmalara oranla %38 olduğu bulunmuştur. Nicel çalışmalarda genellikle örneklem 300 ve daha azdır. Çalışmaların çoğunluğu dönüştürücü liderlik konusunda olup büyük kısmı ilkokullarda yapılmıştır. Çalışmada eğitim alanında liderlik etkileri incelenecek ise liderlikle ilgili kuramsal çerçeve ve liderliğin toplumsal etkileşimlerinin birlikte değerlendirilerek incelenmesi tavsiye edilmiştir (Özkan, 2016).

Gürdal (2020), lise öğrencilerinin liderlik düzeyi ve liderlik eğitimine yönelik gençlerin algıları incelenmiştir. Ortaöğretim 11. Ve 12. Sınıfta 4 farklı lisede eğitim gören 187 öğrenci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada öğrencilerin liderlik becerisine yönelik algıları, düşünceleri ve beklentileri yapılan anket çalışması ile ölçülmüştür. Katılımcılara demografik özellikleri, isteklendirme, niyet, etkinlik, çevresel etki ölçekleri ve lider davranış özellikleri ile ilgili anket soruları sorulmuş ve katılımcıların liderlik ile ilgili algıları incelenmiştir. Yapılan çalışmada katılımcıların okul türüne, anne baba mesleğine, cinsiyet ve gelecekte olmak istedikleri mesleğe göre liderlik algılarının farklılaştığı görülmüştür. Liderlik algılarının okul türüne göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Fen Lisesi ve Özel Kolejde eğitim alan öğrencilerin kariyer odaklı, Mesleki Lise ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin ise liderlik ve lider olma odaklı algıları oldukları görülmüştür (Gürdal, 2020).

Cansoy (2015) bu araştırmaya göre kitap okuma alışkanlığı edinen öğrencilerin liderlik özelliklerini yüksek bulunmuştur. Araştırmaya ortaöğretim kurumuna devam eden altı farklı okuldan 1123 öğrenci katılmıştır. Tarama modelinde yapılan araştırmada veriler “ Gençlik Liderlik Özellikleri Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırmada öğrenciler liderliğin 7 boyutu ile değerlendirilmiştir. Boyutların tümünde gençlik liderlik özelliğinin orta ve üst düzeyde olduğu, kızlarda ve devlet okulunda okuyan öğrencilerde liderlik özellikleri düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çok kitap okuyan ve ders dışı-ders içi faaliyetlere katılan sosyal olan öğrencilerin liderlik puanları yüksek bulunmuştur. Genç liderlik özellikleri anne baba tutumuyla değerlendirildiğinde demokratik ve güven verici tutumda liderlik düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Yaş, kardeş, ekonomik düzey, anne baba eğitimi, kardeş sayısı gibi değişkenlerle liderlik özelliklerinin farklılık göstermediği görülmüştür (Cansoy, 2015).

Oğurlu (2012) , doktora tezi çalışmasında, gelecekte lider potansiyeli yüksek üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler ile diğer öğrencilerin liderlik özellikleri belirlenerek, program hazırlanması amaçlanmaktadır. Liderlik Becerilerini Geliştirme programı 15 oturum olarak haftada 1 gün 45 dakika olarak deney grubuna uygulanmıştır. Çalışma deney grubunda 21(7 üstün zekâlı), kontrol 20 (6 üstün) 41 öğrenci yer almıştır. Araştırmada çalışmacı tarafından geliştirilen Liderlik Becerileri Ölçeği kullanılmıştır. Veriler uygun istatistiksel yöntemle analiz edilmiş ve öntest ve sontest ile öğrencilerin liderlik becerileri tüm öğrencilerde uygulanan programla olumlu yönde etkilenmiştir (Oğurlu, 2012).

Dikmen-Ada (2018), bu çalışmasında, okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı liderlik özelliklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada betimsel tarama modeli ile “Yaratıcı Liderlik Ölçeği” kullanılmıştır. Anasınıfı öğretmenlerinin liderlik özelliklerinin (yaratıcı liderlik, değişim ve dönüşüm, mentorluk ve iş birliği, sorun çözme, eleştirel düşünme ve mesleki ve kişisel gelişim) yüksek olduğu ve bu özelliklerin demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin hizmet sürelerine göre ‘değişim ve dönüşüme yönelimli olma’ boyutunda 1-5-21 yıl ve üstü hizmet süresi olan öğretmenler lehine anlamlı olarak fark yarattığı görülmüştür (Dikmen-Ada, 2018).

2.9.2. Liderlik İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Shin vd., (2004); tarafından erken çocukluk döneminde olan 6 çocuk ile yapılan nitel çoklu durum çalışmasına göre çocukların kendi gelişimleri bağlamında (yürümeye başlayan çocuk ve okul öncesi dönem) çocuğa özgü liderlik stilleri incelenmiştir. Araştırma üniversite merkezli bir çocuk bakım merkezinde 6 hafta ile 5 yaş (40-56 arasındaki) çocukların sınıfında yürütülmüştür. Veriler öğretmen görüşmeleri ve iki tür gözlem (doğal olarak gözleme ve gözlemlerin video ile kayıttan izlenmesi) yoluyla toplanmıştır. Erken çocukluk dönemindeki liderlik süreci, çeşitliliği, liderlik hakkında bir fikir elde etmek ve çocuk liderlerin ortaya çıkan liderlik davranışlarının bütünsel tanımlarını belirleyebilmek amacıyla toplanmıştır. Farklı yaş grubundaki lider çocukların bazı ortak özellikleri olsa da; sergiledikleri liderlik davranışları kendi liderlik özellikleri ve sınıfta liderliği sergileme yolları açısından farklılık göstermiştir. Liderlik özelliği gösteren çocukların farklı liderlik tarzları olduğu görülmüştür. Araştırmada yaş grubu ve sınıf dinamiklerindeki farklılıkların, çocukların kendi sınıflarında liderlik yapmalarını ve diğerlerinden gelen tepkileri etkilediğini görülmüştür. Çocukların sergiledikleri liderlik stilleri ve bireysel farklı sosyal etkileşimlerini, liderlik tarzlarının ortaya çıkmasındaki destekleyici sınıf ortamlarının olması gerektiği görülmektedir. Çocuk liderliğinin bireysel özelliklerden ziyade bütünsel bir yaklaşımla incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Çocuk liderlerin arkadaşlarıyla ve öğretmeniyle etkileşimlerde bulunduğu ve liderlik özelliklerini etkileşimlerinde arkadaşlarını dâhil etme veya dışlama yönünde de kullanabildiği görülmüştür (Shin vd., 2004).

Fu (1970), yapılan araştırmada okul öncesi çocuklarının liderlik davranışının ğretmen tarafından lulmesi ve bu çocukların liderlik özelliğinin gözlemlenerek kayıt edilmesi ayrıca ğretmen grşu değerlendirmesi ile gözlem arasındaki korelasyonun belirlenmesi hedeflenmiştir. Anaokulu liderlik becerilerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir gözlem çizelgesinin ve derecelendirmesinin yapıldığı grlmştir. Anaokulu Liderlik Gözlem Takvimi (NSLOS), beş dakikalık bir gözlem süresi içinde kaydedilebilecek tüm ilgili davranış kalıplarını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Anaokulu Liderlik Derecelendirme leği (NSLRS), korelasyonların yapılması için doldurulmuştur. Ölçeklerin geçerlik ve güvenirlikleri onaylanmıştır (Fu, 1970).

Hensel (1991), okul öncesi dönem 4-5 yaş çocuklarla yapılan araştırmada, çocukların sosyallik ve liderlik becerisini araştırılmaktadır. 4-5 yaşında çocuklarda liderlik geliştirme etkinlikleri uygulanmaktadır. Çocuklara bir dizi rol oynama ve problem durumu verilmiştir. Yetişkin yardımı olmadan oyunlarında ve sınıf ortamında çocukların farklı bakış açısı, deneyimleri, tartışma ve çatışmalara çözümü vb durumları izlenmiştir. Çocukların kolayca uygulayabileceği ve kendilerini ifade edebileceği etkinliklerle çocukların liderlik özellikleri incelenmiş ve doğuştan var olan bu becerinin desteklenmesi gerektiği bulunmuştur (Hensel, 1991).

Popper ve Mayselless (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışma, psikolojik alt yapıları (“yapı taşları”) araştıran ve bunların lider gelişimi için gerekli olan temel öğrenme süreçleri üzerindeki etkilerini inceleyen kavramsal bir çalışmadır. Çalışmada araştırma odaklı tasarım/yöntem/yaklaşım modeli kullanılmış ve erken çocukluk döneminde oluşan belirli değerkenlerin, bireyin yaşamının sonraki aşamalarında lider gelişimi için “yapı taşları” olduğu ileri sürülmektedir. Bu değerkenlerin lider gelişimi üzerindeki deneyimsel öğrenme ve dolaylı öğrenme etkisi tartışılmaktadır. Tartışılan kavramların çoğu, gelecekteki araştırmalarda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir ölçümlere sahiptir. Tartışılan yönergelerin, özellikle büyük organizasyonları özel olarak ilgilendiren konular olan liderlerin metodik seçimi ve geliştirilmesi ile ilgili pratik sonuçları bulunmaktadır. Sonuçlara bakıldığında lider gelişimi için önemli olan yapı taşları; zgven, toplum yanlısı yönelim, proaktif iyimser yönelim, açıklık ve liderlik için yüksek isteklendirme (sosyalleşmiş) olarak belirtilmektedir (Popper ve Mayselless, 2007).

Fox (2012), araştırmada öğretmenleriniyaşları 4 ile 6 arasında değişen çocukların liderlik davranışlarını nasıl tanımladıkları, liderliği nasıl fark ettikleri ve liderlik potansiyelini nasıl etkileyecekleri araştırılmıştır. Çocuklarda Liderlięi Tanıma Anketi (RLIC) adı verilen, araştırmacının oluşturduğu anket ile veri toplanmıştır. 133 öğretmen katıldığı çalışmada, öğretmenlere senaryolardan oluşan bu anketin bir kısmında çocukların senaryodaki durumla bař bařa kaldığında nasıl davranacaklarını dūřünüp yazmaları, diğer kısmında sınıfta gerçek yaşanan durumu gözlemleyerek doldurmaları istenmiştir. Sonuçlara bakıldığında; öğretmenlerin genellikle çocuk liderleri tanıdığı ve çocuğun lider davranışlarını saptadıktan sonra çocuk liderleri desteklediği fakat çocuklardaki davranışları liderlik özelliği olarak tanımadığında, çocuk liderin istek ve motivasyonunu kırıncı şekilde davranma ihtimali olduğu belirlenmiştir. Çocuk liderlerin yardımsever, öz güvenli, iletişim becerileri gelişmiş çocuklar olduğu görülmüştür (Fox, 2012).

Mawson (2011), grup oyunlarında çocukların liderlik davranışlarını gözlemleyerek çocukların liderlik stillerini dört gruba ayırmıştır. Yaşları 3-4 arasında değişen 25 çocuk araştırmada yer almıştır. Çocuklar 5 ay boyunca araştırmacı tarafından gözlemlenmiş, veriler notlar ve dijital fotoğraflarla toplanmıştır. Çocukların işbirlikçi oyunlarında çift, üçlü veya daha büyük grup içerisinde gösterdiği liderlik davranışları gözlemlenmiştir. Araştırmacı, öğretmenlerin sorun durumunda çocuklara sorunun çözümü için daha fazla fırsat tanınması gerektiğini belirtmiştir. Çalışmada karma grup oyunlarının çocukların liderlik stillerini geliştirmesine olanak sağladığı görülmektedir. Araştırmada, çocukların liderlik davranışları, fiziksel saldırganlık, fiziksel atılganlık, ilişkisel saldırganlık ve ilişkisel atılganlık olarak ayrılmaktadır (Mawson, 2011).

Guerin vd. (2011); 2 yaşından 29 yaşına kadar bireylerdeki liderlik potansiyelinin gelişimsel köklerini araştıran ilk boylamsal çalışmadır. Veriler ‘‘Fullerton Longitudinal’’ ile toplanmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi (N=106) ile ergen kişiliğinin (dışadönüklük) ve zekânın (IQ) yetişkinlerdeki sosyal beceri ve liderlik potansiyeli üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri incelenmiştir. Ergen dışadönüklük becerileri ve yetişkin liderlik potansiyeli arasındaki ilişkiyi yetişkin sosyal becerileri etkilemiştir. Ergen zekâsı ile yetişkin liderliği arasında ilişki bulunamamıştır. Erken çocukluktan yetişkinliğe kadar boylamsal verilerin kullanıldığı, yaşamın ilk otuz yılını içeren yetişkin liderlik potansiyelini oluşturan öncüller belirlenmiştir. Erken çocuklukta mizaç yaklaşımı/çekilme olarak görülen davranışlar, çocuklukta devam etmekte, ergenlikte dışadönüklük olarak görülmekte ve yetişkinlik

döneminde yetişkin sosyal becerileri yoluyla liderlik potansiyeli oluşmaktadır (Guerin vd., 2011).

2.9.3. Sosyal Beceriler İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Dinçer vd., (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu 48-60 ve 60-72 aylık 109 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Öğretmen ve gözlemci değerlendirme yapmıştır. Sosyal beceri puanları değerlendirildiğinde yüksek ve düşük sosyal beceri puanına sahip olan çocukların kişilerarası problem çözme becerileri ve arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Sosyal becerisi yüksek olan ve sosyal becerisi düşük olan çocukların akran davranışları incelendiğinde bazı temalar ortaya çıkmıştır. Benzer temalar; akranları tarafından reddedilme/tercih edilmeme, şikâyetçi olma ve negatif sözel iletişimdir. Farklı temalar ise, sosyal becerisi ileride olan çocukların arkadaş ilişkileri incelendiğinde birlikte oyun, arkadaşlarını uygun davranışa yönlendirme, liderlik, arkadaşlarıyla iletişim ve yakınlık kurma, yardım etme, nazik olma, sabretme/bekleme, davranışların nedenlerini sorgulama, yaşlılarıyla dalga geçme temaları ortaya çıkmıştır. Sosyal beceri düzeyi düşük olan çocukların arkadaş ilişkileri incelendiğinde yalnızlık isteği, arkadaşlarını fiziksel olarak zorlama/müdahale, yönetene karşı korku, arkadaşını kaybetme korkusu, yaşlılarıyla sözel olarak iletişim olmadan oyun oynama ve yaşlılarıyla iletişim kurma temaları ortaya çıkmıştır (Dinçer vd., 2019).

Kılıç (2016), okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeylerini bu beceri kategorisinde yer alan iletişim, uyumluluk, atılganlık davranışları düzeyini ve sosyal beceri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Öntest-sontest, deney ve kontrol grubunun olduğu deneysel bir çalışma yapılmıştır. Deney grubunda 26 çocuk, kontrol grubunda 29 çocuk yer almıştır. Çalışma grubunda yer alan deney ve kontrol grubu çocuklardan veriler “Denver Testi”, “Demografik Bilgi Formu”, “Sosyal Beceri Ölçeği” ve “Çocuk Davranış Listesi” ile toplanmıştır. Korelasyon analizi yapılmıştır. Deney grubunda yer alan çocuklara okul öncesi eğitim dışında haftada 3 kez 8 hafta süren Sosyal Beceri Eğitimi Programı verilmiştir. Çalışmada verilen sosyal beceri eğitiminin etkili olduğu, iletişim, uyum, atılganlık davranışları üzerinde olumlu etkisi olduğu ve sosyal beceri ile mizaçlarının kızgınlık/hayal kırıklığı, korkma, rahatsızlık, mutsuzluk, etkinlik düzeyi, utanma, yüksek düzeyde uyarıcı ile memnuniyet ve dürtüsellik bileşenleri arasında olumsuz bir ilişki olduğu görülmüştür (Kılıç, 2016).

Kapıkıran vd., (2006); çalışmasında okul öncesi çocuklarının sosyal beceri yetersizliği ve sosyal beceri eksikliklerinin belirlenmesini amaçlamıştır. 4-6 yaş arasındaki 343 çocuk ile yapılan çalışmada Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ) farklı sosyal beceri ölçeklerinden yararlanılarak geliştirilmiş ve öğretmen algılarına göre 343 öğrenci için doldurulmuştur. Çalışmada çocukların, kişisel bilgiler (yaş, cinsiyet vb.) ile ilgili değişkenler ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı ilişki olduğu ve kızların uyum puanlarının düşük olduğu görülmüştür. 5 yaşındaki çocukların sosyal beceri düzeyinin 4 yaşa göre daha yüksek olduğu saptanmış ve yaş ilerledikçe sosyal beceri düzeyinde değişimler olduğu görülmüştür. Sosyal beceri alt boyutu olan iletişim becerisi düzeyinin 5 yaş çocuklarında daha iyi olduğu görülmüş ve sosyal beceri iletişim ve uyum becerilerinin yaşla değiştiği görülmüştür. Ebeveynle yaşama durumu ile iletişim becerileri arasındaki ilişki incelendiğinde, anne ve baba ile yaşayan çocukların iletişim alt boyutunda yalnız anne ile yaşayan çocuklardan daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Anasınıfına bir seneden çok devam eden çocukların sosyal becerilerinin daha iyi olduğu görülmektedir (Kapıkıran vd., 2006).

Koçak (2012); köy ve şehir merkezinde yaşayan ilkokula devam eden çocukların sosyal becerilerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya 300 çocuk katılmıştır. Veri toplamada “Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” ve “Bilgi Formu” kullanılmıştır. Köyde ve şehir merkezinde yaşayan çocukların yaşadığı yere göre sosyal becerilerinde farklılık olmadığı ancak erkek çocuklarının olumsuz sosyal becerileri daha yüksek düzey olarak tespit edilmiştir. Köyde yaşayan çocuklarda anne yaşı olumlu sosyal davranışlar üzerinde farklılık yaratmıştır. Merkezde yaşayan çocukların anne tutumları olumsuz sosyal davranışları tetiklemekte ve arttırmakta iken annesinin tutumunu demokratik, hoşgörülü olarak gören çocukların olumsuz sosyal davranışlarının daha az olduğu bulunmuştur. Kardeşi ile iyi geçinen çocukların olumlu sosyal davranışlarının, kardeşi ile geçinemeyen çocuklara oranla yüksek olduğu bulunmuştur (Koçak, 2012).

Yalçın (2004), 43 okul öncesi öğretmenin katılımıyla yapılan çalışmada öğretmenlerdeki bazı niteliklerin sosyal becerileri nasıl etkilediğini incelemiştir. Veriler, öğretmenlerin sosyo demografik özellikleri ve Sosyal Beceri Formu ile elde edilmiştir. Öğretmenlerin genel anlamda sosyal beceri düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin sosyal beceri düzeylerinin yaş grubuna göre farklılaştığı bulgusu elde edilmiştir. 6-10 yıl arasında görev alan öğretmenlerin sosyal duyarlılık ile ilgili puan ortalamalarının

yüksek olduğu, 26 yaş altı ve 30 yaş üstü öğretmenlere bakıldığında ise 26 yaş altı öğretmenlerin sosyal duyarlılık puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür (Yalçın, 2004).

Durualp ve Aral'ın (2010) çalışmasında, anasınıfına devam eden 60-72 aylık 96 çocukla yaptığı çalışmada oyun merkezli sosyal beceri programının çocukların sosyal becerilerine olan etkisi incelenmiştir. Deney grubundaki çocuklara sekiz hafta boyunca haftada üç defa 'Oyun Merkezli Sosyal Beceri Eğitimi Programı' uygulanmıştır. Deneysel desen kullanılan çalışmada uygulanan sosyal beceri eğitim programının etkili olduğu ve kalıcılık testi sonucunda da eğitim programının kalıcı etki bıraktığı görülmüştür (Durualp ve Aral, 2010).

Tutkun ve Dinçer (2015) ; 78 öğretmen ve 782 anne ile yaptıkları çalışmada öğretmen ve annelerin sosyal becerilere ilişkin beklentilerini incelemiştir. Araştırmada veri toplamak için "Kişisel Bilgi Formu" ve "Sosyal Beceri Derecelendirme Öğretmen ve Veli Formu (SSRS / 3-5 yaş)" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin %50 'den fazlasının on iki beceriyi kritik olarak gördükleri ve en önemli beceriyi 'arkadaşlarıyla çatışma durumunda öfke kontrolü' olarak belirttikleri bulunmuştur. Ayrıca çocuklara yönelik beklentilerinin öz kontrol içeren davranışlara yönelik olduğu saptanmıştır. Annelerin ise on beş beceriyi kritik olarak nitelendirdikleri ve en önemli beceriyi 'sorunları anlatmak' olarak belirttikleri bulunmuştur (Tutkun ve Dinçer, 2015).

2.9.4. Sosyal Beceri İlgili Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Ladd (1990), erken çocukluk döneminde sosyal beceriler ve okula uyum ile ilgili "Çocukların Okula Erken Uyumunun Yordayıcıları" konulu araştırmada çalışmıştır. Anaokuluna kayıt olan 125 çocuğu akran ilişkilerine göre; çok arkadaşı olan ve az arkadaşı olan şeklinde iki ayrı grup olarak incelemiş, çocukların okuldaki ilk iki ayını ve öğretim yılı sonundaki sürecini incelemiştir. Çok arkadaşı olan çocukların okula karşı olumlu uyum algıları geliştirdiği ve ilerledikçe okulu daha çok sevdiği, sınıf ve okul performans düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Az arkadaşı olan ve akran reddine uğrayan çocukların okuldan kaçınma, okul hakkında olumsuz algı oluşturma, yıl boyunca daha düşük akademik başarı gösterdiği görülmüştür. Okula uyum sorununun kalıcı ve birikmiş etkiye sahip olduğu, çocukların erken dönemlerinde ortaya çıkan problemlerin sosyal psikolojik faktörler ile itibar,

önyargı vb. sorunların ileriki dönemlerde de devam ettiği ve birey ve toplum için maliyetli ve çözülemez problemler oluşturduğu görülmüştür (Ladd, 1990).

Riney ve Bullock (2012), erken yaşta gelişimsel risk altında olduğu belirlenen ilköğretim çağındaki öğrencilerinin sorun davranışını sosyal beceri öğretmen görüşlerine göre incelemiştir. Çalışma grubuna 141 öğrenci katılmıştır. Veriler “Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırmada çocuklara yapılan erken eğitim müdahalesi ile sosyal beceri ve problem çözme davranışının olumlu yönde arttığı bulunmuştur (Riney ve Bullock, 2012).

Maag (2006), duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencilerin sosyal beceri eğitimi hakkındaki çalışmaları incelemiştir. Araştırmada, birçok yazar literatürün hem anlatısal hem de meta-analitik incelemelerini yayınlamıştır. İncelemeler, gelecekteki araştırmalar için hedef olarak çeşitli sorunlu alanları vurgulamıştır. Bu çalışma duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencilerle sosyal beceri eğitimi hakkındaki incelemeleri gözden geçirmek, varılan sonuçlara dayalı sorunları tartışmak ve uygulamaya yönelik çıkarımları sunmaktadır. Araştırmada sosyal beceri eğitiminde eksikliği görülen beceriye yönelik müdahalenin yapılması ve öncesinde sosyal beceri düzeyinin belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Maag, 2006).

Korinek ve Popp (1997); çalışmasında sosyal beceri eğitimi ile ilgili literatür incelemiştir. Sosyal ve akademik konuları bütünleştiren kapsayıcı bir şekilde sosyal beceri öğretimini sunan çalışmaları gerekçelendirmiştir. Çocuklar ve gençlere yönelik akademik sosyal beceri eğitimi ile ilgili akademik entegrasyonun gerekli olduğunu ve okul personeli ve öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmesi için akademik alanın ve sosyal beceri gelişiminin birlikte ele alınarak işbirliği içinde bütünleştirebileceğini açıklamıştır (Korinek ve Popp, 1997).

Webster-Stratton ve Lindsay (1999) tarafından ‘Küçük Çocuklarda Sosyal Yeterlilik ve Davranış Sorunları: Değerlendirme Sorunları’ başlıklı çalışmada davranış problemi gösteren 4-7 yaşları arasında 60 çocuk ve normal davranışlar gösteren 60 çocukla sosyal yeterlilik, sosyal farkındalık, davranış kontrolü, ebeveyn ile olumlu ilişkiler, akranlarla oyun etkileşimi boyutlarında bir araştırma yapılmıştır. Çocukların sosyal bilgilendirme farkındalıklarında veya sosyal ifade sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Çocukların sosyal yeterlilik durumlarında aile,

öğretmen gözlemleri rapor edilmiştir. Davranış problemi yaşayan çocukların sosyal beceri bilgilerinde sorun yaşadığı, sosyal süreçlerde sosyal yeterlilik ile ilgili kendini ifade edemediğinde saldırgan davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Bilişsel sorun çözme ve arkadaşlarıyla sergilediği becerilere bakıldığında davranış problemi sergileyen çocukların sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür (Webster-Strannon ve Lindsay, 1999).

Mize ve Ladd (1990) tarafından düşük statülü okul öncesi çocuklarla bilişsel-sosyal öğrenmeye dayalı sosyal beceri eğitim programı ve program sonucunda davranış ve akran kabulünde meydana gelen değişimler araştırılmıştır. Araştırmada deneysel desen kullanılmıştır. Çalışmadaki çocuklar düşük statülü ve sosyal beceri yetersizliği olan (18 deney ve 18 kontrol n=15) çocuklardan oluşmuştur. “Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Akranlarına liderlik etme, akranlarına soru sorma, akranlarına yorum yapma ve akranlarını destekleme konusunda çocuklara eğitim koçluğu yapılmıştır. Ne kontrol ne de beceri eğitimi almış çocuklar sosyometrik ölçümlerde ön testten son teste önemli ölçüde değişmemiş fakat çocukların arkadaş ilişkileriyle iletişimlerini pozitif yönde etkilemiştir. Sınıfta akranlarla birlikte beceri kullanımındaki artışlar, ön testten son teste kadar çocukların arkadaşça sosyal stratejiler konusundaki bilgilerindeki gelişmelerle ilişkilendirildi. Sonuçlar, akran kabulü için bir sosyal beceri temelinin ve sosyal beceri eğitimi sırasında değişim mekanizmalarını değerlendirmek için yöntem geliştirme gerekliliğini de göstermektedir (Mize ve Ladd, 1990).

Denham vd. (2003) 3-5 yaş arasında okul öncesi dönemde bulunan 73 erkek ve 73 kız çocukla duygu düzenleme, duyguları ifade etme, duygularını fark etme ve sosyal yetenekleri değerlendirme ve duyguların sosyal yetenekle olan ilişkisini incelenmiştir. Veriler Sosyal Yetenek ve Davranış Değerlendirme Kısa Formu (SCBE) ile öğretmen ve anne baba görüşüne ve gözlemine göre toplanmıştır. Popüler çocuğun belirlenmesi için arkadaş ilişkisine bakılmış ve öğretmenler, serbest oyun sırasında her çocuğu 24 kez beşer dakika boyunca duygu durumlarını ve arkadaşlarına karşı davranışlarını gözlemleyerek değerlendirmiştir. Hikâyeler ile duygusal durumların oluşturulması ve kuklalar ile çocukların duyguları anlaması, ifade etmesi istenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların etkileşimlerini duygusal yeteneklerle gösterdikleri ve duygusal yeteneklerin sosyal becerileri desteklediği bulunmuştur (Denham vd., 2003).

2.9.5. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi

Liderlik ile ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla okul yöneticileri ve öğretmenlerin liderlik stilleri ve liderlik özelliklerine yönelik çalışmalar ele alınmıştır. rnek araştırmalarda ocuk liderliği ile ilgili araştırmalar verilerek incelenmiştir.

Erken ocukluk dönemi liderliği ile ilgili yapılan araştırmaların çocukların oynadığı oyunlarla gözlemlenmeye çalışıldığı ve öğretmenlere verilen form ve ölçeklerle çocuklarda var olan liderlik özelliklerinin belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Çocuklarda liderlik becerisi ile ilgili uygulamalar ve çocukların demografik değişkenleri ile ocuk liderliği arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak erken çocukluk dönemi liderlik çalışmaları içerisinde özellikle yurt içinde yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Çocuklarda sosyal beceri konusu ile ilgili araştırmaların oldukça fazla olduğu ve çocuklarda sosyal beceri gelişimi ve eğitimi çalışmalarının yoğunluklu olduğu ve sosyal beceri yetersizliği yaşayan çocuklara erken müdahale eğitiminin yer aldığı çalışmalar bulunmaktadır.

Sosyal beceriler ile ilgili birçok çalışma olmasına rağmen liderlik konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Lider ocukların yeterli sosyal becerilere sahip olması gerektiği çalışmalarda belirtilmiş olsa da çocuklarda liderlik özellikleri ve çocuklarda sosyal beceri ilişkisini inceleyen herhangi bir araştırma bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyinin erken liderlik özelliklerini ne derece yordadığı incelenmiştir. Birden fazla değişken arasındaki ilişkilerin araştırılarak betimlenmesi ilişkisel (korelasyonel) model ile ilgili araştırmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Karasar, 2010). Araştırmada genel tarama türlerinden de korelasyonel (ilişkisel) tarama modeli kullanılmıştır. Regresyon analizi, iki veya daha fazla ilişkili değişkeni bağımlı ve diğerini bağımsız olarak ayırma ve aralarındaki ilişkiyi matematiksel bir denklem kullanarak açıklama sürecini tanımlar (Büyüköztürk, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini Şanlıurfa merkez ilçelerde çalışan anasınıfı öğretmenleri beyanlarına göre normal gelişim gösteren 5 yaş grubu 250 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, örneklemin kolay ulaşılabilir olması ve zaman, emek ve parasal yönden yaşanabilecek ve araştırmanın sonucunu etkilemesi olağan sınırlılıklar içinde yer alması nedeniyle (Büyüköztürk vd., 2008) uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.

Çalışma Şanlıurfa ili merkez ilçeleri Karaköprü, Haliliye ve Eyübiye'ye bağlı 6 okulda uygulanmıştır. Çalışmaya toplam 24 öğretmen katılmıştır. Öğretmenler sınıflarındaki 280 çocuk için formları tamamlamışlardır ancak veri girişi sırasında 30 formun hatalı ya da eksik doldurulduğu belirlenmiş ve bu çocuklar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Ölçekleri dolduran öğretmenlerin 23'ü (%95,8) kadın, 1'i (%4,2) erkektir. Öğretmenlerin yaş aralıkları 7'si (%29,2) 20-29 yaş aralığında, 5'i (%20,8) 30-39 yaş aralığında ve 12'si (%50) 39-50 yaş arasındadır ($X=33, Ss=0.88$). Öğretmenlerin çalışma süreleri; 4'ü (%16,7) 1-5 yıl, 7'si (%29,2) 6-10 yıl, 9'u (%37,5) 11-20 yıl ve 4'ü (%16,7) 20 yıl ve üstü olarak değişmektedir ($X= 11.66, Ss=0.97$). Öğretmenlerin eğitim durumu incelendiğinde; 19'u (%79.2) okul öncesi öğretmenliği eğitim fakültesi lisans mezunu, 5'i (%20.8) çocuk gelişimi bölümü lisans mezunudur. Çalışmada 24 sınıf yer almakta ve sınıf mevcudu 15-20 çocuk arasında değişmektedir. Çalışmaya her sınıftan 5-20 arasında çocuk katılmaktadır ($X=11.67, Ss=4.5$). Çalışmaya dâhil edilecek çocukların normal gelişim göstermelerine ve düzenli olarak okula devam etmelerine dikkat edilmiştir.

Öğretmenler ilk olarak sınıflarındaki çocuklar ve ailelerine ilişkin araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formunu tamamlamışlardır. Demografik bilgi formu kayıt sırasında okul tarafından talep edilen kişisel bilgi formu temel alınarak doldurulmuştur. Bu formdan elde edilen bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışma grubundaki çocukların demografik özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kız	133	53,2
	Erkek	117	46,8
	Toplam	250	100
Kardeşler	Tek Çocuk	12	4,8
	1 Kardeşi var	58	23,2
	2 Kardeşi var	71	28,4
	3 ve üstü kardeşi var	109	43,6
	Toplam	250	100
Doğum Sırası	İlk çocuk	111	44,4
	Ortanca çocuk	78	31,2
	Son çocuk	61	24,4
	Toplam	250	100
Okul Öncesi Eğitime Devam Süresi	1 yıl	229	91,6
	2 yıl	19	7,6
	3 yıl	2	0,8
	Toplam	250	100
Aile Gelir durumu	Düşük	50	20,0
	Orta	178	71,2
	Üst	20	8,8
	Toplam	250	100
Anne Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	44	17,6
	İlkokul ortaokul	112	44,8
	Lise	51	20,4
	Lisans	42	16,8
	Lisansüstü	1	0,4
	Toplam	250	100
Baba Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	16	6,4
	İlkokul ortaokul	91	36,4
	Lise	74	29,6
	Lisans	68	27,2
	Lisansüstü	1	0,4
	Toplam	250	100
Çocuğun Bakımıyla İlgililen Kişi	Anne-baba	243	97
	Büyük ebeveyn	4	1,6
	Bakıcı	3	1,2
	Toplam	250	100

Tablo 2 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan çocukların 133'ünün (%53,2) kız, 117'sinin (%46,8) erkek olduğu belirlenmiştir. Çocukların 12'si (%4,8) tek çocuk, 58'i (%23,2) 1 kardeş, 71'i (%28,4) 2 kardeş, 109'u (43,6) 3 ve üstü kardeşe sahiptir. Çocukların doğum sırasına bakıldığında 111'i (%44,4) ilk çocuk, 78'i (%31,2) ortanca çocuk, 61'i (24,4) son çocuktur. Çocukların 229'u (%91,6) 1 yıldır, 19'u (%7,6) ise 2 yıldır, 2'si (%0,8) 3 yıldır okul öncesi eğitim aldığı görülmektedir. Çocukların 50'sinin ailesi (%20) düşük, 178'inin (71,2) ailesi orta, 20'sinin (%8,8) ailesi yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Annelerin 44'ü (%17,6) okuryazar değil, 112'si (%44,8) ilkokul-ortaokul, 51'i (%20,4) lise, 42'si (%16,8) lisans, 1'i (%0,4) lisansüstü eğitim mezunudur. Babaların 16'sı (%6,4) okuryazar değil, 91'i (%36,4) ilkokul-ortaokul, 74'ü (%29,6) lise, 68'i (%27,2) lisans, 1'i (%0,4) lisansüstü eğitim mezunudur. Çocukla ilgilenen kişiye bakıldığında 243'ünün (%97) anne-baba, 4'ünün (%1,6) büyük ebeveyn, 3'ünün (%1,2) bakıcı olduğu görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada veri toplama süreci, değerlendirme araçlarının belirlenerek bu araçları geliştiren kişilerden kullanım izni ve kullanım ile ilgili eğitimler alınmasıyla başlamıştır. Ardından okullardan veri toplamak için Şanlıurfa Valiliği'nden gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında araştırmacı il merkezindeki okullara giderek okul müdürlerini ve öğretmenleri araştırma hakkında bilgilendirmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenler ile yüz yüze görüşülerek araştırmanın amacı ve kapsamı konusunda bilgi verilmiştir. Öğretmenler sınıflarındaki çocukların ebeveynlerine araştırmanın amacını açıklayan bir onam formu göndermişlerdir. Onam formunu imzalayan ebeveynlerin çocuklarıyla araştırmaya devam edilmiştir. Öğretmenler kendileri hakkında bilgileri içeren kişisel bilgi formunu tamamlamışlardır. Öğretmenler, çocuklar ve aileleri hakkında bilgileri içeren bilgi formunu, Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği'ni (EÇDLÖ) ve Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Öğretmen Formu'nu tamamlamışlardır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada okul öncesi dönem çocuklarındaki liderlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Özellikleri (EÇDLÖ) Ölçeği ve çocukların sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla "Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği

(OSBED) Öğretmen Formu "kullanılmıştır. Aşağıda veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.4.2. Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği (EÇDLÖ)

Araştırmada, 5 yaş çocukların liderlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla Duran (2019) tarafından geliştirilen Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği (EÇDLÖ) kullanılmıştır. Ölçek 5’li likert tipinde olup okul öncesi öğretmenleri tarafından tamamlanmaktadır. Öğretmenler, sınıflarındaki her bir çocuğun bireysel özelliklerini dikkate alarak liderlik becerilerini değerlendirmektedir. Ölçeğin istatistiki analizinde puanlamalar normal maddeler için “Her zaman=5”, “Çoğu zaman =4”, “Bazen =3”, “Nadiren =2” ve “Hiçbir zaman =1” şeklinde 5’ten 1’e doğru hesaplanırken; olumsuz maddeler tersten hesaplanmaktadır. Ölçekte 9, 16, 20, 24, 32, 34, 36 maddeler ters kodlanmıştır. Puanları yüksek olan çocukların yüksek liderlik özellikleri sergilediği, bunun tam tersi puanları düşük olan çocukların liderlik özelliklerinin düşük olduğu varsayılmaktadır. Ölçekten en düşük 48 puan alınırken, alınabilecek en yüksek puan ise 240 tır. Ölçek tek faktörlü olup Cronbach Alpha değeri 0,992 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha ile değerlendirilmiş ve EÇDLÖ Cronbach Alpha değeri .96 olarak bulunmuştur.

3.4.3. Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Öğretmen Formu

Bu araştırmada 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla Ömeroğlu vd. (2012) tarafından geliştirilen Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) Öğretmen Formu kullanılmıştır. Ölçeğin anne baba formu ve öğretmen formu bulunmaktadır. Bu çalışmada çocukların sosyal becerileri, ölçeğin öğretmen formu kullanılarak değerlendirilmiştir. 49 maddeden oluşan ölçek 3-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla okul öncesi öğretmenleri tarafından tamamlanmaktadır. Ölçek 5’li likert tipindedir. Ölçekte dört boyut bulunmaktadır. Bunlar; Başlangıç Becerileri (12 madde), Akademik Destek Becerileri (12 madde), Arkadaşlık Becerileri (13 madde) ve Duygularını Yönetme Becerileri (12 madde) dir. Ölçekte yer alan maddeler, “Her zaman=5”, “Çoğu zaman =4”, “Bazen =3”, “Nadiren =2” ve “Hiçbir zaman

=1” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin öğretmen formunun güvenilirlik katsayısı 5 yaş çocukları için 0,88 ile 0,96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Başlangıç Becerileri alt boyutu; selamlaşma, teşekkür etme, izin isteme gibi günlük yaşam becerilerini kapsamaktadır. Akademik destek becerileri alt boyutu ise; söz alma, soru sorma, eleştiriye açık olma gibi becerilerden oluşmaktadır. Arkadaşlık becerileri alt boyutu çocukların olumlu akran ilişkilerine yönelik becerileri içerirken, duygularını yönetme becerileri alt boyutu; çocukların duygularını anlama ve kontrol etme becerileri ile ilişkilidir. Sosyal beceriler, ölçekte tam puan ve alt boyuttan alınan toplam puanların yer aldığı yüzdeler norm dilimlerine göre yorumlanmaktadır (Ömeroğlu vd., 2012). Örneğin çocuğun sosyal beceriler toplam puanı , 0-45 puan (<%25) ise yaşlarına göre sosyal becerileri geride, 46-50 puan (%25’den büyük %50’den küçük) ise sosyal beceri gelişimi yavaş ve izlenilmesi gerekli, 51-54 puan (%50’den yüksek ve %75’ten düşük) ise sosyal beceri gelişimi yavaş olsa da eğitimle birlikte fırsatlar sağlanması gerekli, 55 ve üzeri puan (%75 ve üzeri) ise çocuğun sosyal becerilerinin normal düzeyde ve yeterli olduğu düşünülmektedir (Ömeroğlu vd., 2012).

Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği cronbach alpha ile değerlendirilmiş sosyal beceri ölçeği için .97 ve başlangıç becerileri için .95, akademik destek becerileri için .81, arkadaşlık becerileri için .95, duygularını yönetme becerileri için .91 bulunmuştur.

3.5.Verilerin Analizi

Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği ve Okul öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği’nden elde edilen veriler SPSS istatistik 25 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmada ölçeklerden alınan puanlar ile örneklem sayısı (N), ölçeklerden alınan toplam puanlar (Toplam), ortalama (X), en düşük ve en yüksek değerler ve standart sapma (S) hesaplamaları yapılmıştır. Elde edilen verilerin normallikleri çarpıklık ve basıklık katsayısı (Skewness-Kurtosis) değerlerine göre incelenmiştir. Çarpıklık ile basıklık katsayısı -2 ile +2 arasında olduğunda normal dağılım gösterdiği belirtilerek veri analizlerinde parametrik testler kullanılmaktadır (George ve Mallery, 2010). Ölçeklerin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha analizi yapılmıştır ve analiz sonuçları ölçeklerde sunulmuştur. EÇDLÖ ve OSBED’e ait betimsel istatistikler Tablo.4’de sunulmuştur. Buna göre araştırmada elde edilen veriler analiz edilerek Skewness-Kurtosis değerleri EÇDLÖ için (-0,193 ve -0,365) ile OSBED için (-0,315) ve -0,396) hesaplanmış ve ölçeklerden alınan puanların normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Araştırmada veri analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Değişkenlerdeki kayıp veriler ve

uç değerler kontrol edilerek elenmiştir. Değerlerin +3 ve -3 aralığına uygun olmasına bakılmıştır. Doğrusallık saçılma durumları incelenmiştir. Değişkenler arasında otokorelasyon ve Durbin Watson test istatistiğine bakılmış ve yapılan analizde otokorelasyonun olmadığı ve Durbin Watson değerinin (0d4) (Gujarati vd., 2012) referans aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığının kontrolü için hesaplanan VIF değerinin 10'dan küçük, tolerans değerinin ise 0.2'den büyük olması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2016). VIF değerinin 3'ten küçük olduğu bulunmuş ve değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. EÇDLÖ'nden aldıkları puanlar ile OSBED ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Karşılaştırma analizinden sonra çocukların sosyal beceri düzeylerinin liderlik özelliklerinin bir yordayıcısı olup olmadığı Basit Doğrusal Regresyon Analizi ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak doğrusallık ve normallik varsayımları karşılanmış ve çoklu bağlantı sorununun olmadığı tespit edilmiştir. 250 veri üzerinden regresyon analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1.Araştırmada Kullanılan Ölçklere İlişkin Betimsel Bulgular

Bu bölümde araştırmanın değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. EDÇLÖ, OSBED'nin alt boyutları olan (Başlangıç, Akademik Destek, Arkadaşlık ve Duygularını Yönetme Becerileri) değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. EDÇLÖ ve OSBED'nin Alt Boyutlarına İlişkin Betimsel Bulgular

Ölçek ve Alt Boyutları	N	\bar{x}	Medyan	Ss	Min.	Max.	Çarpıklık	Basıklık
Liderlik	250	3,31	3,33	0,639	1,72	4,83	-,193	-,395
OSBED Başlangıç Bec.	250	45,12	46,0	10,04	15,0	60	-,457	-,371
OSBED Akademik Destek Bec.	250	44,13	44,0	9,57	16,0	60	-,229	-,440
OSBED Arkadaşlık Bec.	250	46,95	47,0	10,29	17,0	65	-,478	-,135
OSBED Duygularını Yön. Bec.	250	41,64	42,0	9,82	14,0	60	-,097	-,427
OSBED (Toplam)	250	44,46	44,25	9,15	17,75	60,25	-,315	-,396

Araştırmada öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların liderlik özellikleri ve sosyal becerilerine ilişkin puanların (Ortalama, medyan, mod, standart sapma, minimum ve maksimum değerler, çarpıklık ve basıklık) değerleri yorumlanmıştır. Çocukların liderlik özellikleri puan ortalaması 3,31 (SS=0,639) olarak belirlenirken, en düşük puanın 1,72 ve en yüksek puanın 4,83 olduğu görülmüştür. Verilerin analizinden elde edilen çarpıklık (-0,193) ve basıklık (-0,395) katsayıları ise normal dağıldığını göstermektedir. EDÇLÖ'den elde edilen genel ortalama (\bar{x} =3,31) puanı incelendiğinde liderlik özellikleri yüksek düzey olarak belirlenmiştir.

OSBED alt boyutları incelendiğinde, başlangıç becerileri için toplam puan ortalamasının 45,12 (ss=10,04), en düşük puanın 15; akademik destek becerileri toplam puan ortalamasının 44,13 (ss=9,57) en düşük puanın 16; arkadaşlık becerileri toplam puan ortalamasının 46,95 (ss=10,29), en düşük puanın 17; duygularını yönetme becerileri toplam puan ortalamasının 41,64 (ss=9,82) ve en düşük puanın 14 olduğu bulunmuştur. Ayrıca başlangıç, akademik destek ve duygularını yönetme becerileri için en yüksek puanın 60 arkadaşlık becerileri için en yüksek puanın 65 olduğu görülmüştür. Verilerin analizinden elde edilen başlangıç becerileri için çarpıklık (-0,457) ve basıklık (-0,371) katsayıları, akademik destek becerileri çarpıklık (-,229) ve basıklık (-,440) katsayıları, duygularını yönetme becerileri çarpıklık (-0,097) ve basıklık (-0,427) katsayılarının ve arkadaşlık becerileri çarpıklık (-0,478) ve basıklık (-0,135) katsayılarının normal dağıldığı görülmüştür.

Çocukların sosyal beceri toplam puan ortalaması 44,346 (ss=9,15) olarak belirlenirken, en düşük puanın 17,75 ve en yüksek puanın 60,25 olduğu görülmüştür. Verilerin analizinden elde edilen çarpıklık (-0,315) ve basıklık (-0,396) katsayıları ise normal dağıldığını göstermektedir. OSBED'den elde edilen genel ortalama (\bar{x} =44,46) puanı incelendiğinde sosyal beceri gelişimi yavaş ve izlenilmesi gerektiği belirlenmiştir.

4.2.Çocukların Liderlik Özelliklerine İlişkin Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın birinci sorusu “Araştırmaya katılan çocukların liderlik özellikleri ne düzeydedir? ” olarak belirlenmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak EDÇLÖ'den alınan toplam puanlar yüzdelik norm dilimlerine göre incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo. 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları

Puan Aralıkları	N (%)	Ort	Ss	Min.	Max.
1,01-2,00	5 (2.0)	1.80	0.828	1.72	1.91
2,01-3,00	72(28.8)	2,59	0,27	2,04	3,00
3,01-4,00	139(55,6)	3,49	0,25	3,02	4,00
4,01-5,00	34(13,6)	4,29	0,21	4,02	4,83

EÇDLÖ'den alınan puan; 0,00-1,00 aralığında ise çok düşük düzeyde, 1,01-2,00 aralığında ise düşük düzeyde, 2,01-3,00 aralığında ise orta düzeyde, 3,01-4,00 arasında ise

yüksek düzeyde, 4,01-5,00 aralığında ise çok yüksek düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Duran, 2019). Bu bilgiler doğrultusunda öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların liderlik becerileri puanları incelenmiş ve 0,00-1,00 aralığında puan alınmadığı belirlenmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %2'si 1,01-2,00 aralığında puan almış ve liderlik becerileri düşük, çocukların %28,68'i ise 2,01-3,00 aralığında puan almış ve liderlik becerileri orta olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %55,6'sı 3,01-4,00 aralığında yüksek düzeyde liderlik özelliklerine sahipken çocukların % 13,6'sının ise 4,01-5,00 aralığında çok yüksek düzeyde liderlik özelliklerine sahip olduğu bulunmuştur.

Öğretmen algılarına göre yapılan bu çalışmada okul öncesi 5 yaş grubu çocuklarının yarısından fazlasının yüksek düzeyde liderlik özelliklerine sahip olduğu bulunmuştur. Okul öncesi dönem çocuklarının liderlik özelliklerine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde; okul öncesi dönemdeki çocukların liderlikleri yüksek düzey olarak belirlenmiş (Duran, 2014; Duran, 2019; Oğurlu, 2012; Polat ve Özbek- Ayaz, 2021; Solmaz, 2017) ve literatürdeki bu çalışmalar bulgumuzu desteklemiştir.

Liderlik özelliklerinin yüksek düzeyde çıkmasının nedeni bu çalışmada ele alınmamış olsa da ilgili literatür incelendiğinde okul öncesi dönemde çocukların liderlik özelliklerini etkileyen birtakım sebepler olduğu görülmektedir. Çocuklarda liderlik özelliklerinin okul (öğretmen ve sınıf ortamı), aile, akranlar ve çevre ile etkileşimden etkilendiği bilinmekte liderlik özellikleri üzerinde birtakım kişisel ve etkileşimsel unsurların etkili olduğu düşünülmektedir. EÇDLÖ'ni geliştirme çalışmasında liderlik becerilerinin çocuğun yaşına göre değişebileceği belirtilmiş ve yaşı 54-59 aylar arasında değişen okul öncesi dönem çocuklarının yaş aralığı 60-66 ay olanlara göre liderlik puanlarının daha düşük olduğu (Duran, 2019) bulunmuştur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde çocuklarda liderlik düzeyinin yaş ile birlikte arttığı görülmektedir (Duran, 2019; French, 1987; Parten, 1933). Liderlik özelliklerinin kişisel faktörlerden ziyade bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir (Mawson, 2011). Cansoy (2015), yaş ile liderlik özellikleri arasında anlamlı farklılık olmadığını fakat çok kitap okuyan, ders içi ve ders dışı faaliyetlere katılan sosyalleşen öğrencilerin liderlik puanını yüksek düzey olarak belirlemiş ve ebeveyn tutumlarının liderlik özelliklerini etkilediğini belirtmiştir. Polat ve Özbek- Ayaz'a (2021) göre ebeveynlerin bilinçli farkındalık düzeyi ile çocuklardaki liderlik becerileri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Murphy ve Johnson (2011), erken dönemlerde görülen liderlik becerisinin yordayıcılarından birinin de ebeveyn tutumları olduğunu belirtmişlerdir.

Çocukların aileden sonra sosyalleştiği ve yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği okul ortamından etkilenmemesi imkânsız görülmektedir. Literatür incelendiğinde çocuk liderliği ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle sınıf ortamında öğretmen gözlemleriyle incelenmektedir (Duran, 2019; Fox, 2012; Mawson, 2011; Parten, 1933; Shin vd., 2004). Bununla beraber okul öncesi öğretmenlerinin lider özelliği gösteren öğrencileri tanınması, liderlik davranışlarını bilmesi önemlidir (Fox vd., 2015). Fox'a (2012) göre öğretmenler çocuklardaki liderlik özelliklerini problem davranış olarak yanlış algılayabilir, bazı çocuklar liderlik davranışlarını kuralları ihlal ederek veya sorun çıkararak gösterebilmektedir. Öğretmenler bu çocukların sınıf ortamındaki olumlu ortamı bozduğunu düşünerek liderlik gelişimine istemeden engel olabilmekte ve lider çocukları baskılayabilmektedir (Maxcy,1991). Bu bağlamda okul öncesi dönemde çocukların liderlik özelliklerinin öğretmen etkileşiminden etkilendiği yapılan çalışmalarda (Fox, 2015; Lee vd., 2005; Maxcy, 1991) belirtilmektedir. Okul öncesi dönemde liderlik özellikleri açısından desteklenmeye ihtiyaç duyan çocukların liderlik becerilerini edinmesinde öğretmen tutumları önemlidir (Lee, Recchia ve Shin, 2005). Çocuklardaki liderlik özellikleri çevre etkileşimi ve deneyimlerle birlikte diğer beceriler gibi gelişebilmektedir. Ancak zamanında kazanılan deneyimler liderlik gelişiminde etkili olabilmektedir. Örneğin; anaokulunda yemek saatinde liderlik yapan çocuğun liderlik kimliği artırılabilir fakat ergenlik vb. ileriki süreçlerde etki göstermeyebilir (Murphy ve Johnson, 2011). Bu nedenle öğretmenlerin lider çocukları ve liderlik özellikleri düşük çocukları gerekli eğitimle destekleyebilmesi için çocukların liderlik özelliklerini erken çocukluk döneminde tanınması ile mümkündür (Duran, 2014).

Bu çalışmada çocukların %28,8' inin orta düzey liderlik özelliklerine sahip olduğu bulunmuştur. Okul öncesi dönemde uygulanan liderlik eğitimi, çocukların tüm yaşamını etkileyen temel tutum ve inançlarının oluşmasını ve şekillenmesini sağlamaktadır (Vendetti, 2010; akt. Duran, 2014). Çocuklar liderlik becerilerini öğrenebilmektedirler fakat erken liderlik becerilerinin öğretimine erken çocukluk döneminde başlanmalıdır (Hensel, 1991).Yapılan çalışmalarda öğretmenlerin çocuklara sunduğu fırsatlar ve çocukların kazandığı deneyim ve beceriler ile liderlik düzeyleri değişebilmektedir (Duran, 2014; Hensel, 1991). Çocuğun erken dönemde sunulan fırsatlarla kazandıkları yaşam deneyimlerinin etkisi, onların tüm gelişim dönemlerinde yaşam boyu devam etmekte ve yetişkin liderliğini etkilemektedir (Guerin vd., 2011).

4.3. Çocukların Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın ikinci sorusu “Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerileri ne düzeydedir?” olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda öğretmen algılarına dayalı olarak okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği alt boyutları toplam puan aralıklarına göre incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo.5’te sunulmuştur.

Tablo 5. OSBED Ölçeği Alt Boyutları Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları

Alt Boyutlar	Puan Aralıkları	Yüzdellik norm dilimi (N)	Ort	Ss	Min.	Max.
Başlangıç Becerileri	55-60	%23,6(59)	57,32	1,77	55	60
Akademik Becerileri	54-60	%18,4(46)	57,56	2,47	54	60
Arkadaşlık Becerileri	60 ve üstü	%11,2(28)	61,96	1,62	60	65
Duy. Yön. Bec.	48 ve üstü	%30,4(76)	53,18	4,21	48	60

Ölçekten alınan puan aralıklarına göre; başlangıç becerilerinde 55 puan ve üstü, akademik destek becerilerinde 54 puan ve üstü, arkadaşlık becerilerinde 60 puan ve üstü, duygularını yönetme becerilerinde 48 puan ve üstü puan alan çocukların bu alt boyut beceri düzeylerinin yeterli ve beklenen seviyede olması beklenmektedir (Ömeroğlu vd., 2012). Tablo 6’da görüldüğü gibi; öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %23,6’sının başlangıç becerilerinin, %18,4’ünün akademik destek becerilerinin, %11,2’sinin arkadaşlık becerilerinin, %30,4’ünün duygularını yönetme becerilerinin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeğinden aldıkları toplam puanlar yüzdelik norm dilimlerine göre incelenmiş ve bulgular Tablo.6’da sunulmuştur

Tablo 6. OSBED Puan Ortalaması ve Puan Aralıkları

Puan Aralıkları ve Yüzdelik Norm Dilimi	N (%)	Ort	Ss	Min.	Max.
0-45 (%25’den küçük)	139(%55,6)	37,77	6,02	17,75	45,50
46-50(%50’den büyük,%25’den küçük)	38(%15,2)	48,22	1,34	46,25	50,75
51-54(%75’den büyük,%50’den küçük)	37(%14,8)	52,87	1,18	51,0	54,75
55 ve üstü(%75 ve üstü)	36(%14,4)	57,68	1,57	55	60,25

Ölçekten alınan puan aralıklarına göre; çocuğun sosyal beceriler toplam puanı, 0-45 puan (<%25) ise yaşlarına göre sosyal becerileri geride, 46-50 puan (%25’den büyük %50’den küçük) ise sosyal beceri gelişimi yavaş ve izlenilmesi gerekli, 51-54 puan (%50’den yüksek ve %75’ten düşük) ise sosyal beceri gelişimi biraz yavaş olsa da eğitimle birlikte fırsatlar sağlanması gerekli, 55 ve üzeri puan (%75 ve üzeri) ise çocuğun sosyal becerilerinin normal düzeyde ve yeterli olduğu düşünülmektedir (Ömeroğlu vd., 2012). Verilen bilgilere göre öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların 17,75-45 puan aralığında %55,6’sının yaşlarına göre becerileri geride olduğu 46-50 puan aralığında %15,2’sinin yaşlarına göre sosyal becerilerinin yavaş ve izlenilmesi gerektiği, 51-54 puan aralığında %14,8’inin ise sosyal beceri gelişimi yavaş fakat eğitimde sunulan fırsatlarla geliştirilebileceği belirlenmiştir. Ayrıca sosyal beceri toplam puanı incelenmiş ve öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların 55 ve üstü puan alan %14,4’ünün sosyal becerilerinin yaşlarına göre normal ve yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Mevcut araştırmanın bulguları, sosyal becerilerde çocukların görece çok az bir kısmının öğretmen algılarına dayalı olarak normal ve yeterli olduğunu göstermektedir. Çocukların sosyal beceri alt boyutları başlangıç becerileri için %23,6 ‘sının, akademik beceriler için %18,4’ünün, arkadaşlık becerileri için %11,2 ‘sinin ve duygularını yönetme becerilerinde %30,4 ‘ünün yeterli ve normal düzeyde sosyal beceriye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen algılarına göre çocukların %55,6’sının sosyal becerilerinin yaşlarına göre geride olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada, öğretmen algularına dayalı olarak çocukların sosyal beceri düzeyleri incelenmiş ancak bu becerileri etkileyen etmenler göz ardı edilmiştir. Literatürde çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde etkili olan pek çok etmen ayrıntılı olarak incelenmiştir. Sosyal becerilerin artış veya azalışına bireysel etkenler (yaş, cinsiyet, mizaç, özel gereksinim) ve çevresel etkenler (aile, akranlar, öğretmen, okul, oyunlar) neden olabilir (Aslan ve Parlatan, 2020). Okul öncesi dönemde çocukların yeterli deneyim kazanmamaları onların sosyal gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Bu deneyimler ise anne-baba tutumları, öğretmen tutumları, bağlanma stilleri ve arkadaşlık ilişkileri gibi etmenlerden özellikle etkilenmektedir. Örneğin, Özyürek (2015) yaptığı araştırmada demokratik anne tutumlarının çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Özyürek ve Ceylan (2014), annelerin çocukların başlangıç becerilerinde daha iyi olduğu yönünde görüş bildirdiklerini belirlerken; öğretmenlerin, ise çocukların akademik destek ve duygularını yönetme becerilerinde daha iyi olduğu şeklinde görüş bildirdiklerini belirlenmişlerdir. Benzer şekilde Aktaş-Özkafacı (2012) tarafından yapılan çalışmada da demokratik tutum sergileyen annelerin, çocukların sosyal beceri düzeylerini olumlu yönde etkilediği belirlenirken; otoriter, aşırı korumacı, izin verici tutum sergileyen annelerin ise çocukların sosyal becerilerini olumsuz etkilediği görülmüştür. Ebeveyn tutumları çocukların sosyal gelişimlerini etkilemektedir (Koçak, 2012; Aktaş-Özkafacı, 2012; Özyürek, 2015).

Erken yıllarda çocuğun kazanması gereken becerilerden biri sosyal becerilerdir. Sosyal beceri yetersizliği; çocukları okul, ev, arkadaş ortamı, ilişkileri kısacası yaşamının her dönemini etkilemektedir. Eğitimin kalıcı izli davranış değişikliği olduğu düşünülürse; sosyal beceriler çocuğun etkileşimde olduğu ortamlarda tekrar edilmesiyle kalıcı olabilir. Sosyal beceri öğrenimi belirli süreçte ev, okul ve çevrede deneyimlenerek kalıcı olmaktadır (McClelland ve Morrison, 2003). Sosyal beceriler bilgi ve deneyimlerle gelişebilmektedir. Bu konuda ailelere ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Ekinci-Vural (2006) çalışmasında, okul öncesi eğitim alan çocukların ailelerinin katılımıyla sosyal beceri eğitimi programı uygulamış ve çocukların sosyal becerileri ile ilgili olumlu sonuçlar alınmıştır. Durualp ve Aral (2010) okul öncesi çocuklarıyla oyun merkezli sosyal beceri programını uygulamış ve sosyal beceri eğitiminin istendik yönde etki bıraktığı belirlenmiştir. Sosyal beceri eğitim programı uygulanan okul öncesi dönem çocuklarına bakıldığında grupla çalışma isteği, problem çözme becerisi, arkadaşlık ilişkileri, kendini ifade etme gibi sosyal beceri alt boyutlarının arttığı görülmektedir (Durualp ve Aral, 2010; Fantuzzo ve McWayne, 2002; Kılıç, 2016). Riney ve Bullock (2012), erken yaşta gelişimsel risk altında olan çocuklara yapılan erken eğitim müdahalesi ile sosyal beceri ve problem çözme davranışının olumlu yönde arttığını ifade etmişlerdir. Çocuklar ve

gençlere yönelik akademik sosyal beceri eğitimi ile ilgili akademik entegrasyonun gerekli olduğunu ve okul personeli ve öğrencilerin becerilerini geliştirmek için işbirliği yaparak bütünleştirebileceğini açıklanmıştır (Korinek ve Popp, 1997).

Öğretmenler çocukları gözlemleyerek etkileşimlerini izleyebilir, zorluk yaşayan çocuklara müdahale etmeden sosyal becerilerinin gelişmesi için çatışmaları kendi başına çözmelerine fırsat tanıyabilir. Maag (2006), duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencilerin sosyal beceri eğitimi hakkındaki çalışmaları incelemiş ve yapılan çalışmaların yeterli olmadığını belirtmiştir. Sosyal beceri yetersizliği yaşayan çocuklarda duygusal ve davranış problemleri görülebilmektedir. Sosyal beceri düzeyleri çocuklarla nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda bilgi verebilir. Bu araştırmada %14,8'inin 51-54 puan aldığı belirlenmiş ve sosyal beceri gelişimi yavaş fakat eğitimde sunulan fırsatlarla geliştirilebileceği belirlenmiştir. Ayrıca sosyal beceri toplam puanına göre çocukların 55 ve üstü puan alan %14,4'ünün sosyal becerilerinin yaşlarına göre normal ve yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kapıkıran vd., (2006), okul öncesi dönemde bazı çocukların sosyal becerilerinin yeterli olduğunu tespit etmiştir. Ancak bu araştırmada çocukların %55,6'sının sosyal beceri gelişiminin yaşlarına göre geride olduğu bulunmuştur. Bazı çalışmalarda; çocuklarda sosyal beceri düzeyinin düşük olduğu (Yılmaz, 2020; Ilgın, 2018) araştırma bulgumuzla örtüşmektedir.

Sosyal becerilerinde yaşlarına göre geride olan ve sosyal gelişimi yavaş olan çocuklar olabilir. Sosyal becerileri yeterli düzeyde olmayan çocukların davranış problemleri sergilediği veya sorun durumunda nasıl davranacaklarını bilemediğinden saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu çocuklara erken dönemde aile veya öğretmen aracılığıyla sosyal beceri geliştirme desteği verilebilir. Çocuklar, sosyal zorluklarda yetişkin yardımı olmadan çözüm bulmaları sosyal becerilerini, güvenlerini ve bağımsızlıklarını güçlendirebilir. Ancak çocuk sorununu çözmekte zorlanıyor ve çözemiyorsa, sorumlu yetişkinler Vygotsky'in belirttiği gibi yapı iskelesi yöntemiyle, çocuğun sosyal zorlukların üstesinden gelmesine ve çözüm bulmasına yardımcı olacak stratejiler uygulayabilir. Webster-Strannon ve Lindsay (1999), davranış problemi gösteren ve normal davranışlar gösteren çocukları sosyal yeterlilik, sosyal farkındalık, davranış kontrolü, ebeveyn ile olumlu ilişkiler, akranlarla oyun etkileşimi boyutlarında araştırmıştır. Çocukların sosyal bilgilendirme farkındalıklarında veya sosyal ifadede sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Aile ve öğretmen gözlemleri raporlaştırılmış ve davranış problemi yaşayan çocukların sosyal beceri bilgilerinde sorun yaşadığı, sosyal süreçlerde sosyal yeterlilik ile ilgili kendini ifade edemediğinde saldırgan davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Sorun çözme ve arkadaşlarıyla olan sosyal becerilere bakıldığında davranış

problemi sergileyen çocukların sosyal beceri düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Sosyal beceri gelişimi geride olan çocuklar davranış problemleri sergileyebilmekte ve erken dönemde tespit edilerek gerekli eğitimle ileriki sosyal yaşantısında yaşayacağı muhtemel sorunlar önlenebilmektedir. Sosyal becerileri düşük olan çocukların temelinde sosyal yetersizlik ve sosyal kaygının yattığına inanılmaktadır (Giren, 2013). Sosyal beceriler; kişi ile toplum arasındaki uyum ve bütünleşmeyi sağlamaktadır. Bireyin sosyal beceri düzeyi, sosyal gelişim ile yakından ilgilidir (İlgin, 2018). Mize ve Ladd (1990), düşük statülü okul öncesi çocuklarla sosyal beceri eğitimine yönelik bilişsel-sosyal öğrenmeye dayalı sosyal beceri eğitim programını uygulamıştır. Okul öncesi dönemdeki düşük statülü çocukların sosyal beceri eğitimi sonucunda davranış ve akran kabulünde meydana gelen değişimler incelendiğinde akran ilişkilerini pozitif yönde etkilemiştir. Yapılan çalışmalarda görüldüğü gibi sosyal beceri yetersizliği durumunda çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitimi ile çocukların sosyal gelişimleri desteklenebilmektedir. Gelişen dünyada bireylerin sosyal hayatında mutlu ve başarılı olabilmesi için sosyal becerilerin okul öncesi dönemde belirlenmesi ve gerekli ise müdahale edilmesi hayati önem taşımaktadır.

4.4.Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın üçüncü sorusu “Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerileri ile liderlik becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların sosyal beceri düzeyi başlangıç, arkadaşlık, akademik destek, duygularını yönetme becerileri alt boyutları ile liderlik arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo.7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları İle Liderlik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5
1.Liderlik Toplam	1				
2.Başlangıç Bec.	.731*	1	.		
3.Akademik Destek Bec.	.732*	.830*	1		
4.Arkadaşlık Bec.	.743*	.822*	.886*	1	
5.Duyg. Yön. Bec.	.649*	.656*	.791*	.813*	1

*p< .01

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların başlangıç becerileri ($r=,731$, $p<.05$); akademik destek becerileri ($r= ,732$, $p<.01$); arkadaşlık becerileri ($r=,743$, $p<.05$) liderlik özellikleri ile arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Duygularını yönetme becerileri ile liderlik arasında ise orta düzeyde ve pozitif yönde ($r= ,649$, $p<.05$) anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar çocukların sosyal becerileri arttıkça liderlik özelliklerinin de arttığını göstermektedir.

Sosyal beceriler, birey tarafından sergilenen, başkaları tarafından kabul gören olumlu ve istendik davranışlar bütünü olarak görülmektedir (Dowrick, 1986; akt. Çetin vd., 2003). Liderlik özellikleri ise toplumdaki bireyleri olumlu ve istenilen şekilde yönlendirme ve kişileri etkileme davranışlarını içermektedir (Gordon, 2013) . Sosyal ortamlardaki bireyleri etkilemek ve yönlendirmek için kişinin gerekli sosyal becerilere sahip olması beklenmektedir. Mevcut araştırmada çocukların sosyal becerileri arttıkça liderlik özelliklerinin de arttığı bulunmuştur. Literatür incelendiğinde benzer çalışmalar bulgumuzu desteklemektedir. Çiriş (2018), araştırmasında öğrencilerin sosyal becerileri ile liderlik davranışları arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Liderlik özellikleri ile ilgili en eski çalışmalardan biri olan ancak günümüzde de liderlik çalışmalarında temel kaynak olarak gösterilen Stodgil (1984), liderlik özellikleri ile ilgili yaptığı araştırmada bireysel özelliklerle (yaş, boy, kilo, vücut vb.) liderlik arasında pozitif yönde düşük korelasyon olduğunu fakat özgünlük, popülerlik, sosyallik, üstünlük gibi sosyal

becerileri içeren özelliklerle pozitif yönde yüksek korelasyonun olduğunu tespit etmiştir. Çocuk liderler sınıf ortamında, dinamik ve cazibeli bireyler olarak görülmekte, sınıfını sahiplenme ve yüksek farkındalık özellikleri ile farkedilmektedir. Çocuk akranlarıyla iletişim ve etkileşim kurarak bu becerileri kazanmakta ve pekiştirmektedir. Çocuk liderler akranları ve öğretmenleri ile ilişkilerini geliştirirken sosyal güçlerini kullanmaktadır (Shin vd., 2004).

Okul öncesi dönemde bireysel ve kişilerarası sosyal beceriler gelişmektedir (Özyürek ve Ceylan, 2014; Zembat ve Dağal, 2021). Shin vd. (2004), yaptığı araştırmada öğretmen gözlemlerine göre; çocuk liderlerin sınıfta sözel, bilişsel veya fiziksel olarak yüksek sosyal beceriler sergiledikleri görülmektedir. Mevcut çalışmamızda çocukların sosyal becerileri ile liderlik özellikleri arasında ilişki bulunmuştur. Literatür çalışmamızı destekler nitelikte araştırmalar olduğu görülmüştür. Fukada vd., (1994), okul öncesi dönem 5 yaş çocuklarının oyunlarını öğretmen gözlemlerine göre liderlik yapısı ve liderlik davranışları açısından değerlendirmiştir. Araştırmada oyunu hızlandırma, başlatma, oyuna katılıma izin verme, yeni kurallar önerme, cesaretlendirme gibi becerilerin liderlik yapısıyla ilişkili olduğunu ve oyunda grupları yönlendirme, kurallar ekleme, başkalarının haklarını koruma, davet etme ve güvenliği sağlama gibi sosyal becerilerin de liderlik davranışları ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Erken çocukluk dönemi çocuklarıyla yapılan araştırmada çocukların akranlarından etkilendikleri veya onları etkilediği, liderlik becerilerini geliştirdikleri sosyal bağlamın önemli olduğu ve liderlik özelliklerine sahip çocukların sosyal etkileşim için farklı kişilik özelliği ile yeni sosyal deneyimler göstererek sosyal çevresini etkiledikleri söylenebilir (Fox, 2012). Sosyal beceri eğitimi alan okul öncesi dönem çocuklarına bakıldığında atılganlık yönünde olumlu gelişme olduğu yapılan çalışmalarda görülmektedir (Karaoğlu, 2011; Kılıç, 2016; Leung, 2010). Erken müdahale gerektiren sosyal, duygusal ve davranış sorunu olan çocuklara 8 yaş sonrasında yapılan müdahalenin istenen etkiyi göstermediği görülmüş (Kılıç, 2016) ve okul öncesi dönemde sosyal duygusal ve davranış bozukluğu yaşayan çocuklara müdahale etmenin kritik öneme sahip olduğu ifade edilmiştir.

Özyürek ve Ceylan (2014) öğretmen ve veli algılarına dayalı yaptıkları araştırmaya göre okul öncesi dönemde, sosyal beceri düzeyi yüksek olarak tespit edilen çocukların iletişimi başlatma, sürdürme ve liderlik özelliklerine sahip olduğu ifade edilmektedir. Ancak sosyal beceri düzeyi düşük olarak tespit edilen çocukların ise selam verildiğinde karşılık vermeme, anlaşmazlık durumunda çözüm yerine küsme, sorunlarını çözmek yerine sıklıkla öğretmene başvurma, oyuncaklarını paylaşmama ve istediklerini ağlayarak ifade etme davranışlarını gösterdikleri görülmüştür. Bu çalışmada sosyal beceri düzeyi yüksek olan çocukların liderlik

özelliklerinin de yüksek olduğu bulunmuştur. Yaptığımız çalışmada çocukların sosyal becerileri ile liderlik özellikleri arasındaki ilişki mevcut çalışma bulgularıyla örtüşmektedir.

4. 5. Çocukların Sosyal Beceri Alt Boyutları İle Liderlik Özelliklerini Yordamasına İlişkin Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın dördüncü sorusu “Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyi liderlik özelliklerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?” olarak belirlenmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların sosyal beceri ölçeği alt boyutları ile liderlik özellikleri arasında regreasyon analizi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo.8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Sosyal Beceri Alt Boyutlarının Liderlik Özelliklerini Yordamasına İlişkin Regreasyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	β	SE	T	P	%95CI
Liderlik Becerisi					
Sabit	-	0.127	7.040	.00	
Başlangıç Becerileri	0.327	0.005	4.247	.00	[.011, .030]
Akademik Beceriler	0.152	0.007	1.546	.123	[-.003, .023]
Arkadaşlık Becerileri	0.247	0.006	2.444	.015	[.003, .028]
Duygularını Yön.Bec.	0.114	0.005	1.579	.116	[-.002, .017]

R=0.779, R2=0.607

F=94.765, p=.000

Yapılan regreasyon analiz sonucuna göre, F değerine karşılık gelen anlamlılık seviyesine bakıldığında kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür (F=94,725; p<.05). Bağımsız değişkenin beta katsayı değeri, t değeri ve anlamlılık seviyesine göre başlangıç becerilerinin (t=4,24, p<.05) ve arkadaşlık becerilerin (t=2,44, p<.05), liderlik becerileri üzerinde istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı yordayıcılar olduğu belirlenmiştir.

Akademik becerilerinin ($t=1,54$, $p>.05$) ve duygularını yönetme becerilerinin ($t=1.57$, $p>.05$) liderlik özellikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı yordayıcı olmadığı görülmektedir. Başlangıç becerileri, akademik beceriler, arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri değişkenleri birlikte, liderlik puanlarını orta düzeyde ve anlamlı yordamaktadır ($R=0,779$, $R^2=0.607$, $p<.05$). Bu dört değişken birlikte, liderlik özellikleri toplam varyansının yaklaşık %61'ini açıklamaktadır ($R^2=.607$). Ayrıca başlangıç becerilerindeki 1 birimlik standart sapma artışı çocukların liderlik özellikleri üzerinde 0.327'lik artışı ($\beta=.327$), arkadaşlık becerilerindeki 1 birimlik standart sapma artışı liderlik üzerinde 0.247'lik artışı ($\beta=.247$) sağlamaktadır. Analiz sonucuna göre başlangıç becerilerinin ve arkadaşlık becerilerinin, çocukların liderlik özelliklerinin anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Shin vd., (2004) göre, liderlik özellikleri gösteren çocukların akranlarıyla sosyal etkileşimlerde farklı yollar keşfedebildiği, sınıf atmosferini etkileyerek bireysel farklılıklara sahip olduğu ve arkadaşları tarafından lider çocukların davranışlarının fark edildiği görülmektedir. Lider çocuklar sosyal çevresinde dikkat çekerek, farklı, benzersiz tutum ve davranışlarla erken çocukluk döneminde fark edilmektedir. Hensel (1991), çocukların lider olarak seçtiği arkadaşlarının, öğretmen gözlemleri ile seçilenler arasında yapılan korelasyona göre çocukların arkadaşlarındaki liderlik özelliklerini tanıyabildikleri bulunmuştur. Hensel (1991), liderlik ve prososyal davranışlar için ilk olarak çocukların empati yeteneğini geliştirmeye odaklanmış, ikinci olarak çocukların kendi duygularını anlaması ve ifade edebilmeleri üzerinde çalışmış ve üçüncü olarak sınıf tartışmaları yoluyla başkasının duygularını anlaması için etkinlikler yapmıştır. Sorunlar ve duygular belirlenmiş ve çözüm yolları beyin fırtınası yöntemiyle bulunmaya çalışılmıştır. Hensel (1991), çocukların akademik başarılarının öğretmen ve aile tarafından desteklendiğini ancak erken çocukluk döneminde benlik duygusu, öğrenme tutumları gibi sosyal becerilerin yaşamın ilk altı yılında geliştiğine dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca çocukların liderlik yapabilecek düzeyde olabileceği ancak liderlik özelliklerini sergileyebilmeleri için sosyal becerilere sahip olmasının önemli olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmamızda da örtüşen sonuçlar elde edilerek çocukların sosyal becerilerinin liderlik özelliklerinin bir yordayıcısı olduğu ve sosyal becerileri ile liderlik özellikleri arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Okul öncesi dönemde çocuğun sahip olduğu yaklaşma ve çekilme (mizaç özellikleri) gibi davranışları içeren becerilerin yetişkinlik dönemindeki sosyal becerilerin öncülleri olarak görülmektedir. Yetişkinlik döneminde bireyin sahip olduğu sosyal becerileri ile liderlik potansiyeli arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Guerin vd., 2011). Mevcut

çalışma bulgularımıza benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Guerin vd.,(2011)'nin yaptığı boylamsal araştırma ile bu konuda önemli sonuçlar ortaya çıkarmış ve 2-29 yaş arasında liderlik potansiyelinin gelişimsel boyutlarını incelemiştir. Araştırmada 3 yaşındaki çocukların mizaç özellikleri 17 yaşına doğru dışa dönüklük ile ilişkili olmakta ve yetişkinlikte bu özellikler sosyal beceriler ile birlikte liderlik potansiyelini geliştirmektedir. Guerin ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada yetişkinlikteki liderlik potansiyelinin temelinde ergenlik ve çocuklukta öncüller yer almıştır. Çocukların 2 yaşından 16 yaşına kadar gösterdiği yaklaşma ve çekilme şeklindeki davranışları mizaç özellikleri olarak belirtilmekte ve 17 yaşından sonra bu davranışların dışadönüklük olarak görüldüğü ve 29 yaşında bu davranışların sosyal beceriler ile birlikte dışa vurumculuk ve kontrol ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. 29 yaş sosyal becerileri ile liderlik arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Liderlik potansiyeli bulunan yetişkinlerin akademik olarak iyi denilebilecek pozisyonlarda oldukları bulunmuştur. Mevcut araştırmamızda sosyal becerilerin liderlik özelliklerini yordadığı görülmekte ve yapılan çalışma sonuçlarıyla (Guerin vd., 2011) örtüşmektedir. Erken çocuklukta bazı beceriler yetişkinlikteki sosyal becerilerin temelini oluşturmakta ve yetişkinlikteki sosyal becerilerin liderlik özellikleri ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Sosyal beceriler sınıflandırılmasında ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerinin, başlangıç becerileri olarak tanımlandığı görülmektedir (Goldstein vd., 1980). Özyürek ve Ceylan (2014) öğretmen ve veli algılarına dayalı yaptıkları araştırmaya göre okul öncesi dönemde, sosyal beceri düzeyi yüksek olarak tespit edilen çocukların iletişimi başlatma, sürdürme becerilerine ve liderlik özelliklerine sahip olduklarını ifade edilmektedirler. Ancak sosyal beceri düzeyi düşük olarak tespit edilen çocuklarda ise selam verildiğinde karşılık vermeme, anlaşmazlık durumunda çözüm yerine küsme, sorunlarını çözmek yerine sıklıkla öğretmene başvurma, oyuncaklarını paylaşmama ve istediklerini ağlayarak ifade etme davranışlarını gösterdikleri görülmüştür. Yapılan çalışmada sosyal becerilerin alt boyutu olan iletişimi başlatma ve sürdürme (başlangıç) becerilerine sahip olan çocukların liderlik davranışlarının olduğu belirlenmiştir. Yaptığımız çalışma bulgularında sosyal becerilerin alt boyutu olan başlangıç becerilerinin liderlik özelliklerinin bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Araştırmanın mevcut çalışma bulgularımızı desteklediği görülmektedir.

Sosyal becerisi yüksek olan çocukların akran ilişkileri incelendiğinde liderlik teması bulunmuş (Dinçer vd, 2019), liderlik özelliklerinin öz güven, dışa dönüklük ve sosyal beceriler ile pozitif bir ilişkili olduğu (Argyle ve Lu, 1990), ders dışı ve ders içi faaliyetlere katılmanın çocukların liderlik becerilerini olumlu etkilediği (Cansoy, 2005), sosyal uyum ve sosyal

yeterlilik becerisinin sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklere katılan çocuklarda daha yüksek olduğu görülmüştür (Howie vd., 2010; Kurt, 2007). George (2000), liderlik ile ilgili çalışmaları inceleyerek duyguların ve duygusal zekânın dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Duygularını yönetme becerilerinde bilgili ve yetenekli liderlerin duygusal zekâsının da yüksek olduğunu ifade etmiştir. Duygusal zekâsı yüksek olan liderlerin de, kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlayıp yönetebildiği için işbirliği ve yapıcı düşüncede olabildiğini ve liderliğin duygularla ilişkili olduğunu düşünmektedir.

Mevcut çalışmada liderlik ve sosyal beceri arasındaki ilişki incelenmiş olsa da bu ilişkinin hangi değişkenlere bağlı olduğu araştırılmamıştır. Sosyal beceri ve liderlik özellikleri arasında ilişki olduğu görülmektedir. Mevcut araştırmanın bulgularını destekler nitelikte çalışmada (Dinçer vd, 2019) çocuklarda sosyal beceri geliştirme eğitimiyle liderlik özelliğinin de etkilendiği görülmüştür. Sosyal becerilerin belirlenmesinde yapılan araştırmalarda akran ilişkileri ile sosyometri tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bu teknikten elde edilen veriler akranları tarafından sevilen veya sevilmeyen, liderlik özelliğine sahip çocuklar ile ilgili bilgiler alınmaktadır (Koçak, 2012). Okul öncesi dönemde çocuklar oyun ortamlarında akranları tarafından değerlendirilmekte ve popüler olarak görülmektedir. Denham vd. (2003), çocukların duygu düzenleme, duyguları ifade etme, duygularını fark etme ve sosyal yetenekleri değerlendirme becerilerini ve duyguların sosyal yetenekle olan ilişkisini öğretmen ve anne baba görüşüne göre incelemiş ve akran ilişkisine göre popüler çocukları serbest oyun sırasında gözlemlemiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların etkileşimlerini popüler çocukların duygusal yeteneklerle gösterebildiği ve duygusal yeteneklerin sosyal becerileri desteklediği bulunmuştur. Ancak mevcut çalışmada duygularını yönetme becerilerinin liderlik özelliklerini yordamadığı belirlenmiştir.

Araştırma bulguları arkadaşlık becerilerinin liderlik özelliklerini yordadığı görülmektedir. Çocukların sosyal becerilerinde liderlik davranışlarının belirlenmesine ilişkin yapılan çalışmalarda (Hensel, 1991; Ladd, 1990) oyun ortamında çocukların en çok sevilen veya sevilmeyen arkadaşını belirlemesiyle birlikte en çok sevilen ve oyun arkadaşı olarak tercih edilen çocuklar liderlik özellikleri göstermektedir. Kitano (1983) çalışmasında okul öncesi dönemde lider çocukların, akranları tarafından sıklıkla aranılan, düşünceleri önemsenen çocuklar olduklarını, akranları ve diğer bireylerle kolayca etkileşime girebildiklerini ifade etmektedir (akt. Hensel, 1991). Okul ortamındaki sosyal beceriler ile arkadaş ilişkilerine bakıldığında Ladd (1990), yaptığı araştırmada arkadaşı çok olan çocukların okula karşı olumlu tutum sergilediğini, zamanla okulu daha çok benimsediklerini ve akademik performansının

etkilendiğini belirlemiştir. Az arkadaşı olan ve akran reddine uğrayan çocuklarda okuldan kaçınma, okul hakkında olumsuz algı oluşturma, düşük akademik başarı gösterme gibi sorunlar görülmüştür. Erken dönemlerde ortaya çıkan sosyal beceri eksikliğine dayalı problemler ileriki dönemlerde de devam ederek, birey ve toplum için maliyetli ve çözülemez problemler oluşturmaktadır.

Sosyal etkileşimlerle sınıf ortamında okul öncesi dönemde çocuklar arkadaşlarını etkilemekte ayrıca onlardan etkilenmektedir. Fu'ya (1970) göre, sınıflarda bir veya daha çok sosyal liderler bulunabilmekte ve arkadaşları bu lider çocukları takip etmekte veya komutlarını dinlemektedir. Liderlik özelliği gösteren çocuklar, arkadaşlarını yönlendirebilmekte, manipüle edebilmekte, ikna ve işbirliği ile liderlik yapabilmektedir. Shin vd., (2004) tarafından bu bağlamda yapılan araştırmada, öğretmenler tarafından lider özelliklerine sahip olduğu belirlenen 6 çocuk seçilmiş ve liderlik davranışları incelenmiştir. Bu çocukların sınıf ortamında yaratıcı fikirleriyle arkadaşlarının dikkatini çektiği, bir çocuğun eşarbi beline bağlayarak başka bir eşarbi eline alıp sallayarak arkadaşlarına seslendiği ve diğer çocukların atkılarını alıp onu takip ettiği görülmüştür. Lider çocuklar yaratıcı fikirleri ve birtakım sosyal becerileriyle arkadaşlarını etkileyebilmektedir. Çocuk liderler arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurmakta ve çoğu zaman arkadaşlarına karşı şefkatli davranmalarına rağmen, bazı arkadaşlarını oyuna dâhil etmekte veya oyundan çıkarmakta sosyal güçlerini de kullanabilmektedir. Mevcut çalışmamızda akran ilişkilerinin çocuklardaki liderlik özelliklerinin bir yordayıcısı olduğu bulunmuş ve yapılan çalışmanın bulgumuzu destekler nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Literatürde okul öncesi dönemi çocuklarında liderlik özellikleri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Türkiye’de bu konunun yeterince araştırılmadığı görülmektedir. Bununla beraber okul öncesi dönemi çocuklarında sosyal beceriler ile ilgili hem yurtdışında hem de Türkiye’de daha fazla çalışma bulunmaktadır. Erken çocukluk dönemi liderlik becerileri ve sosyal beceriler hakkında farkındalığı arttıracak, korelasyonel araştırma yöntemi ile hazırlanan bu çalışmada literatüre katkıda bulunacak sonuçlar elde edilmiştir.

Yapılan bu çalışmada çocukların liderlik özellikleri araştırılmış ve öğretmen algılarına göre çocukların liderlik özellikleri yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %2’si liderlik becerileri düşük, çocukların %28,68’i liderlik becerileri orta olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %55,6’sının liderlik becerileri yüksek ve çocukların % 13,6’sının çok yüksek düzeyde liderlik becerisine sahip olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların sosyal beceri düzeyleri incelendiğinde öğretmen algılarına dayalı olarak sosyal beceri alt boyutlarına göre çocukların %23,6’sının başlangıç becerilerininin, %18,4’ünün akademik destek becerilerininin, %11,2’sinin arkadaşlık becerilerininin, %30,4’ünün duygularını yönetme becerilerininin yaşlıtlarına göre yeterli ve normal düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sosyal beceri toplam puanı incelenmiş ve öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların % 14,4’ünün yaşlıtlarına göre normal ve yeterli düzeyde sosyal beceriye sahip olduğu görülmüştür. Öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların %55,6’sının yaşlıtlarına göre becerileri geride olduğu, %15,2’sinin yaşlıtlarına göre sosyal becerilerininin yavaş ve izlenilmesi gerektiği, %14,8’inin ise sosyal beceri gelişimi yavaş fakat eğitimde sunulan fırsatlarla geliştirilebileceği belirlenmiştir.

Araştırmada çocukların sosyal becerileri ve liderlik özellikleri arasında yapılan korelasyon analizinde öğretmen algılarına dayalı olarak çocukların başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ile liderlik özellikleri arasında yüksek düzeyde

ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Duygularını yönetme becerileri ile liderlik arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sonuçlara göre çocukların sosyal becerileri arttıkça liderlik özelliklerinin de arttığını göstermektedir. Öğretmen algılarına dayalı olarak başlangıç becerileri ile akademik destek becerileri ve arkadaşlık becerileri arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur. Başlangıç becerileri ile duygularını yönetme becerileri arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Akademik destek becerileri ile arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri arasında yüksek düzeyde pozitif yönde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Arkadaşlık ve duygularını yönetme becerileri arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Araştırma bulguları sonucunda ölçekten alınan puanlar öğretmen algılarına dayalı olarak sosyal beceri alt boyutlarının, liderlik özelliklerini yordamasına ilişkin basit regresyon analizi sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenin beta katsayı değeri, t değeri ve anlamlılık seviyesine göre başlangıç becerilerinin ve arkadaşlık becerilerinin, liderlik becerileri üzerinde istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Akademik beceriler ve duygularını yönetme becerilerinin liderlik özellikleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu model sosyal becerilerin alt boyutlarının çocuklardaki liderlik özelliklerinin %62'ini açıkladığı görülmektedir. Ayrıca başlangıç ve arkadaşlık becerilerindeki artışı liderlik becerilerini arttırmaktadır. Analiz sonucuna göre başlangıç becerilerinin ve arkadaşlık becerilerinin, çocukların liderlik özelliklerinin yordayıcısı olduğu görülmüştür.

5.2.Öneriler

Bu çalışmanın bulguları; çocukların liderlik ve sosyal beceri düzeylerini belirlemekte, çocukların sosyal becerilerinin liderlik özellikleri ile ilişkili olduğunu ve sosyal becerilerin alt boyutlarından başlangıç ve arkadaşlık becerilerinin liderlik özellikleri üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda uygulamaya ve bu alandaki araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1.Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Mevcut çalışma çocukların sosyal becerilerinin liderlik özellikleri ile ilişkisini inceleyerek literatüre önemli katkılar sunmuştur. Bununla birlikte bazı sınırlılıklar mevcuttur.

Bu araştırma, çocukların sosyal becerileri ve liderlik özelliklerini inceleyen kesitsel bir araştırmadır. Sonraki çalışmalarda, çocukların sosyal becerileri ve liderlik özelliklerinin ergenlik veya yetişkinlik dönemleri gibi farklı yaşlarda değişiminin incelendiği boylamsal çalışmalar yapılabilir. Ayrıca liderlik özelliği düşük veya liderlik özelliği yüksek olan çocuklar belirlendikten sonra liderlik özelliklerini destekleyen veya engelleyen etmenler araştırılabilir. Bununla birlikte mevcut çalışmada, çocukların liderlik özellikleri ve sosyal becerilerini değerlendirmek amacıyla sadece öğretmen algıları dikkate alınmıştır. Yapılacak sonraki araştırmalarda ebeveynler ve akranlar gibi paydaşların görüşleri dikkate alınarak veya gözlemleri incelenerek çalışmalar yapılabilir.

Geleceğin liderlerinin günümüzdeki çocuklardan oluşacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu anlamda liderlik özellikleri de sosyal beceriler gibi erken yaşlarda verilen eğitimle geliştirilebilmektedir. Okul öncesi dönemde birçok becerinin geliştiği göz önünde bulundurulursa liderlik özellikleri ve sosyal beceri gelişimi farklı öğretim yöntem ve teknikleri uygulanarak müfredata liderlik eğitiminin dâhil edildiği deneysel çalışmalar yapılabilir. Liderlik özellikleri düşük olanlara geliştirici etkinlikler uygulanması veya liderlik özellikleri yüksek olup gelecekte bu özelliklerin gelişerek devam etmesi için liderlik programları ile ilgili çalışmalar yapılabilir ve boylamsal sonuçlar incelenebilir.

Mevcut çalışmada, çalışma grubunda belirli bir sayıda çocuk yer almıştır. Yapılacak çalışmalarda evren ve örnekleme göre tüm ülke genelinde çalışmalar yapılarak çocuk liderler belirlenebilir. Üstün yetenekli çocukların belirlenip buna yönelik kurumların açılması gibi küçük liderler için de kurumlar açılabilir. Ayrıca mevcut çalışmada çocukların liderlik özellikleri ile sosyal becerileri incelenmiştir. Yapılacak çalışmalarda diğer beceriler veya değişkenlerle liderlik özellikleri arasındaki ilişki incelenebilir.

5.1.2.Uygulamaya Yönelik Öneriler

Mevcut çalışmanın sonuçları çocukların liderlik özelliklerini ve liderlik düzeylerini belirlemektedir. Liderlik özelliklerinin bazı etmenlerle arttığı ve bazı etmenlerle azaldığı farklı çalışmalarda incelenmiştir. Bu bağlamda çocuklardaki liderlik özelliklerini bilmek önemlidir. Çocuklardaki liderlik özelliklerinin ebeveyn ve öğretmen tutumlarından etkilendiği görülmektedir. Liderlik konusu ile ilgili çalışan uzmanlar, ebeveynlere ve öğretmenlere çocuk liderliği hakkında bilgi verebilir ve geleceğin liderlerini olumlu ebeveyn ve öğretmen tutumlarıyla destekleyebilir.

Liderlik özelliklerinin diğer beceriler gibi deneyimlerle gelişebildiği görülmektedir. Mevcut çalışmada 5 yaş grubundaki çocukların liderlik özellikleri ve sosyal becerileri incelenmiştir. Öğretmenler liderlik özelliği gösteren çocukları okul öncesi eğitim döneminde farklı yaşlara göre inceleyerek müfredata liderlik konusunu dâhil edebilir. Liderlik konusu ile ilgili çalışmalar yapan uzmanlardan destek alınarak farklı yaş gruplarındaki çocukların liderlik özellikleri ve sosyal becerileri belirlenebilir ve bu becerileri destekleyici eğitim programları hazırlanabilir.

Çocuklarda liderlik özelliklerinin desteklenmesi önemlidir. Öğretmenlerin çocuklardaki liderlik özelliklerini tanımamasından kaynaklı lider çocukların bu becerisine ket vurabileceği görülmektedir. Öğretmenlerin çocukları gözlemlemesi ve gözlemlerinin de doğru algılarla oluşabilmesi için çocuk liderliği ve sosyal beceri gelişimi ile ilgili eğitimlere katılması veya yapılan çalışmaları takip etmesi önemlidir. Çünkü öğretmenler çocuklardaki liderlik özelliklerini yaramaz çocuk olarak veya sınıf ortamını bozan çocuk olarak algılayabilirler. Öğretmenler lider çocuklarda görülen özellikleri öğrenerek sınıfındaki çocukları bu özellikler açısından değerlendirmeli, buna binaen destekleyici tutumlar ve yaklaşımlar sergilemelidirler. Ayrıca öğretmenler aile eğitimleri aracılığıyla ebeveynlerin de çocuklarını liderlik özellikleri kazanmaları konusunda desteklemelerini sağlayabilir.

Yurt dışında liderlik eğitimi ile ilgili daha kapsamlı çalışmalar ve kurumlar olduğu görülmektedir. Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, ilgili bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları ülkemizde ilk olarak çocuklardaki liderlik özelliklerini güçlendirmeye ve geleceğin liderlerini yetiştirmeye yönelik programlar, seminerler ve projeler hazırlayabilirler. Bu konuda sürecin incelenmesi, profesyonel birimler olarak geri bildirim ve sonuçların alınması eğitimcilerin bilgilenebilmesi ve sınıflarında lider çocuklara dikkat etmesi açısından etkili olabilir.

Okul öncesi dönemde farklı becerilerin göz ardı edildiği ve müfredatta belirli becerilerin desteklendiği görülmektedir. Okul öncesi dönemde çocuklar belirli becerileri edinmektedir. Bu durum göz önüne alındığında farklı becerilere yönelik planlamalar yapılabilir. Fakat bu konuda öğretmenlerin desteğe, denetime ve eğitime ihtiyaçları olabilir. Geleceğin liderlerinin günümüz çocuklarından oluşacağı ve geleceği bu çocukların belirleyeceği düşünüldüğünde konunun daha önemli olduğu görülmektedir. Hizmet içi eğitimlerle 21.yüzyıl becerileri içerisinde yer alan liderlik becerisine yönelik eğitimler düzenlenebilir ve öğretmenlerin sınıf içerisinde uygulayabilmesine yönelik planlamalar yapılabilir. Ayrıca çocuk liderliği konusunda uzman kişilerden destek alınabilir.

Araştırmada, çocukların sosyal becerilerinin gelişiminin tüm yaşamını etkilediği gibi liderlik özelliklerini de etkilediği görülmektedir. Özellikle sosyal beceriler içerisinde yer alan

başlangıç becerileri ve arkadaşlık becerilerinin çocuklardaki liderlik özelliklerini yordadığı görülmektedir. Günümüzde yeni bir ortamda uygun şekilde sohbeti başlatma, selam verme ve özellikle teşekkür etme, özür dileme gibi nezaket kurallarını içeren başlangıç becerilerinin kullanımı zorlaşmaktadır. Arkadaş ilişkilerinde argo sözcüklerin kullanımının artmaya başladığı görülmektedir. Günümüzdeki çocukların geleceğin liderleri olacağı düşünüldüğünde; ileride iletişim kurmakta zorlanan, nezaket sözcüklerini kullanamayan liderler görülebilir. Bu konuda erken dönemlerde önlem alınarak bu becerilerin kullanımı desteklenebilir ve başarılı liderlerin oluşması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, E. (2009). Sosyal gelişim. *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi* (Ed: Y. Fazlıoğlu), 39-62, İstanbul: Kriter Yayınları.
- Ainsworth M.D.S., Blehar M.C. , Waters E. and Sally N. W. (1978). *Patterns of attachment: Assessed in the Strange Situation and at home*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Akman, B. ve Gülay, H. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktaş-Özkafacı, A. (2012). *Annenin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 449765)
- Alkın, M. C. (2006). *Liderlik özellik ve davranışlarının belirlenmesi ve konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Edirne.
- Anlıak, Ş. ve Dinçer, Ç. 2005. Farklı eğitim yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitim kuramlarına devam eden çocukların kişilerarası problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38 (1); 149- 166.
- Argyle, M., and Lu, L. (1990). Happiness and social skills. *Personality and Individual Differences*,11(12),1255-1261
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/019188699090152H>
- Aslan, D., Parlatan, M.E. (2020). Erken çocuklukta sosyal becerileri etkileyen etmenler. D. Aslan. (Ed.), *Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Eğitimi* (131-143). Ankara: Pegem Akademi.
- Aysel, L. (2006). *Liderlik ve duygusal zekâ* (Yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Bacanlı, H.(1999). *Sosyal Beceri Eğitimi, İlköğretimde Rehberlik*, (Ed. Yıldız Kuzgun), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Bacanlı, H. (2008). *Sosyal Beceri Eğitimi*, Asal Yayınları, Ankara.
- Bacanlı, H. (2017). *Eğitim psikolojisi* (24.baskı). Pegem Akademi.

- Bakan, İ. (2008). "Örgüt kültürü" ve "liderlik" türlerine ilişkin algılamalar ile yöneticilerin demografik özellikleri arasındaki ilişki: Bir alan araştırması. *KMU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(14), 1-28.
- Bakan, İ. , Büyükbeşe, T. , Erşahan, B. ve Kefe, İ. (2013). Kadın çalışanların yöneticilere ilişkin algıları: bir alan çalışması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 71-84. dergipark.org.tr/tr/pub/ckuiibfd/issue/32901/365488
- Bass, B. M. and Bass, R. (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 18(3), 19-31 [doi.org/10.1016/0090-2616\(90\)90061-S](https://doi.org/10.1016/0090-2616(90)90061-S)
- Bass, B. M. and Bass, R. (2008). *The Bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications* (4th ed.). New York: Free Press.
- Baysal, A. C., ve Tekarslan, E. (1996). *İşletmeler İçin Davranış Biçimleri*, İkinci Baskı, Avcıol Basım Yayın: İstanbul.
- Beykozlu, B. (2021). *Öğretmenlerin Tercih Ettikleri Yönetici Liderlik Stilleri Ve Bu Tercihlerin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Ve İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Enstitülerinin Ortak Yürüttüğü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Black, J. D. (1984). Leadership: A new model particularly applicable to gifted youth. ERIC Document Reproduction Service No. ED 253 990.
- Bohoris, G., and Vorria, E. 2007. 'Leadership vs Management: business excellence / performance management review'. Lund University. Campus Heisingborg. Retrieved 3 September. 2010 from <http://www.ep.liu.se/ecp/026/076/ecp0726076.pdf>
- Büyüköztürk, Ş.(2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*.(22.bas.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara.1. Baskı. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cansoy, R. (2015). *Türkiye'de ortaöğretim okullarındaki öğrencilerin gençlik liderlik özelliklerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir

- Cartledge, G., and Milburn, J. F. (1986). *Teaching social skills to children and youth: Innovative approaches*. Boston, MA: Allyn ve Bacon.
- Cesur, E. ve Köksal-Akyol, A. (2020). Sosyal Becerilerin Gelişimi. D. Aslan. (Ed.), *Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Eğitimi* (105-125). Ankara: Pegem Akademi.
- Chen, J. (2021) Leadership at Play in Preschool Children: A Systematic Synthesis of Nearly Nine Decades of Research, Early Education and Development. DOI: [10.1080/10409289.2021.1988036](https://doi.org/10.1080/10409289.2021.1988036)
- Clapp, M. and Del C. (2011). Today's Youth Are Tomorrows' Leaders. http://www.usa-patriotism.com/articles/tv/youth_leaders.htm [13.05.2013].
- Çetin G.N. ve Beceren E. (2007). "Lider kişilik: Gandhi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl. 3. Sa. 5. ss. 110-132.
- Çetin, F. Alpa-Bilbay, A. ve Albayrak-Kaymak, D. (2003). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler*. (3. Baskı). İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- Çiriş, V. (2018). *11. Ve 12. Sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin liderlik özelliklerine etkisinin spor yapma durumu açısından incelenmesi* (Doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach Major, S. and Queenan, P. 2003. Preschool emotional competence: Pathway to social competence? *Child Development*, 74 (1); 238-256.
- Dikmen-Ada, B. (2018). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin yaratıcı liderlik özelliklerinin incelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 2 (3) , 258-279. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aujef/issue/37309/453139>
- Dinçer, Ç., Baş, T., Teke, N., Aydın, E., İpek, S. ve Göktaş, İ. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası problem çözme ve sosyal becerileri ile akran ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 882-900. DOI: 10.17240/aibuefd.2019.19.49440-478714
- DuBrin, A. J. (1997). *Personal magnetism: Discover your own charisma and learn to charm, inspire, and influence others*. U.S.A.: AMACOM Books.
- Duran, A. (2014). *Okul öncesi çağı çocuklarında liderlik eğitimi* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Duran, A. (2019). *Erken çocukluk dönemi liderlik ölçeğimin geliştirilmesi ve çocukların liderlik özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172. <https://doi:10.13140/RG.2.1.2735.6644>
- Ekinci-Vural, D. 2006. *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Dokuz Eylül Üniversitesi, 119 s., İzmir.
- Elliot, S., and Busse, R. (1991). Social skills assessment and intervention with children and ado-lescents. *School Psychology International*, 12(1-2), 63-83
doi:10.1177/0143034391121006
- Elliott, S. N. and Gresham, F. M. (1987). Children's social skills: Assessment and classification prac-tices. *Journal of Counseling ve Development*, 66(2), 96-99.
doi:10.1002/j.15566676.1987.tb00808.x
- Eti, İ. (2010). *Drama etkinliklerinin okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların sosyal becerileri üzerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı, Adana.
- Eti, İ., Ördek, S. (2020). Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Becerileri Geliştirmeye Yönelik Etkinlik Örnekleri. D. Aslan. (Ed.), *Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Eğitimi* (105-125). Ankara: Pegem Akademi.
- Fantuzzo, J. and McWayne, C. (2002). The relationship between peer-play interactions in the family context and dimensions of school redainess for low-income preschool children. *Journal of Educational Psychology*, 94, 79-87.
- Fox, D. L.,(2012). "Teachers' Perceptions of Leadership in Young Children" .University of New Orleans Theses and Dissertations. 1546. <https://scholarworks.uno.edu/td/1546>
- Fox, D. L., Flynn, L. and Austin, P. (2015). *Child Leadership: Teachers' Perceptions and Influences*. *Childhood Education*, 91(3),163-168.doi:10.1080/00094056.2015.1047306

- French, D. C. (1987). Children's social interaction with older, younger, and same-age peers. *Journal of Social and Personal Relationships*, 4(1), 63–86.
doi:10.1177/0265407587041005
- Fu, V.R. (1970). A Nursery School Leadership observation schedule and a nursery school leadership rating scale. http://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/fu_victoria_1970.pdf
- Fukada, S., Fukada, H. and Hicks, J. (1994). *Structure of Leadership Among Preschool Children. The Journal of Genetic Psychology*, 155(4), 389–395. doi:10.1080/00221325.1994.9914789
- Fukada, H., Fukada, S. and Hicks, J. (1997). The Relationship Between Leadership and Sociometric Status Among Preschool Children. *The Journal of Genetic Psychology*, 158(4), 481–486. doi:10.1080/00221329709596684
- George, D. and Mallery, P. (2010). *Spss for windows step by step: A simple guide and reference*, 17.0 update (10th ed). Boston: Allyn ve Bacon.
- George, J. M. (2000). Emotions and Leadership: *The Role of Emotional Intelligence*. , 53(8), 1027–1055. doi:10.1177/0018726700538001
- Giren, S. (2013). *Sosyal problem çözüme eğitiminin altı yaş çocuklarının matematik becerilerine etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Goldstein, A.P., Sprafkin, R. P., Gershaw, N. J. and Klein, P. (1980). *Adolescent: Social skills training through structured learning*.
- Gordon, T.(2013).*Etkili Liderlik Eğitimi*. İstanbul: Profil Yay.
- Gresham, F. M. (1998). Social skills training with children: social learning and applied behavioral analytic approaches. In T. S. Watson ve F. M. Gresham (Eds.), *Handbook of child behavior therapy* (pp. 475-497). New York, NY: Springer Science ve Business Media.
- Gujarati et al. (2012). *Basic Econometrics 5th Edition*. New York: McGraw Hill Education.
- Guerin, D.W. , Oliver P. H. , Gottfried A. W., Gottfried A. E. , Reichard R. J. and Riggio R. E. (2011). *Childhood and adolescent antecedents of social skills and leadership potential in adulthood: Temperamental approach/withdrawal and extraversion*. , 22(3), 0–494. doi:10.1016/j.leaqua.2011.04.006

- Gürdal, B. (2020). *Gelecek insan kaynağı perspektifinin oluşturulmasında liderlik eğitiminin yeri ve önemi: Ortaöğretim öğrencilerinin liderlik algısı ve beklentileri üzerine bir araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Harris, A. (2005). Teacher Leadership: More than a Feel Good Factor? Teacher Leadership: More than Just a Feel-Good Factor? 4(3), 201–219. doi:10.1080/15700760500244777
- Heikka, J., (2013): Enacting Distributed Pedagogical Leadership in Finland: Perceptions of Early Childhood Education Stakeholders. Eeva Hujala, Manjula Waniganayake ve Jillian Rodd (Eds) *Researching Leadership in Early Childhood Education*. Tampere: Tampere University Press 2013, 255–273.
- Hensel, N. H. (1991). Social leadership skills in young children. *Roeper Review*, 14(1), 4–6. doi:10.1080/02783199109553370
- Howie, L.D, Lukacs, S.L., Pastor, P.N, Reuben, C.A. and Mendola, P. (2010). Participation in activities outside of school hours in relation to problem behavior and social skills in middle childhood, *Journal of School Health*, 80(3), 119-125.
- İlgin, T. İ. (2018). *Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve sosyal değer kazanımları ile ebeveyn sosyal beceri düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karabük Üniversitesi, Karabük. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 515994)
- Kandır, A. 2003. *Gelişimde 3-6 Yaş "Çocuğum Büyüyor"*. Morpa Yayınları, Ankara.
- Kapıkıran, N. İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1) , 19-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11124/133034>
- Karaoğlu, M. (2011). *Başarıya ilk adım erken müdahale programının 5-6 yaş grubu çocuklarının problem davranışlarına, sosyal becerilerine ve akademik etkinliklerle ilgilenme sürelerine olan etkisi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kemple, K. M. (1992). Understanding and facilitating preschool children's peer acceptance. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 345866).

- Kılıç, K. M. (2016). *Erken çocukluk döneminde sosyal beceri eğitiminin sosyal becerilere etkisi, sosyal beceriler ve mizaç ilişkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Kırmaz, D. B. (2010). Bilgi çağı lideri. *Ankara Barosu Dergisi* , (3) , 207-222 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33779/374109>.
- Koçak, L. N. (2012). *Köy ve kentte yaşayan ilköğretim ikinci kademeye devam eden çocukların sosyal becerilerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koçel, T. (2010). *İşletme yöneticiliği*. 12. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kramer, L. and Radey, C. 1997. Improving sibling relationships among young children: a social skills training model. *Family relations*, 46 (3); 237-247. doi:10.2307/585121
- Korinek, L and Popp, P.A. (1997). Collaborative mainstream integration of social skills with academic instruction, preventing school failure: alternative education for children and youth, 41:4, 148-152, DOI: [10.1080/10459889709603284](https://doi.org/10.1080/10459889709603284)
- Kudo, F.T., Longhofer, J.L. and Floersch, J.E. (2012). On the origins of early leadership: the role of authoritative parenting practices and mastery orientation. *Leadership*. Vol. 8. No. 4: 345–375. DOI: 10.1177/1742715012439431
- Kurt, F. (2007). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine proje yaklaşımli eğitim programlarının etkisinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küçükturan, A.G. & Keleş, S. (2017). Sosyal duygusal gelişim. İçinde A. Köksal Akyol (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim I: 0-36 ay*, 318-362. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment. *Child Development*, 61, 1081-1100. doi: 10.2307/1130877
- Lee, S.Y., Recchia, S.L. and Shin, M.S. (2005). "Not the Same Kind of Leaders": Four Young Children's Unique Ways of Influencing Others, *Journal of Research in Childhood Education*, 20(2), 132-148. doi:10.1080/02568540509594557

- Leung, C. (2010). An experimental study of eduplay and social competence among preschool students in Hong Kong. *Early Child Development and Care*, 1-14.
- Maag, J. W. (2006). Social skills training for students with emotional and behavioral disorders: a review of reviews. *Behavioral disorders*, 32(1), 4–17. <https://doi.org/10.1177/019874290603200104>.
- Mariotti, J. (1999). The role of a leader. *Industry Week/IW*, 248 (3), 75.
- Maxcy, S.J. (1991). Educational Leadership: A Critical Pragmatic Perspective.
- Mawson, B. (2011). Children’s Leadership Strategies in Early Childhood. *Journal of Research in Childhood Education*, 25(4), 327–338. doi:10.1080/02568543.2011.605207
- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). *Erken çocukluk eğitiminde temel ilkeler*. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. Ankara www.megep.meb.gov.tr
- McClelland, M. M. and Morrison, F.J. (2003). The Emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 206-224.
- McGregor, D. (1970). *Theory X and theory Y*. *Organization Theory*, 358-374.
- Merrell, K. W. and Gimpel, G. (2014). *Social skills of children and adolescents: conceptualization, assessment, treatment*. Psychology Press.
- Mızrak-Karcı, M. (2020). Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 49 (227) , 405-428. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/56322/778314>
- Mize, J. and Ladd, G. W.(1990). A cognitive social learning approach to social skill training with low status preschool children. *Developmental Psychology*, 26(3), 388-397. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.26.3.388>
- Mullarkey, L. S., Recchia, S. L., Lee, S. Y., Shin, M. S. and Lee, Y. J. (2005). Manipulative managers and devilish dictators: teachers' perspectives on the dilemmas and challenges of classroom leadership. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 25, 123-129, DOI: [10.1080/1090102050250205](https://doi.org/10.1080/1090102050250205)
- Murphy, S. E. and Johnson, S. K. (2011). The benefits of a long-lens approach to leader development: Understanding the seeds of leadership. *The Leadership Quarterly*, 22(3), 459–470. doi:10.1016/j.leaqua.2011.04.004

- Muss, E. 1996. Theories of adolescence (Çvr: Beyazyürek, F.). Mc Graw-Hill Companies, Inc., New York.
- Nur, İ. ve Kale, M. (2020). Sosyal gelişim kuramları. D. Aslan. (Ed.). *Erken çocuklukta sosyal beceri eğitimi* (63-107). Ankara: Pegem Akademi.
- Oğurlu, Ü. (2012). *Liderlik becerileri geliştirme programının üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin liderlik becerilerine etkisi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Olca, T. ve Sayar, K. 2006. Bağlanma kuramı ve psikopatoloji düşünen adam. 19(1); 24-39.
- Ololube, N. (2015). A Review of Leadership Theories, Principles and Styles and Their Relevance to Educational Management. *Management* 5, 6–14.
doi: 10. 5923/j.mm.20150501.02
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Kılıç Çakmak, E., Özyürek, A., Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Yurt, Ö., Koğar, H. ve Karayol, S. (2014a). Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği anne -baba formuna ait norm değerlerinin belirlenmesi ve yorumlanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 103–115.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Kılıç Çakmak, E., Özyürek, A., Gültekin A.G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Yurt, Ö., Koğar, H. ve Karayol, S. (2014b). Sosyal beceri eğitici eğitim programının etkililiği. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1): 1-10.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Özyürek, A., Gültekin, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Ceylan, Ş., Özyayın, L., Sert, N., Yurt, Ö., Koğar, H., Karayol, S., Ceyhan, A.T., Atabey, D. ve Oğuz, T. (2012). *Okul öncesi sosyal beceri destek projesi eğitim kitapları seti: öğretmen kılavuz kitabı*. Fikriala Görsel İletişim Hizmetleri. ISBN:978-605-63300-0-1, Ankara.
- Önalın-Akfiret, F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39- 58
- Özalp, İ., Eren, G. ve Öcal, H. (1992). Organizasyonlarda durumsallık yaklaşımı açısından liderlik: Liderliğin Fred E. Fiedler teorisindeki liderlik tarzlarına göre belirlenmesi ve Eskişehir bölgesinde seçilen büyük sanayi işletmelerinde bir uygulama. *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, X, 161.205.

- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2010). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının öğretmenin bazı özelliklerine göre incelenmesi. *Education Sciences*, 5 (4) , 2134-2149. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19822/212267>
- Özkan, M. (2016). Liderlik hangi sıfatları, nasıl alıyor? Liderlik konulu makalelerin incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 615-639.
- Özyürek, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(206), 106-120. Web: <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/36144/406112>
- Özyürek A. ve Ceylan Ş (2014). Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(35), 99 - 114.
- Parten, M. B. (1933). Leadership among preschool children. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27, 430-440. Abstract retrieved March 03, 2004, from PsycINFO, <http://gateway1.ovid.com/ovidweb.cgi>
- Pavitt, C. (1998). Chapter 10: Leadership: Non-Communication Approaches. In C. Pavitt, *Small group communication: A theoretical approach*. (3rd ed.). Retrieved from www.uky.edu/~drlane/teams/pavitt/ch10.htm.
- Perez, G. S., Chassin, D., Ellington, C. and Smith, J. A. (1982). Leadership giftedness in preschool children. *Roepers Review*, 4(3), 26–28. doi:10.1080/02783198209552603
- Polat, Ö. ve Özbek-Ayaz, C. (2021). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Liderlik Becerilerinin Yordayıcısı Olarak Ebeveynlerinin Bilinçli Farkındalık Düzeyleri. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmet Bey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2) , 113-128. DOI: 10.47770/ukmead.982016
- Popper, M. and Mayseless, O. (2007). The building blocks of leader development: A psychological conceptual framework. *University of Haifa*
- Riney, S. and Bullock, L. 2012. Teachers' perspectives on student problematic behavior and social skills. <http://www.tandfonline.com/loi/rebd20>.
- Rubin, K.H. and Rose-Krasnor, L. (1992). Interpersonal problem-solving and social competence in children. In V.B. van Hasselt ve M. Hersen (Eds.), *Handbook of social development: A lifespan perspective* (pp. 283–323). New York: Plenum.

https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0694-6_12

- Sacks, R. E. 2009. *Natural born leaders an exploration of leadership development in children and adolescents*. Doctoral thesis. University of Toronto.
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. 13. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, s.232, Ankara.
- Senemoğlu, N. (1997) *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Ankara.
- Soba, M., Akman, E. ve Eroğlu, E. (2018). Liderlik stilleri ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin izmir karabağlar ilçesinde bulunan devlet okulları üzerinden incelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10 (4), 1123-1147. Doi: 10.20491/isarder2018/566
- Solmaz, H. (2017). *Okul öncesi çocuklarının liderlik becerilerinin geliştirilmesi konusunda deneysel bir çalışma: Şimdinin küçükleri, geleceğin büyük liderleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Stogdill, R. M. (1948) Personal Factors Associated with Leadership: A Survey of the Literature, *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 25:1, 35-71, DOI: [10.1080/00223980.1948.9917362](https://doi.org/10.1080/00223980.1948.9917362)
- Stoner, J. A. R. and Freeman, R.E. (1992). *Management*. New Jersey: Prentice Hall, U.S.A.
- Strehmel, P., Heikka, J., Hujala, E., Rodd, J. and Waniganayake, M. (Ed.). (2019). Leadership in early education in times of change. *Research from five continents*. Toronto: Budrich.
- Shin, M. S., Recchia, S. L., Lee, S. Y., Lee, Y. J. and Mullarkey, L. S. (2004). Understanding early childhood leadership: Emerging competencies in the context of relationships. *Journal of Early Childhood Research*, 2(3), 301–316. <https://doi.org/10.1177/1476718X04046649>
- Şişman, M.(2020). *Eğitime giriş*, Ankara: Pegem Yayınları
- Tekarslan, E., Kılınç, T., Şencan, H. ve Baysala, C. (2000). *Davranışın sosyal psikolojisi*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Trawick-Smith, J. (1988). Let's say you're a baby, okay? Play leading and following behaviors of young children. *Young Children*, 43 (5), 51-59.
- Trawick-Smith, J. (2014). Çocuk gelişim kuramları. B. Akman (Çev. Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim çok kültürlü bir bakış açısı içinde* (s. 58-60). Ankara: Nobel Yayıncılık

- Tutkun, C, Dinçer, Ç. (2015). An Examination on Expectations Regarding the Social Skills Considered Critical for Preschoolers' Success. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* , 48 (1) , 65-86. DOI: 10.1501/Egifak_0000001353
- Türk Dil Kurumu (2016). Türkçede batı kökenli kelimeler sözlüğü. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bativeview=bativekategori1=terimvehn_g1=mdvekelime1=lider. Erişim Tarihi: 13.02.2022
- Ulutaş, İ. 2007. Okul çocuklarında psiko-sosyal gelişim. *Çocuk ve ergen gelişimi* (Ed: A. Oktay ve Ö. Polat Unutkan). Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti., İstanbul, 63-92.
- Ünal, M. (2012). *21.yy'da değişim, yönetim ve liderlik* (1.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları, 64-65.
- Üredi, L. ve Göl, D. (2020). İlkokul yöneticilerinin kişilik tipleri ile liderlik tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi mersin ili örneği. *Uluslararası liderlik çalışmaları dergisi: kuram ve uygulama*, 3 (2) , 35-48 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijls/issue/56102/739528>
- Webster-Stratton, C. and Lindsay, D. W. (1999). Social competence and conduct problems in young children: issues in assessment. *Journal of clinical child psychology*, 28(1), 25–43. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2801_3
- Yalçın, H. (2004). Sosyal beceri seviyesinin okul öncesi öğretmenlerinde incelenmesi, *Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Akademik Bakış Dergisi* 2012
- Yazıcı, Z. ve Çetin, M. (2020). Erken çocukluk eğitiminde sosyal beceriler (pp.1-18), D. Aslan. (Ed.), *Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Eğitimi* (105-125). Ankara: Pegem Akademi. DOI:10.14527/9786257228282.01
- Yeşil, A. (2016).Liderlik ve motivasyon teorilerine yönelik kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 158-180 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yonbil/issue/42550/513236>
- Yılmaz, M. (2020). *Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Yörük, D.(2020). Bir lider olarak okul yöneticisinin başarı korkusunun liderlik süreci ile ilişkisi. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*,3(2).64-74 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijls/issue/56102/690255>

Yukl, G. A. (1991). *Leadership in Organizations*. Pearson Education India.

Zel, U. (2001): *Kişilik ve Liderlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.

Zembat, R. ve Dağal, A.B. (2021). *Yönetim ve liderlik*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/yonetim_ve_liderlik/index.html

EKLER

Ek 1: Etik Kurul İzin Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.10.2021-3120

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU KARARI

Sayı :E-97105791-050.01.01-3120
Konu :Etik Kurul Hk.

Çalışmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi
Konu	Anket Uygulama
Başlık	"Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Erken Çocukluk Liderlik Özellikleri ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"
Yürütücü / Danışman	Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS
Yazar	Hülya DİRLİK
Karar	Olumlu

Prof. Dr Özge HACİFAZLIOĞLU
Etik Kurul Başkanı

Prof.Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mazlum ÇELİK Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Kezban BAYRAMLAR Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Bülent Bahri KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mahmut Serhat YENİCE Etik Kurul Üyesi
Ek:Hülya Dirlik Etik Kurul Formu

Prof.Dr. Enver BOZKURT Etik Kurul Üyesi

Telefon:0 (342) 211 8080 / 1400/1402 Faks:0 (342) 211 80 81 Unvanı: Memur e-Posta:info@hku.edu.tr Web:www.hku.edu.tr Tel No:
0(342) 211 8080

Kep Adresi:hasankalyoncu.unv@hs01.kep.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :*BSD5YC7N2*
<https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5999veeD=BSD5YC7N2veeS=3120>

Adres:Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havaalanı Yolu Üzeri 8. Km. Şahinbey / Gaziantep

Belge Takip Adresi :

Bilgi için: Nida ÇALIŞKAN

Ek 2: Kişisel Bilgiler Formu Örneği

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyet: Kız() Erkek()
2. Kardeş sayısı: Tek çocuk() 1 Kardeş() 2 Kardeş() 3 ve Üstü kardeş()
3. Doğum sırası: İlk çocuk() Ortaanca çocuklardan() Son çocuk()
4. Okula öncesi eğitime devam süresi: 1yıl() 2yıl() 3 yıl()
5. Aile gelir durumu: Düşük() Orta() Üst()
6. Anne öğrenim durumu: Okuma yazma bilmiyor() İlkokul-Ortaokul() Lise()
Lisans() Lisansüstü()
7. Baba öğrenim durumu: Okuma yazma bilmiyor() İlkokul- Ortaokul() Lise()
Lisans() Lisansüstü()
8. Çocuğun bakımıyla ilgilenen kişi: Anne-baba() Büyükanne/Büyükbaba()
Bakıcı()

Ek 3: Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği Kullanım İzni

Fwd: Ölçek İzni

AYŞENUR DURAN

13.08.2021 10:58

Kime: hulya.dirlik@std.hku.edu.tr

Erken Çocukluk Dönemi Liderlik...
22,28 KB

Merhabalar Hülya hanım

Erken Çocukluk Dönemi Liderlik Ölçeği' ektedir.

Ölçeği kaynak göstererek ve ölçeğin tamamına yahut maddelerine tezinizde "yer vermeden" kullanabilirsiniz.

Ölçeği iznim olmadan başkaları ile paylaşmayınız. Ayrıca çalışmanız yayınlandığı takdirde benimle paylaşılırsanız sevinirim.

İyi çalışmalar dilerim.

Dr. **Ayşenur** Duran

Ek 4: Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

Ynt: Merhaba

ARZU OZYUREK

24.07.2021 17:16

Kime: Hülya Dirlik

osbed öğretmen formu.doc
170,37 KB

OSBED'i kullanmanızda sakınca yoktur. Ölçeğin 4, 5, 6 yaş grubu için norm değerleri bulunmaktadır. Değerlendirmenizi yaparken hangi yaş grubu için uygulanacaksa o değerleri dikkate almanızı öneririm.

Ölçek formu ektedir. Aynı form öğretmen ve anne-babaların doldurması için kullanılmaktadır.

Fakat değerlendirme norm değerlerine görelerdir.

Kolay gelsin.

Gönderen: Hülya Dirlik <hulya.dirlik@std.hku.edu.tr>

Gönderildi: 24 Temmuz 2021 Cumartesi 14:35

Kime: ARZU OZYUREK <a.ozyurek@karabuk.edu.tr>

Konu: Merhaba

Ek 5: MEB Araştırma, Uygulama ve Anket İzni

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-47377298-44-37097805
Konu : Araştırma, Uygulama ve Anket İzni
(Hülya DİRLİK)

17.11.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: 12/08/2021 tarih ve 29439735 sayılı Valilik Makam Onayı.

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Hülya DİRLİK'in tutanakta belirtilen konu ile ilgili araştırma izni hakkındaki 09/11/2021 tarih ve 5039 sayılı yazısı, İlgi sayılı Valilik Makam Onayı ile oluşturulan komisyon tarafından incelenmiştir. İlginin çalışmasının Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21/01/2020 tarih ve 2020/2 sayılı genelgede belirtilen hususlar çerçevesinde uygulanabileceği ekte gönderilen komisyon tutanağı ile onaylanmıştır. Denetimleri ilgili okul, ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere derslerin aksatılmaması kaydıyla, araştırmanın ayrıca öğrenci, veli ve/veya öğretmenlerden alınacak izin ve gönüllük esasları çerçevesinde 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı sonuna kadar tutanakta belirtilen Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü İlçelerimizde bulunan Resmî Anaokulu ve Resmî Anasınıfı Öğrencilerine yönelik Covid-19 tedbirleri kapsamında Anket çalışması yapılması hususunda ;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Fevzi KURT
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

EK:
1-Komisyon Tutanağı (1 sayfa)
2-Anket (17 Sayfa)

Gereği:
Haliliye İlçe Kaymakamlığına (İlçe MEM)
Eyyübiye İlçe Kaymakamlığına (İlçe MEM)
Karaköprü İlçe Kaymakamlığına (İlçe MEM)

Bilgi:
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Rektörlüğü
(Yaza İşleri Müdürlüğü)

Sayın: (Hülya DİRLİK)

Adres : Bu belge çevreli elektronik imza ile imzalanmıştır. Bilgi Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-eb3>
Bilgi için: M.E.YAĞLICI Ş
Uzman : Ş
İnternet Adresi: sanliurfameb.gov.tr Faks: 41428063

Telefon No : 0 (414) 280 63 11
E-Posta: refanici@tutanmail.com
Kep Adresi : meb@h01.kep.tr

Bu evrak çevreli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evrak.meb.gov.tr> adresinden, 3703-bb43-3b83-b137-8f26 kodu ile teyit edilebilir.